NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE.

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXXV. ÉVFOLYAM. 1914. VII—VIII. FÜZET

Szeptember—október.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Komáromy Lajos. A Szerkesztő	337—338
II.	Imádkozzunk és dolgozzunk. Sebestyénné Stetina Ilona	339—341
III.	Évnyitó. Berta Ilona	342—345
IV.	A nő szolgálati kötelessége. Van Schaikné Dina	346—352
V.	A nők gazdasági képzése. Grazelli Miklós	353—355
VI.	Női viselet a kuruczkorban. Relkovic Mita	356—358
VII.	A középiskolai reform. Zala Miksa	359—374
VIII.	Gyakorlati irányu nőnevelés. Osváthné Kholen Albina	375—379
IX.	A háboru pædagogiája. Szomolányi Sarolta	380—382
X.	Szünidei tanfolyamok Greifswaldban. Buday Jolán	383—385
XI.	**Külföldi lapszemle.** Dr. Schmidt Mária	386—388
XII.	Iskolai értesítők. *t. a.*	389—405
XIII.	**Nőnevelési szemle.** Hohenberg Zsófia hercegnő. — Suttner Berta báróné. — A háború és a társadalom. — A M. N. Sz. a háború napjaiban. — A nőegyesületek munkássága. — Az iskolák a hadseregért és a kórházakért. — A tanítónők otthona	406—412
XIV.	**Irodalom.** *Tormay Cecile:* A régi ház. — Br. Kemény Zsigmond hátrahagyott munkái. — *Spiero:* Geschichte der Deutschen Frauendichtung. Lám Frigyes. — Byron Childe Harold zarándokútja. Ford. *Torkos László.* — A Kultura és Tudomány — A Diszítő Művészet. — A Magyar Könyvtár füzetei	413—420

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit* ***s az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet-Nőiskola)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgyis csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés“* címe alatt az Erzsébet) Nőiskolába (István-út 93. sz. a.); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VIII. ker., Rákóczi-tér 4. sz.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXV. ÉVFOLYAM. 1914. SZEPT.—OKTÓBER. VII—VIII. FÜZET.

KOMÁROMY LAJOS.

1843—1914.

Őszinte szívvel öltünk gyászt, hogy folyóiratunk egyik alapítóját, Komáromy Lajost elsirassuk. A másik kettő: Sebestyén Gyula és Péterfy Sándor már előre ment, szent örökségül hagyva ránk azoknak az eszményeknek az ápolását, melyekért ők negyven év előtt lelkesedtek s melyeket egész életük folyásán kitartó hűséggel szolgáltak.

Az Erzsébet Nőiskola tanárai voltak; s a nemzeti szellemben való nőnevelés apostolainak esküdtek fel. Nagy részük volt az iskola felvirágzásában, tanulmányi rendjének kialakításában, hírnevenek kivívásában. Az Erzsébet Nőiskola büszkén vallja, hogy ma is az általuk megjelölt ösvényen halad s felfelé törésében is mindig kegyelettel őrzi emlékezetüket.

Komáromy Lajos is, mint az előre elköltözött kedves munkatársai, hűséges jó barátai, kiváló erős egyéniség volt.

A tanári székben a komoly, rendszerező elme, a pontosságot és kötelességteljesítést váró, ebben következetesen példát mutató, tárgyáért, — a magyar irodalomért — lelkesedő *mintatanár*, aki tanítványait komoly munkára, elmélyedésre szoktatta és tanítói hivatásuk szeretetére nevelte. Tanártársai között mindig, még néhány év előtt bekövetkezett nyugdijazása után is, tiszta jelleme és baráti hűsége miatt őszinte tisztelet és megbecsülés övezte, családjában a gyöngéd, gondos, puritán egyszerüségű családfőt megillető rajongó szeretet.

A komoly munkából kivette részét a pedagógiai irodalom terén is. A Nemzeti Nőnevelésnek nemcsak hűséges munkatársa volt, hanem anyagi ügyeit is hosszú éveken át gondozta. Kitünő nyelvtanító könyveket írt az elemi iskolák és nyelvtant és olvasókönyvet a tanítónőképzők számára. Az egyesületi életben, egyháza ügyeiben és egész sereg tiszteletből vállalt kötelességében nagyon értékes munkásságot fejtett ki, s tanáccsal és tettel szolgált szívesen minden tanítótársadalmi mozgalmat.

Az utolsó években betegeskedni kezdett s orvosi tanácsra Fegyvernekre (Bálint pusztára) költözött leányához, hol áldott lelkű felesége s kedves kis unokái verőfényes körében várta be a csendes elmulást. Juniusban búcsuzott el tőlem s a Nőneveléstől . . . «az orvos falura küld . . ., küldjék utánam a Nemzeti Nőnevelést, hogy maradjon még összekötő kapocs köztem s az Erzsébet Nőiskola között . . . Nagyságod meg gondozza e kedves folyóiratot a régi erővel s a régi szeretettel . . .»

Azóta csak a gyászkeretes levél adott hírt róla, most szeptember 29-én . . . Küldetését befejezte. Nemes munkássága letünt idők céljait szolgálta. De ennek a munkásságnak eredménye a magyar kulturáé, ennek a szép életnek emléke a mienk, mely felemel, bátorít és küzdelemre serkent.

Őrizzük és áldjuk szeretettel és kegyelettel ezt az emléket, mint a mai nehéz időkben a reánk váró feladatokhoz szükséges erő éltető forrását!

A szerkesztő.

IMÁDKOZZUNK ÉS DOLGOZZUNK.

1914 szeptember.

A reménységnek és aggodalomnak, a diadalmámornak és csüggedésnek, a hazafias örömnek és családi gyásznak érzései viharzanak lelkünkben.

Háborúban állunk csaknem az egész világgal. Háborúban élünk mi, akik senkit sem bántottunk, senkit sem gyülöltünk, akik senkinek vagyonára nem áhítoztunk. A háború minden borzalma körülfogott bennünket, s hitvesünk, fiaink, testvéreink ott vérzenek, ott halnak el a harcmezőn, leterítve golyó vagy gyilkos kór által, örök bánatára a hitvesek, anyák és testvérek ezreinek; de örök dicsőségére, az egész hősi magyar nemzetnek.

Imádkozzunk, hogy a kiontott vér és kiontott könny áldozata kedves legyen az Úr előtt; hogy a kiontott vér minden cseppjéből a jövendő erős és boldog Magyarország örömrózsái teremjenek, hogy a könnyek özöne, a nemzeti nagyság és nemzeti jólét javára harmatozzék. Imádkozzunk, hogy az aggodalom, bánat és gyász érzései lelkünkben a könyörület és áldozatkészség indulataivá emelkedjenek, hogy legyen erőnk, a csüggedést leküzdve, újabb diadalokra, legyen erőnk az élet harcának megvívására, a haza nagyságát biztosító, jövőjét építő, kitartó, hasznos munkára.

És megerősödve a fohászkodásban dolgozzunk lelkes akarattal mindannyian; mert ami a bánatból, bajból, vészből kiemelheti, kiragadhatja az egyes embert úgy, mint az egész nemzetet: az csak a munka, és ismét csak a munka! Dolgozzunk vala-

mennyien, akik itthon maradtunk, hogy méltók legyünk azokhoz, akik a hazáért, akik *értünk* mindnyájunkért hősies kitartással véröket ontják; dolgozzunk és áldozzuk javaink javát a könyörület oltárára, mint hős fiaink, akik a legdrágábbat: életüket áldozzák a csatatéren eredményes, de ádáz, küzdelmes harcokban.

Dolgozzék mindenki. Dolgozzunk mi asszonyok is; sőt mi dolgozzunk most igazán, szent erőfeszítéssel, komolyan és okosan. Ne maradjon bevégzetlenül a munka, melyet a mieink kiejtettek kezükből, mikor fegyvert kellett ragadniok; ne maradjon megmíveletlenül a föld, ne árvuljon el a műhely, ne pusztuljon a ház, az otthon, a család! Töröljük le a könnyeket és emeljük fel a családokat. A magunk családját mindenek előtt, hogy gondos munkánk nyomán tovább virulva, távol maradjon tőle a szükség, a betegség, a nyomor. Takarékoskodjunk a meglevővel és gyüjtsünk a még nehezebb, a még szomorúbb napokra, hogy legyen mit megosztanunk azokkal, akiknek annyi sem jutott, mint nekünk.

Töröljük le a mások könnyeit is. Segítsük munkához azokat, akiknek még ebből sem jutott, és legyünk rajta, hogy munkájok illő jutalmát elvegyék. Ne alamizsnát adjunk — ha csak lehet — hanem munkát, mert az alamizsna megaláz, a munka felemel s míg erkölcsi züllés jár a kegyadomány nyomában s teljesen kimeríti az adakozók erejét, a munka újabb erőforrássá válik, mely a nemzeti jólétet is növeli.

A mi közjóra áldozott munkánk ne vegye ki a kenyeret a munkanélküliek kezéből. Ott segítsünk és úgy segítsünk, ahol nincs elég fizetett munkáskéz, vagy nincs pénz, amivel a munkát meg lehetne fizetni! Ápoljuk a beteget, a gyermeket és tartsuk tisztán, lássuk el tiszta ruhával és élelemmel az otthont, a mások otthonát is. Tanítsunk ki mindenkit arra a nagy igazságra, hogy a tisztaság és mértékletesség minden nagyobb baj és betegség megelőzői. Különösen most legyünk a tisztaság apostolai és munkásai, mikor a háborút kísérő borzasztó járványok már ajtónk előtt kopogtatnak. Tanítsunk mindenkit arra,

hogy nem félni és elrejtőzni, hanem bízni és dolgozni kell, hogy erősek és ellentállók legyünk.

Mialatt ezt írom, tudom, érzem, hogy mindnyájunk érzése velem van. Nemcsak tudom és érzem, látom is, hogy ima fakad minden magyar férfi, minden magyar asszony ajkán, s látom, hogy keresi, hogy akarja mindenki az életmentő munkát. Legyen áldás ezen az akaraton; nem vehet erőt akkor a magyar nemzeten semmi ellenség, semmi veszedelem!

Magyar tanítónők, vezessétek, irányítsátok ezt a szent akaratot. Példátok és tanácsotok segítsen, tanítson mindenkit imádkozni és dolgozni!

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

ÉVNYITÓ.*

Az 1914—15. iskolai év *megnyitására* jöttünk össze a mai napon. Üdvözlöm ebből az alkalomból a mi kedves növendékeinket, kis és nagy leányainkat, a tanári testületek nevében is igaz baráti érzéssel, tisztelettel, szeretettel és arra kérem őket, figyeljenek szavamra a szívökkel, a lelkükkel is és érzésüknek, akaratuknak erejével alakítsák át azt mindnyájunkra nézve jó, hasznos, szép és nemes cselekedetekké, tettekké!

Mindnyájan tudjuk, még a legkisebb leányka is hallotta, hogy nagy, nehéz, rendkívüli időket él át most a mi *nemzetünk*, a mi édes *hazánk*, hogy «Súlyos idők járnak szép Magyarországra!» Hogyne tudnók ezt mindnyájan, még a legkisebb is, hiszen a *nemzet* voltaképen egy *nagy család*, amelybe a sok-sok kisebb család mind beletartozik és a haza nem más, mint ennek a nagy nemzeti családnak *közös* háza, mindnyájunknak *közös otthona*. Innen van, hogy mikor az egész nemzet, az egész haza gondban, bajban van, megérzi azt minden egyes család, minden egyes családtag.

A családnak, nemzeti társadalomnak egyik főgondja most a serdülő ifjúság és a gyermekek iskoláztatása. Vajjon akkor,

* Az Erzsébet Nőiskolában 1914 szeptember 15-én tartott évnyitóbeszéd. A beszédet Prohászka Ottokár, székesfehérvári püspök gyönyörű szónoki műve egészítette ki, melyet Berta Ilona a hallgatók örömére felolvasott. Mi nem közölhetjük e beszédet, mert azt a hadbavonultak segélyezésére nyomatta és adta ki a «Fehérmegyei Napló» Székesfehérvárt «Szent István Király» cím alatt ott rendelhetők meg 40 fillérért. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

amikor a családok férfitagjai, a felnőtt ifjak és az apák a messze harcterekre kiszállnak, hogy a legdrágábbat: a *közös otthont*, a *hazát* megvédelmezzék és hogy a legdrágábbat: *életüket* és *vérüket* áldozatul tegyék le — hogy úgy mondjam — a haza oltárára, mi a kötelességünk nekünk, itthonmaradottaknak a gyermekekkel szemben? Sok nyugtalan kérdés érkezett hozzánk is az elmult napokban: Megnyilik-e az iskola? Folytathatjuk-e tanulmányainkat? Nem vész-e el ez az esztendő számunkra? stb.

Mind e kérdésekre döntő feleletet ad a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 116.000. szám alatt kelt magas rendelete, amely kötelességükké teszi a szülőknek, hogy gyermekeiket iskoláztassák s odautasit minket tanárokat és tanítókat, hogy a nevelés és tanítás munkáját mennél előbb megkezdjük. Maga ez a rendelet igen szépen, komoly gondolatok kereteben okolja meg, miért szükséges az, hogy gyermekeinket és a serdülő ifjúságot ezekben a nehéz időkben elfoglaljuk és nekik munkát adjunk. Hangsúlyozza, hogy épen most kell a hazával szemben kötelességeinket a leghivebben teljesitenünk. Én ezzel kapcsolatban azt szeretném elmondani, megvilágitani, mit jelent az, hogy mindnyájan lelkünk egész erejével, szivünk egész melegével és akaratunk egész készségével teljesitsük kötelességeinket. Cselekvő életre szeretném ébreszteni mindnyájunknak a lelkét épen ezekben a nehéz időkben.

Mit mond, mit tesz az a kis leány, az a nagy leány? Ezt mondja és cselekszi: «Én szorgalmasabb leszek! Feladatomat gyorsabban megtanulom. Én figyelmesebb leszek, hogy időt ne veszitsek! Arra törekszem, hogy a pontosságnak és rendszeretetnek áldott szellemét magamban felébresszem, hogy erőt, időt ne pazaroljak. Megszeretem a munkát és megbecsülöm mások munkáját. A szülő- és törvénytisztelet szent érzését ápolom magamban és segitő, szerető testvére leszek növendéktársaimnak»

Arra a gondolatra is el kell jutniok, hogy akkor, midőn a *takarékosság* szép erényét fejlesztik magukban, mikor féltő szeretettel őrködnek minden legkisebb tárgy felett, ami tulajdonuk, voltaképen a hazának tesznek vele szolgálatot, mert így telik

majd kis vagyonukból arra is, hogy maguk is adakozzanak és jót tehessenek.

Kedves leányaim, ha így ezt a nehéz és rendkívüli időt arra használjuk fel bensőséges vággyal, hogy önmagunkat átalakítsuk, neveljük, tökéletesítsük, akkor úgy gondolom, a jó Isten nevében cselekszünk, aki azért küldi gyakran reánk a bajokat és szenvedéseket, hogy bennünket a jóra serkentsen és kötelességeinknek a megértésére vezessen. Lássák, ha mi egész lélekkel, jó akaratunk teljességével állunk be a munkába, akkor gyorsabban is megoldjuk feladatainkat s marad időnk arra is, hogy szívünk forró vágyát kielégíthessük, ami mindnyájunkkal közös, hogy t. i. a mi kedves katonáinkért, akik értünk dolgoznak, mi is dolgozhassunk, megvarrjuk, kössük jó szívvel mind azt, amire nekik szükségük van!

Tudják, hogy az Erzsébet-Nőiskola ezt a munkát már meg is kezdte. Mikor az első háborús hírek elhangzottak, azonnal elhatároztuk, hogy dolgozni fogunk; magukhoz, a mi leányainkhoz és kedves volt növendékeinkhez fordultunk munkaanyagért, munkaerőért és nem volt egy sem, aki ne segített volna! Egyesek egész falu, sőt falvakban gyűjtöttek fehérneműt és meghatott szívvel közölték velünk, mily készséggel, szeretettel járult hozzá az egyszerű nép gyermeke adományával a közös célhoz.

Oly szép az az eredmény, amit elértünk! A fehérneműanyagot tudniillik az intézet tanítónői, növendékei, újak, régiek és jó barátai a célnak megfelelően feldolgozták. Eberhardné Jausz Jozefin a kézimunka tanítónője, a szó igaz értelmében odaadással, nagy szeretettel vezette ezt a munkát. Nem küldtük még be rendeltetési helyére az összegyűjtött holmit, maguknak is meg akarjuk mutatni a szép eredményt, hogy buzduljanak, lelkesüljenek a sikeren! Pénzbeli gyűjtésünk is szépen kamatozott, 2000 korona van együtt a tanári kar, a növendékek és cselédség adakozásából. Aug. 18-án a katonák napján résztvettünk az általános gyűjtésben. Az Erzsébet-Nőiskola urnájába 1504 korona 64 fillér gyűlt be; nemcsak a pénz méltánylandó

itt, hanem az a lélek, amivel növendékeink segítségünkre jöttek és kitartottak az urna és az ügy mellett.

Kedves leányaim, mikor így az áldozó lélek hozza mozgásba a munkás kezeket, mikor szívünk egész melegét belevisszük feladataink megoldásába, mikor lelkünk teljes készségével dolgozunk: akkor voltaképen *lelki gyakorlattá lesz a munka* és *imádsággá nemesül.* Imádkozzunk más formában is, sokat, most többet, mint máskor. Kérjük buzgón a jó Istent, hogy áldja meg a mi igazságos ügyünket, de kérjük őt arra is, adjon erőt, hogy imádságunkat a munka útján is kifejezzük és honszerelmünket, hazánkhoz való hűségünket cselekvő formában, tettekben valósítsuk meg.

És most imádkozzuk el a mi nemzeti imánkat és kérjük a jó Isten áldását édes hazánkra!

Isten áldd meg a magyart!

Budapest. *Berta Ilona.*

A NŐ SZOLGÁLATI KÖTELEZETTSÉGE.

Rövid ideje olvastam, hogy a magyar országházban egy törvénytervet nyujtottak be a nők egészségügyi szolgálatára vonatkozólag háború esetén.*

A törvényjavaslat 1. §-a azt mondja, hogy minden magyar polgárnő kötelessége háborúban a Vörös Kereszt szolgálatába állni, ha ugyan valamely okból felmentést nem kap.

A törvényjavaslatot, amelyről Magyarországon természetesen sokat beszélnek, nem fogom tárgyalni. De mint időszerű felszólalást egy fölolvasást ismertetek, amelyet Utrechtben hallottam «*a nő szolgálati kötelezeltségéről*».

A fölolvasónő Wynaendts Franchen szül. Dyserinek úrnő, már 1902 óta foglalkozik ezzel a tárgygyal és ismerteti azt.** Ennek az eszmének Hollandiában is sok híve van már a feminizmus irányát követő nők között. A feminista mozgalom Lassan, de biztosan ethikai irányba terelődik.

Sok külföldi író írt már erről a tárgyról, Németországban is. Érdekes, hogy már a francia forradalom után egy nő, de Cacarrus Teréz nyujtott be egy kérvényt a Nemzeti Konvent elé e tárgyban.

Minden író, aki csak foglalkozott ezzel a kérdéssel, arra az eredményre jut el, hogy a nőnek lehetővé kell tenni, hogy tehetségét és ügyességét arra a munkára szentelhesse, amelyre természete már eleve alkalmassá teszi.

* E cikk a jeles hollandi irónő junius hóban Budapesten tartott előadása, mely a háború következtében lett igazán időszerű. *Szerk.*

** Az átdolgozásban Kállay Kálmán úr szives segítségével éltem, melyet ezúttal is megköszönök. *Van Schaickné Dina.*

A nők szolgálati kötelezettségének úttörőit három csoportra lehet osztani fölfogásmódjuk szerint:

1. akik azt akarják, hogy a nő a tulajdonképeni katonamunkát végezze;

2. azok, akik azt akarják, hogy a nő a *hadseregben* vagy a hadsereg érdekében az inkább női munkát végezze;

3. azok, akik azt akarják, hogy a nő tipikus női munkát végezzen.

Az első felfogást vallók tábora a legkisebb; Franciaországból hallatszott az első ilyen hang, azután egy hollandus író mutatott rá arra, hogy a holland nő a multban többször ismételve példát adott, hogy mint küzdő társ (combattans) a legvitézebbek közé tartozik és hogy a jövőben, amikor a haza földjét kell megvédelmezni, bizonyára meg fogja mutatni, hogy hasonló tettekre még most is képes.

Angliában néhány nő azzal az ajánlattal fordult a hadügyminiszterhez, hogy egy női hadtest alakíttassék.

Ismeretes, hogy Szerbiában a nők gyakorolták magukat a fegyverforgatásban és néhányan a háborúban is résztvettek. Azonban ez a felfogás nem egyezik meg a mienkével, sőt azzal homlokegyenest ellenkezik.

A második csoportról ezt nem mondhatjuk.

Nem szenved kétséget, hogy a hadseregben a nőket az irodai munkára, a főzésre, a tisztogatásra igen jól lehetne használni. A férfi számára bizonyára jó, ha életének egy bizonyos idejében női munkát is végez, ami által ügyesebb lesz. De véleményem szerint ezt már az elemi iskolában, vagy az iskolás gyermekek számára való otthonban bele nevelhetnék a fiúba, nemcsak a hadseregben. Az az idő, amit katonáink a fegyver alatt töltenek, igazán nem olyan hosszú, hogy azt más módon föl nem használhatnák.

Az irodai és tisztogatási munkán kivül mint legfontosabb a katonai kórházakban és a Vörös Kereszt szolgálatában való munka említendő.

Dániában az elméletből már gyakorlat lett. 1911 májusában

hat hölgy jelentkezett a helyőrségi kórházban, hogy ott minden nap reggel hat órától esti hat óráig, hat héten keresztül dolgozni akar. Három egymás után következő éven keresztül megismételték ezt a tanfolyamot. Azoknak, akik e kurzuson részt akarnak venni, ki kell mutatniok, hogy az úgynevezett Szamaritán-kurzuson és az ezt követő ismétlő-tanfolyamon — amelyet a Vörös Kereszt évenként tart — részt vettek. Kétszer évenként a kórházban elméleti és szemléltető oktatást kapnak. Minden oktatás ingyenes, mert a Vörös Kereszt a résztvevők táplálékáról, ruházatáról gondoskodik. Az első évben csak három kurzus volt, ebben az évben már ötre emelkedett a számuk. Azok a nők, akik ebben az oktatásban részesültek, kötelezik magukat, hogy háború esetén szolgálatba lépnek, amennyiben lehetséges, lazarettekbe osztják be őket.

A második csoporthoz számíthatók Angliában a cserkészleányok és őrsvezetőik. Továbbá ide számíthatjuk mindazt, amit Dél-Afrikában a «The Doughteit of Transvaal» tesznek, akik úgy a revolverrel, mint a fegyverrel való lövést, a férfinyeregben való lovaglást, sátorverést, egy szóval mindazt, ami a «comping out» fogalma alá tartozik, gyakorolják, nem különben a főzést és a sebek kezelését is.

Egy dán írónő egészen határozottan ellene szegült annak, hogy a szolgálati kötelezettséget a háziasszonyi hivatás előkészítőjének fogjuk föl. Így ír: A nőnek éppen úgy kötelessége a társadalmat megvédelmezni, mint a férfiaknak, mert ő is éppen olyan tagja a társadalomnak. Milyen nevelés volna célravezető, hogy a nő megtanulja megvédelmezni otthonát és arról gondoskodni úgy, hogy a társadalom is helyeselje? Az állam kötelezővé tehetné a nő számára az ilyen nevelést, ha az állam viselné a költségeket.

Ez azonban helytelen fölfogás! Mert ha a férfi mint munkás, mint hivatalnok stb. dolgozik, akkor ez bizonyára a haza javára válik, de az első helyen mégis önmaga, felesége és gyermekei fenntartásáért dolgozik. Ez a munka egyenlőrangú azzal, amit a feleség végez el otthon, férje és gyermekeiért és ez is a

társadalom javára válik, ha komolyan fogja föl. De ha a férfi szolgálati kötelezettségét teljesíti, akkor ezt egyedül azért teszi, hogy veszély esetén hazáját segíthesse. A nő szolgálati kötelezettségének is éppen olyannak kellene lennie, hogy hazáját szükség esetén pl. betegápolással és sebesültek gondozásával segíthesse. Ha háború tör ki, akkor sokkal több ápolónőre van szükség, mert a kórházak sem maradhatnak teljesen ápolónők nélkül. Noha az a nő, aki csak egy évig volt betegápoló, nem végezheti ugyanazt a munkát, mint egy teljesen szakszerűen kiképzett ápolónő, mégis háború és veszedelmek idején hasznos munkát végezhetne egy hivatásos ápolónő vezetése alatt. És valamint a férfiak kötelesek katonai gyakorlatra bevonulni, hogy a tanultakat felfrissítsék, éppen úgy lehetne a hajadon leányokat is egy újból való szolgálatra behivni, hogy azt, amit tanultak, el ne felejtsék. Ez egyúttal kitünő nevelés lenne leendő anyák számára is. Nem sok nő van, aki életében abba a helyzetbe nem kerülne, hogy beteget kell ápolnia és veszély esetén segítenie».

Valójában egy ápolónői szolgálati kötelezettség a nőnek mint feleségnek és anyának előnyére válnék, még egy korlátolt Vörös Kereszt szolgálat is. Németországban Witzel prof. már írt erről a tervről. A Vaterländische Frauenvereinek hovatovább letértek eredeti útjukról és erejüket tüdőbetegek, szülő nők, csecsemők stb. ápolására fordították. Úgy látszott, hogy háború esetén nem lesz női segítő erő különösen az ipari központokban. Ekkor jött a konfliktus Marokkó miatt, ennek befolyása alatt írja a szerző: «Nem szabad többé kételkednünk, hanem biztosan és tisztán kell látnunk, hogy veszedelem fenyeget bennünket».

Ha ez bekövetkezik, akkor nincs elég ápolónő. Mert hogy a nő ápolónő lehessen, már ilyen irányú oktatásban előre kellett hogy részesüljön. Hosszas tapasztalat szerint férfiak soha sem tudják olyan csinosan rendben tartani a betegágyakat, mint a nők. Az is biztos, hogy az operációkhoz és kötözésekhez szükséges előkészületeket, amelyektől pedig a sebesültek élete és egészsége függ, sokkal jobban tudja végezni a nő.

Háború kitörése esetén minden hivatásos betegápolónőre a

csatatéren van szükség. A kórházakban való szolgálatot azoknak a kisegítő ápolónőknek kell ellátniok, akikkel a Vörös Kereszt e pillanatban rendelkezik. Ezen kivül azonban még sok százezer betegágy marad háború esetén ápolónő nélkül.

Egy előkelő düsseldorfi úrnő felhívására ápolónői kurzust nyitottak, amelyet olyan tömegesen keresnek fel, hogy a legtöbb úrileánynak meg kell elégednie hat heti tanítási idővel, többre nem jut idő.

A női- és gyermekosztályon kapcsolatban a sebészeti és operációs termekkel, reggel 7 órakor kezdődik a szolgálat és déli 1 óráig tart. Azután 3 órai pihenés következik, amelyet lehetőleg ágyban kell tölteni. Azután folytatódik a szolgálat 4—7 este. Voltak anyák, akiknek a túlterhelés ellen voltak panaszaik, de ez mind elmult, mert még a leggyöngébb szervezetű leányok is elbirták a munkát. Witzel prof. azt mondja: «Olyan nőt, aki a betegápolást nem tudja megtanulni, még nem láttam».

Minden egészséges nőnek egyelőre önként egy negyed évig kellett szolgálni. Amit ezen idő alatt tanult, megbecsülhetetlen a család számára még akkor is, ha háborúban nem kell szolgálnia.

A harmadik csoport bir a nemzetekre a legnagyobb fontossággal. Az ide tartozó írók még egyben-másban eltérnek egymástól, de mégis sikerülni fog közös tervet kidolgozni, azonban a különböző nemzeti sajátságokkal számolni kell.

Egyik író: Von Kortzfleisch Ida, tökéletes rendszert dogolzott ki és nem kisebb ember, mint Bismarck engedte meg, hogy az ő és felesége nevéről nevezzék el azt.

Az irónő terve az, hogy az előkelőbb osztályok leányait a kertészetben, a méhtenyésztésben és ezen kivül még más háztartásbeli dologban kioktassák. A szolgálati idő egy és három év között váltakozik. Egy másik irónő szintén a háziasszonnyá való nevelést tartja legfontosabbnak.

Az alacsonyabb osztályokból való leányok számára csatlakoznék ehhez a kiképzéshez elemi iskolai oktatás, míg módosabb körök gyermekeinek állami háztartási iskolákat kellene látogat-

niok. Az ott elnyert bizonyitványt a leánynak férjhezmenetele előtt fel kellene mutatnia.

Ez a két írónő, továbbá Lange Ilona a társadalmi osztályokat egymástól így elválasztják, ami sajnálatraméltó dolog, amely ellen rögtön állást kell foglalni. Lange Ilona azért dicséri a svájci hadsereget, mert ott a munkáslegény és a tudós egymás mellett állnak a sorban, ami arra vezet, hogy egymást jobban megbecsülik, amire a nőknek egymást közt sokkal jobban szüksége van, mint a férfiaknak. Dániában Stampe Feddersen A. utalt arra, hogy a szolgálati kötelezettség milyen nagy mértékben egyengetné az osztályok között fennálló különbséget.

Sok módos szülő leányának, akinek mindene megvan, akinek jóformán semmi más gondja nincs, mint szórakozni és öltözködni, nagy szüksége van arra, hogy komoly munkát végezzen más osztályokból való leányok mellett és leányokkal; ezáltal megtanulja, hogy mindketten *egy* hazának gyermekei és mint ilyeneknek *egyforma* kötelezettségük van a haza iránt; ily módon olyan kapocs keletkezik közöttük, amely ránézve nagy fontossággal bir.

Bármennyire is különbözzenek a vélemények, mégis találunk megegyező pontokat, amelyek folytán egy összefüggő egészet sikerül nyernünk.

A legtöbb írónak az a véleménye, hogy az állam tegye kötelezővé a nők szolgálatát és abban is egyetértenek, hogy csak kötelezés által lehetne a szolgálatot keresztül vinni azoknál, akiknek erre legjobban szükségük van.

Természetesen első sorban az előkelőbb osztályok leányait kell buzdítanunk, hogy társadalmilag hasznossá tegyék magukat; a munkásosztályok leányának pedig alkalmat kell adni, hogy a nép számára való főzőtanfolyamokat látogasson. A cserkészleánymozgalom is, ha komolyan vezetik, egy rokonszenves és hasznos előkészület lehet a társadalommal és családdal szemben fennálló kötelezettségekre. A pénzbeli áldozatokat, amelyekre kezdetben szükség lesz, csak az állam tudja viselni. De kell is hogy viselje, mert gyümölcseit is ő fogja először élvezni, amely a népjólét

és a családi élet emelésében, az alkoholizmus és a bűnesetek csökkenésében, a nép egészségének emelkedésében, a csecsemőhalandóság és a gyenge elméjűek születési számának fogyásában, egyszóval a *nép erejének* emelkedésében áll. Hansen Elna így ír: «A társadalomra igen nagy jelentőséggel van az otthon való munka felkarolása. Az anyának lenni felelősségteljes dolog. Tulajdonképen az egész társadalom testi és lelki jóléte az ő kezében van. Mennyi család megy tönkre azért, mivel a nő nem tudja feladatát teljesíteni. Ha a baj megtörtént és a családban uralkodó rossz állapot demoralizáló hatást gyakorol a társadalomra, akkor az államnak kell segítségül jönnie, mindenféle tápintézettel, gyermekotthonokat, javító- és az alkoholizmus ellen küzdő intézetekkel, szegényházakkal; nem volna-e okosabb mindennek elejét venni azáltal, hogy jobb állapotokat teremtünk a családban és a nőnek rendszeres nevelést adunk?

Tudom, hogy a munkásosztály közt uralkodó nyomoruságnak még más okai is vannak, de az is bizonyos, hogy ugyanazzal a jövedelemmel az egyik család sokkal jobban zöldágra tud vergődni, mint a másik. Biztos, hogy sok esetben a nő hibája, hogy a család szegény, de ne feledjük el azt sem, hogy az az antifeminista szellem, amely igen sok munkás emberben találkozik, a nő életét elkeseríti és minden kedvét elveszi a munkától.

A szolgálati kötelezettség előnye, — ha jól van megalapozva — abban áll, hogy a most fennálló circulus vitiosust két helyen megszünteti. T. i. egyrészt a nő alkalmasabbá lesz feladata elvégzésére, másrészt a férfi szemében is nagyobb tekintélyre tesz szert. Ez a két változás a családi életet magasabb színvonalra fogja emelni.

Az előkelőbb családokra is áll ugyanez. Úgy a férj, mint a feleség megvetik a házimunkát és ez megboszulta magát a «cselédszükségben».

Budapest. *Van Schaikné Dina.*

(Folytatjuk.)

A NŐK GAZDASÁGI KÉPZÉSE.

A jelenlegi s korszakot alkotó hadjárat, sok nagyjelentőségű tanulságot fog napirendre hozni. A jónak ellensége a jobb. Eme tanulságokat, nemcsak a katonaságnak kell lázas sietséggel javukra fordítani, hanem a társadalom különböző rétegének is. Újból bebizonyosodott, hogy feltétlen előnyünkre szolgált, hogy gazdasági irányban élünk; s fokozódottan láttuk volna ennek áldásos következményét, ha a különböző ható tényezők határozottabban segítenék azt elő.

Mint a női gazdasági szakosztály egy szerény katonája, talán köteles is vagyok annak kimutatására, hogy ezen a téren is mélyebben kell szántani. Más szóval a tanítási előirányzásokból a felesleges helyett, teret kell szorítani annak, amiből élünk. Efelett a mi agrár jellegű államunkban még csak pillanatnyilag sem volna szabad habozni, s halasztásokat tenni, s tűrni.

A mozgósítás után bőséges tapasztalatot szerezhetett bárki is arra nézve, hogy mily áldás, ha a nő csak egy bizonyos fokú kertészeti, szőlőszeti, takarmányozási ismerettel is bir. A természetes kétségbeesés érzését megtompítja annak tudata, hogy most az ő gyenge vállaira nehezedik a háztartáson kívül a gazdaság számos ügye s baja; s ő megmutatja, hogy nem fizikai erejével, hanem szívós kitartásával övéiért ura tud lenni a helyzetnek.

Mondják sokan, hogy amit az ember szeret elhinni, azt könnyen magáévá is teszi. Folytatólagosan szeretjük hinni, hogy a mostani nagy hadjárat után hosszú időn keresztül bé-

kesség lesz. Vajha úgy lenne. Ez esetben is a nők gazdasági tudása nem parlagon heverő tőke. A nőknek, ha hivatásuk igazi magaslatán akarnak állani, ki kell venni részüket a termelés, a vagyon-előállítás nagy küzdelmében. Ezzel tartoznak önmaguknak; ezért jár ki az igazi tisztelet, a nagyrabecsülés, a feleség cím, mint a felesegítség jelzője.

Nem szenved kétséget, hogy erre az irányra nevelni kell a fiatalságot. Lehet-e képzelni hivatottabb nevelőnőt, mint magát, az édes anyát? Csakhogy a bökkenő ott, s abban van, hogy igen sokszor maga az anya sem üti meg eközben a jogos mértéket; s épen ezért kell az iskolának e téren segítségül lenni, s segítségül jönni. Az a kérdés jön-e? E kérdésre azzal kell felelnünk: a kezdet kezdetén vagyunk. A fontos, nagyjelentőségű cél egyáltalában nem áll arányban az eszközökkel.

Legalább csak párhuzamba lenne állítható a gazdasági iskola az évről-évre nyiló leány-kereskedelmi, leány-gimnáziumok, vagy más felsőbb leányiskolákkal. Pedig fontosságra a mérleg serpenyőjében mégis csak a gazdasági iránynak kellene első helyen állni. S szerény véleményem szerint, sajnos, nincs reménynünk, hogy a mostani irány mellett valami gyorsabb haladást elérhessünk. Mondják, hogy szegények vagyunk, s a szakiskolák felállítása azért halad csigaléptekkel. Az a szent meggyőződésem, hogy épen az említett oknál fogva kellene a lehetőt megtenni, hogy a jövő jobb legyen, mint a jelen. Egyelőre a meglevő kereteket kell kiépíteni.

Nem tudom megérteni, hogy pl. a polgári leányiskolákban miért ne lehetne a gazdaságtant oly terjedelemben tanítani, mint az azt megérdemlené. Épen a jelenlegi közoktatásügyi miniszter úr volt az, aki egy utasításában elrendelte, hogy az iskola az *élet követelményeinek megfeleljen.* Ezt a célt, gazdasági szaktanítónők bevonása nélkül még elképzelni sem lehet. Reménylem, hogy az én lelki szemeim előtt lebegő szaktanítónő talán mérsékelni tudná a leányok ama uralkodó felfogását, hogy csak a városi élet az, mely után törekedniök érdemes, s a falut a tanyákkal bátran lesajnálhatják. Ennek következ-

ménye a városokba özönlés, a torlódás s végeredményében a nélkülözés, a nyomor, s az erkölcsi színvonal sülyedése, melyeknek következményeit bosszúlatlanul, nagy nemzetek sem képesek ellensúlyozni. A nők eredeti hivatására való nevelése s képzése, az erkölcsi nevelésnek az alapja, védő pajzsa. Ezért szükséges eddigi mulasztásainkat beismerni, s amint a béke óhajtott napja megjön, teljes határozottsággal megtenni a teendőket. A földmívelés- s a kultuszminiszteriumok illetékes osztályainak karöltve kell haladni, s míg a földmívelésügyi miniszterium a hivatásos tanítószemélyzetet kellő számban bocsássa rendelkezésre, addig a kultusz állítsa be azokat nemcsak az eddigi önálló csekély számú gazdasági és ismétlő iskoláihoz, hanem a leányok polgári- s kereskedelmi iskoláihoz is. Meg kell tenni ez utóbbiakra vonatkozó bővítő intézkedést azért, mert a középosztály támogatása, közvetett hatásában is kétségtelen jelentőségű. Miként a gyermek a nagyokat utánozza, ugyanúgy a nép a magánál előkelőbbek példáját követi. Ha a cselédleány azt látná, hogy gazdasszonya a napi élelmezést pontosan számba veszi, annak idején ő is ennek a rendszernek lenne követője. Méltán mondják, hogy a jó gazdasszonynak, jó a cselédje, de ahol a ház lelke üres, tartalom nélküli, «úti cifra, házi rossz», ott az egész környezet is azzá alakul. A nemzetet családok alkotják, s jaj annak a nemzetnek, hol ily szerencsétlen kialakulások vannak túlsúlyban. Ezek kártékonyságát a harctéren fiaink drága vére nem képes ellensúlyozni sem most, sem soha, a messze jövőben sem.

Kecskemét. *Grazselli Miklós.*

NŐI VISELET A KURUC-KORBAN.

Dr. Schulcz Irén írt könyvet e tárgyról s könyvét alapos tanulmány, lelkiismeretes készültség és nagy tárgyszeretet jellemzi. A kuruc-kor mindig gazdag kincses bányája az irodalomnak, művészetnek egyaránt.

Legérdekesebb és leghálásabb témája mindig az asszony, ez a csodás elszántsággal, lángoló hazaszeretettel, férfias tetterővel teljes asszony, ki várakat védelmez, uradalmakat kormányoz, hadseregre pénzt gyűjt, urát a számkivetésbe kiséri s mind emellett mit sem veszít a maga bájából, asszonyi tulajdonságaiból.

Még női gyengeségei is kedvessé teszik, szinte helyeseljük, hogy e nehéz korban nem feledkezik meg öltözetéről, ruháiról, ékszereiről. Bámulunk azon a mesés gazdagságon, mellyel a hosszú harcok évtizedei után is birtak az ország nagyjai. A pompaszeretet és fényűzés a ruházkodásban régi tulajdonsága a magyarnak. A kuruc-kor pedig a legfényesebb és leggazdagabb volt.

Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a divat változandóságának nem voltak annyira alávetve az egyes öltözékek, sőt anyáról leányra öröklődtek. Az anyag és díszítés értékét tekintve nem is lehetett ez másképp. De még így is mesés kincsek állottak főúri asszonyaink rendelkezésére, melyekkel pazarul bántak, nemcsak ékszerekre, hanem magára a felső ruhára és annak díszítésére rengeteget költve. Példa erre gróf Bánffy Anna és borosjenei Székely Ádámnak 1702-ben Gyalu várában tartott esküvője, melyen Rabutin gubernátor felesége tiszta aranyfonálból szőtt szoknyát visel.

«Köves aranyperecei, nyakszorítója, reszketőtűi, aranyköves, gyöngyvirágokkal megrakott öve, gyöngyös medálljai, általános feltünést keltenek.» Korának egyik leggazdagabb asszonyának Bethlen Farkasné Ostrosics Borbála rengeteg számú ruhái között szintén akad sárga vont aranyszoknya, tizenhárom rend apróbb és nagyobb régi prémmel ellátva.

Nádasdy grófnénak szoknyáját több sor gyöngy, gyémánt és színarany-boglár díszíti. Zrinyi Ilonának királyszín tizenkét prémgyöngyökkel rakott szoknyáját 2000 forintra becsülik. Hogy a drága ruha a férjeknek és apáknak bizony okozott gondot, mutatja Thököly levele, melyben, mielőtt Juliánkának menyasszonyi ruháját megrendelné, óvatosan tudakozódik annak ára felől.

Igen jellemző, hogy Likava vára megszállásának költségeit a Thököly kisasszonyok szoknyáinak árából fedezik.

A nagy fényt és pompát azonban csak ünnepélyes alkalmakkor űzik, otthon egyszerűséget kedvelnek. Rákóczi Juliánka «sima bársonyszoknyái prém és minden készség nélküliek». Igen sokat alkalmazzák a szőrméket is, nemcsak természetes rendeltetésének megfelelőleg, hanem dísznek is.

A legdrágább menték gróf Bercsényi Miklósné Csáky Krisztina tulajdonát képezik. «Arany-, ezüstvirágú, piros bársony mentéjét cobollyal, violaszínű haut reliefben himzett arany- és ezüstvirágokkal ékes mentéjét pedig tigrisprémmel bélelteti.

Nem kevésbé érdekesek a vállak, a csipkefinomságú, arannyal himzett előruhák, a kötények, a mindenféle anyagból készült övek. Ezeknek ára természetesen rendkívül változó. Bornemissza Anna $4^1/_2$ forinton szerez be egy lencérna-övet, a Rákóczi árvák gyöngyös kordován öve 600 forint, a Nádasdyak egyik öve a 800 forintot is meghaladja.

Hogy a polgári asszonyok fényűzésének gátat vessenek, több városnak, például Lőcsének 1698-ban kelt rendelete pontosan meghatározza, mit szabad viselnie polgárasszonynak, szolgálóleánynak stbinek. Sok érdekes adat maradt fenn a fehérnemükről, az alkalmi ruhákról, a hajviseletről stb.

Az ékszerekről szóló fejezet szorosan összefügg az öltözettel, amennyiben tudniillik idetartozik az aranyos, drágakővel kirakott párta, az öv, csatt, gomb, kapocs, melyet a ruhán viselnek. A gyöngyös, klárisos, zománcozott, ékkövekkel pazarul ellátott nyakravalók, nyakbavetők nagy szerepet játszanak. Függőkkel, násfával, medaillonnal a szegényebb nép asszonyai épúgy rendelkeznek a maguk módja szerint, mint a főúri asszonyok.

A Rákóczi árvák ingóságai között szerepel olyan násfa, mely 102 gyémánttal ékes és 3250 forint értékű. A gyöngysorok, aranyláncok, karperecek igen gyakoriak.

Legkedveltebb ékszer az aranyrózsa, drágakövekkel kirakva. Gróf Bercsényiné Csáky Krisztina nagy készlet aranyrózsával rendelkezik, melyeket nyakon, kézen, hajban is visel. Bethlen Farkasné Ostrosics Borbála ingóságai között 17 gyűrű szerepel. Az eljegyzéshez nem arany karikagyűrűt, hanem gyémántos, rubintos gyűrűt használnak, melyet a családban gondosan megőriznek. Néha a gyermekek ugyane célra használják szüleik gyűrűit. Mint régi magyar ékszer, sokat szerepel a boglár. Érdekes, hogy az órák elég gyakoriak.

Nagyérdekű mind az, mit a könyv írója a piperecikkekről, tükrökről, legyezőkről, árnyéktartókról, házi patikákról, szépítőszerekről mond.

Az a nagy szeretet, mellyel szerző munkáját feldolgozta, lehetővé tette, hogy olyan művet adjon, mely művelődéstörténeti, korrajzi, kosztümtani, sőt részben nemzetgazdasági szempontból is fölötte érdekes, minden olvasónak értékes anyagot nyujtson.

Budapest. *Relkavić Mita.*

A KÖZÉPISKOLAI REFORM.

A középiskolák reformjáról szóló miniszteri rendelet elbírálásánál sok oly szűkkeblű és lehet mondani alacsony szempont szerepelt, hogy a sok fától nem látni az erdőt. Ezen rendelet tárgya pedig nem pusztán iskolai, hanem olyan életkérdés, mely a nemzet, sőt az emberiség életébe is mélyen belevág. Hiszen az iskola mai formájában az élet legbecsesebb részét, az ifjúságot teszi tönkre, nem pedig boldoggá. Hogy mennyire nem, azt hiszem, eléggé bizonyítják azok az érettségi vizsgálattal kapcsolatos öngyilkossági esetek, melyeknek oka az iskola mai szervezete.

Az emberi boldogság követelménye már a görögöknél sokszor tárgyalt kérdés volt. Ez rendjén is van; mert a boldogság hiánya arra indít, hogy kutassuk, mi ennek az oka és mi által érhető el. Újabban ilyen kérdést nevetségesnek tüntetnek fel, azt állítván, hogy igaz boldogság nincsen és hogy az embernek valami magasabbra kell törekednie. Pedig az emberi élet tulajdonképeni feladata a jóra, a boldogságra való törekvés; mert jólétet, boldogságot igényelhet és erre, mint elérhetőre, törekedhetik.

Az ifjúságról azt tartjuk, hogy a boldogság korszaka, valójában pedig a «Golgotha útja», amint azt Szitnyai Elek «A szellemi erők gyűjtése és pazarlása» című tanulmányában igen helyesen kifejti.

Ha az iskolát elvi alapon akarjuk reformálni, akkor az ifjúság és így gyermekeink érdekét kell szem előtt tartanunk.

Rousseau is azt teszi Emiljében és Dühring is, a jelenkor Rousseauja, amint őt tisztelői elnevezték.

A Herbart-Ziller-féle módszer szerint a didaktikai egység tanítását a cél kitűzésével kell kezdeni. A középiskolai oktatás helyes reformálásánál is a kiindulási pont a cél kitűzése. A középiskolai tanítási utasítások szerint «a gymnasialis oktatás egy nemes általános műveltség alapján főleg a tudományos előkészületet veszi célba». Szerintem helyesebb volna csak azt mondani, hogy célja a magasabb fokú általános műveltségre vezetés; mert egyrészt az igaz műveltségnek nemesnek kell lenni, másrészt a magasabb fokú műveltség magában foglalja a tudományos előkészületet, amint az további fejtegetéseimből majd kitűnik. Hogy mi legyen az a nemes általános műveltség és mire szolgáljon a tudományos előkészület, ez az utasításokban nincsen kifejtve. Ennek tisztázása nélkül pedig okszerű reformálás nem is képzelhető.

Az általános műveltségnek szelleminek, erkölcsinek és társadalminak kell lenni. A műveltség akkor lesz általános, ha abban mindenki részesül. Ezt célozza a népiskola négy osztálya elvégzésének kötelezettsége. Az ifjúság folytatja azután tanulását vagy a népiskola 5-ik és 6-ik osztályában, vagy a polgári vagy a középiskolában. Hogy a polgárok műveltségének, mely a kölcsönös megértéshez okvetetlenül szükséges, közös alapja legyen, kívánatos volna, hogy az ifjúság a népiskola 4-ik osztályának elvégzése után is egységes iskolába járjon, amelyben a latin nyelvnek természetesen semmi keresni valója nem volna, de annál inkább az olyan tantárgyaknak, melyek a népiskola 5-ik és 6-ik osztályában már most is szerepelnek, mint a polgári jogok és kötelességek, gazdasági és háztartási ismeretek, mely ismeretekről a mai középiskola semmit sem akar tudni.

Ilyen egységes továbbképzés után következnék a felsőbb fokú oktatásnak előiskolája, melynek feladata az egyetemre való előkészítés. Ezt az előiskolát, vagyis a mai középiskola felsőbb osztályait csak olyan ifjak végeznék, kiknek jövő pályája egyetemi tanulmányok elvégzéséhez van kötve. Amit ezen pályák

mindegyikénél közösen tudni kell, az nem volna más, mint a magasabb fokú általános műveltség követelte tudomány.

Az egyetem feladata volna a specialis szakokban való kiképeztetés. A mai egyetem azonban ezt nem teszi. Az egyetemi oktatás hiányait feltárja Dühring «Der Weg zur höheren Berufsbildung der Frauen und die Lehrweise der Universitäten» című iratában. Reformra szorul tehát az egyetemi oktatás is. Ezt Lánczy Gyula tartja szükségesnek «A felsőoktatás reformja» című tanulmányában. Lánczy Gyula szerint «Magyarországon, ritka egyeseket kivéve, kevés a szellem, s a műveltség színvonala alacsony nem a köznépnél, de azon felsőbb rétegekben, melyek igények támasztásában épen nem túlszerények, s azon vélelemben élnek, hogy műveltek».

Pedig miben áll ezen műveltség? Mindenekelőtt bizonyos professzionátus képzésben, a legtöbb esetben csak a kenyérkereset közben szerzett routineban, mely azért neveztetik műveltségnek, mert a perirat szerzői, a végrehajtást megítélői és foganatosítói, a négy speciest tanítók stb. honorátiorok tehát ipso facto művelt úri emberek.

Áll továbbá bizonyos politikai, közjogi tájékozottságban, mely eleven közéletünk s eléggé terjedt napi sajtónk mellett, minden kaputos választópolgárra kisebb-nagyobb mértékben reáragad.

A hazai műveltségnek igen előkelő elemét képviseli továbbá bizonyos szépirodalmi olvasottság, mely szinte igen terjedt, s azon emberek által, kik kizárólag a két előbbi kategóriára szorítkoznak, magas, transcendentális szárnyalásnak tekintetik, mely a *kultúrának* amolyan igazi, ideális neme. Ez a szépirodalmári szellem meglehetősen felöleli az egész legújabbi magyar szépirodalmat, s a külföldi regényeket, tárcacikkeket, a Lindauféle német esztétikusokat s a francia színműveket. Azon ihletett, komoly buzgalom, mellyel társadalmunk, különösen központján a fővárosban, a *színügyet* felkarolja s azon kultúrális fontosságot, melyet műveltjeink egy Sardou s ifj. Dumas darabjainak tulajdonítanak, ezen szellemre vezetendő vissza. Műveltjeink ezen

ártatlan kedélyhangulatát soha nem zavarta sem az Aischylos sötét tekintetű múzsája, sem az aristotelesi «Katharsis» végtelen pöre; sem azon látványosság örök érdeke, melyet az égi testek mozgalmai keltenek. Mi gyakorlati emberek vagyunk s a felső régiókat más, nálunk élhetetlenebb népeknek engedjük át.

Végre az új magyar nemzedéknek legjelentékenyebb szellemi tápja mégis azon számos külön-különféle képzetnek, adaléknak egyvelegében rejlik, mely a középiskola bőséges számú tantárgyaiból reáragadt. Kissé szakadozott tudomány és kissé éltelen intellektus, no de mindegy, csakhogy megvan. «Non multum, sed multa» a mi jelszavunk. Keveset, de mindenféléből. Néhány latin mondat, néhány görög rendhagyó igealak s az Odyssea kezdő sorai: némi gyakorlati adatok a fizikából; egy kis polgári számtan és újra egy csomó adalék azon számos természetrajzi, történeti s irodalmi disciplinák tarka sokadalmából, melyből kiválólag bizonyos közhelyi *világtörténelmi* események ismeretei domborodnak ki inkább, mint *magyar* történelmiek!

Van tehát minden, csak tudomány nincsen, nincs tudományos szellem, melynek legfelsőbb nyilvánulása és végcélja a törvényesség kutatása, a törvények megállapítása, a helyes osztályozás, s az éles megkülönböztetés.

A mi erősségünk a részlet, még pedig lehetőleg a legmodernebb, a legközvetlenebb használatra s élvezetre való részlet; bölcs kerülése a rendszereknek és rendszerességnek! s a sokféleség, utóbbi különösen az oktatás terén.»

Minden tudomány tárgya egyrészt a természet, másrészt az ember. A természettudomány alapja minden más szabatos tudománynak. Dühring szerint az ember ugyan része a természetnek, mely érzésünkkel mintegy belülről ismeretes és ez az ismeret érdeklődésünket is jobban köti le, mégis a természet egészéről való ismeretünk sok tekintetben felvilágositóbbak. Az emberiség ezen ismereteknek köszönheti, hogy megszabadult azoktól a tévedésektől, melyeknek a világ egészéhez való viszonyának félreismeréséből volt alávetve. Mennyi megkönnyebbüléssel járt az emberiségre nézve az, hogy a modern astronomia felváltotta az

astrologiát, mely a csillagok járásából való jóslással és így csalással foglalkozott. Felvilágosító tudományra még mai nap is nagy szükség van; mert tudományos szinezetű csalásnak még sok téren vagyunk kitéve és igaza van Adam Smith-nek, mikor azt mondja, hogy az emberek többet írtak dolgokról, melyet nem ismerhetünk, mint az olyanokról, melyet biztosan tudhahatunk.

Az általános műveltségnek első sorban racionális világfelfogásban kell nyilvánulnia és ennek alapját a mai középiskolában nagyon is elhanyagolt astronomiának kell nyujtania. A világyetem a nagy otthonunk és nem vagyunk benne otthonosak, hanem tájékozatlanok. Minden szellemi vezetésnek alapos astronomiai ismeretekből kell kiindulnia. Az astronomiai világfelfogás a legjelentősebb példa a természeti törvények általánosságát és a jelenségek szabályszerűségét illetőleg. Dr. Emil Döll a leipzigi keresk. akadémia igazgatója, Dühring tanainak lelkes követője és terjesztője szerint az astronomia nemcsak a világegyetem egészében nyilvánuló okszerű összefüggés lélekemelő felfogására képesít, hanem képző hatása abban is nyilvánul, hogy az ifjú elme megszabadul azon babonaságtól és önhittségtől, hogy az embert a mindenség középpontjának képzelje. E helyett fejleszti a lét elveivel való közérzetet, mely egyidejűleg az észt és a kedélyt harmonikusan, sőt azt lehet mondani költői ihlettel kielégíti. Azonban az atronomia tanításánál nem a kozmikus méreteket kifejező számszörnyetegekkel kell bárgyú megbámulás céljából foglalkozni, hanem az ezen dimensiókban és tényekben rejlő törvényszerűséggel, melynek minden világegyetemi jelenség alá van vetve; ez az a képző elem, mely nagyhorderejű következményeivel teljes világnézletnek és nemes életfelfogásnak lehet alapja.

Az astronomia ilyetén tanítása feltételezi, hogy a mathematika tanítását olyképen módosítsuk, hogy egyrészt a logikai gondolkodás, másrészt a szám- és térbeli phantasia fejlesztésének szolgálatába álljon. Ebből következik, hogy a tulajdonképeni geometriát előnyben részesítsük és az ifjúságot fölösleges képle-

tekkel ne terheljük.* Ezen cél elérése végett szükséges, hogy az ifjúság a differentiálás, integrálás és variatiószámítás elemeit is elsajátítsa. Ez nem okozna túlterhelést, mert a mostani math. tananyag $^{11}/_{12}$ része, mint fölösleges teher, elesnék. Ha a mathematikából ennyit veszünk, amennyi szükséges, hogy megérthessük a nagy természetben szereplő mennyiségek kölcsönös hatását, a mozgások és térbeli alakulások törvényszerű keletkezését, akkor a mathematikából rendelkezésre áll mindaz, ami mint nagy horderejű eszköz a természettudomány legfontosabb részeinek megértéséhez nélkülözhetetlen.

A természettudományok sorában az astronomiával szemben mint másik vége a chemia. Ez a modern tudomány a természet tárgyainak ismeretére nézve fontosabb, mint a physika, mely az astronomia és a chemia közt foglal helyet. A physikának az általános műveltség szempontjából értékes részei vagy az astronomiához, vagy a mélyrehatóbb chemiai tanokhoz csatlakoznak. Az astronomiát illetőleg physikai főtárgy a világegyetem tartalma sugaraival, míg a másik irányban a halmazállapotok közti összefüggés, a természeti jelenségeknek a hőmérséklettől való függése és a spektrálphysika a főpontok, míg a hangtan a hangnak a különböző közegekben való sebességétől eltekintve a képző tudományok közt az utolsó helyet foglalhatja el.

Valamint az astronomia már nem astrologia, ép úgy a chemia sem többé alchymia, vagyis középkori szélhámosság szolgálatában álló tudomány.** A chemia szoros összefüggésben van az

* A világegyetemben való tájékozódás eszköze a gömb. Ha tehát a gömbháromszögtan nevezetes tételeit és az égitestek távolságainak elemi, pályáiknak elemző mértani meghatározására szolgáló ismeretekre fektetjük a fősúlyt, akkor nemcsak fölösleges mathematika tanulásától mentjük fel az ifjúságot, hanem egyúttal igazán érdekes módon mélyrehatóbb, a racionális világfelfogást szolgáló értelemmel ruházzuk fel, különösen akkor, ha az égitestek pályáit az azokat előidéző erők szempontjából mechanikailag is benső lényegükben, tehát teljesen érthetővé tesszük.

** Valamint math. analysissel sikerült Leverrier-nek a Neptun felfedezése, helyének és nagyságának megállapítása, ép úgy vált lehetségessé a chemiának a skandium, gallium és germanium nevő elemek felfedezésének megjóslása ekabór. ekaaluminium és ekasilicium név alatt.

élettel, elméletileg pedig reményt nyujt az anyag belsejének feltárására Míg az astronomia a világegyetem szerkezetével ismertet meg, addig a chemia az anyag azon lüktetéséig hatol, mellyel már a tulajdonképeni élet kezdődik. Ez okból a chemiának magasabb és érdekesebb foka a szerves chemia. Ez ugyan közvetlenül nem a szervekkel foglalkozik, hanem az atomok oly kapcsolataival, melyeket csaknem kizárólag a szervekben találunk, de mesterségesen is előállíthatunk. Az atomoknak tetszésünk szerint való kombinálhatása folytán válik a chemia a legkövetkezményteljesebb tudománnyá. Gondoljunk csak a négy gyakorlatilag korszakalkotó találmányra, a chloroform és chloralhydrat fájdalomcsillapító hatására, a lőgyapot és a nitroglycerin nagy erőkifejtésére és az átalakuló modern technikát illető következményeire, akkor az emberiség gondolkodáserejének teremtőképességét nem vonhatjuk kétségbe. A három első találmány elméleti szempontból is igen becses, mert az atomok összefüggésére vonatkozó elvszerűség az összetett vegyületeket is érthetővé teszi és úgyszólván kezdete a felsőbb chemiának, melynek szerepe a felsőbb mennyiségtanéhoz hasonlít. Ez a két modern tudomány abban is egyezik, hogy mindkettő eredeti jelzésekkel, eredeti írással rendelkezik. A mathematikai analysis képletes nyelvezettel, a chemia pedig oly képletekben fejezi ki tartalmának magvát, melyek az anyagi alakulások szerkezetét is mutatják. A mathematikai analysis a világegyetem tömegeinek és erőinek egymáshoz való viszonyainak felismerésére tanít, a chemia pedig arra, hogy hogyan hatolhatunk be az anyagnak és jelenségeinek lényegébe és hogy hogyan köthetjük össze közvetlenül az elméleti tudást a gyakorlati cselekvéssel. Ebből következik, hogy az okszerű ismeretszerzés két kiindulási pontjára, egyrészt az analytikai számításra, másrészt a különféle anyagok racionális chemiai constructiójának tanára, mint a magasabb fokú műveltség követelte tudásra, a tudományos pályák előiskolájában, vagyis a mostani középiskola felsőbb osztályaiban elegendő időt és kellő gondot fordítsunk.

Az elősorolt tantárgyaknak képző ereje főképen abban rejlik,

hogy míg a mathematika az abstrakt gondolkodást és képzeletet foglalkoztatja, addig a mechanika, physika és chemia tanítása a külső tények, adott valóságok mérése és becslése iránti érzéket fejleszti és hozza működésbe. Ilyen képzést semmiféle humanióráklkal nem lehet pótolni, de olyan reálikkal sem lehet elérni, amelyeket és ahogyan a mai középiskolában tanítanak.

Amint említettem, minden tudomány tárgya egyrészt a természet, másrészt az ember. Az embert és a viszonyait illető tudományok, az úgynevezett kultúratudományok közt bevett szokás szerint a történelem foglalja el az első helyet.

Hogy ezen tantárgy tanítása mennyire szorul gyökeres reformra, az kitűnik Szitnyai említett tanulmányából. A történelemtanítás mostani módjának, ahelyett, hogy képző hatása volna, inkább akadálya az igaz műveltség elsajátításának. Igaz műveltség tiszteletben tartja a gyöngébb jogát és megbotránkozik a történelmi tények oly tanításán, mely a hatalmat a jog fölé helyezi. Ily tanítás az ifjúság jog- és igazságérzetét épenséggel nem fejlesztheti. Sokkal megfelelőbb volna a történelmet úgy tanítani, hogy a cselekvő személyek és pártok küzdelmeinek motivumai az igazságnak megfelelő bírálatnak volnának a tárgyai, amiből kifolyólag a jövőre nézve meg lehet állapítani, hogy milyen hibák elkövetésétől kell őrizkedni. Ez esetben a történelem tényleg «magister vitæ» volna és az élet megértése bizony nem megvetendő kis tudomány. (Ez a tudomány az egyéni felfogás szerint ingadoznék! Szerk.)

A földrajz tanítása is nagyobb mérvben járhatna a humanisztikus műveltséghez, mint most, ha a politikai földrajz helyét a kultúrföldrajz foglalná el és ha a fizikai viszonyok és társadalmi alakulások közti összefüggés kellő megvilágításban részesülne.

Minden képzés végcélja az az általános műveltség, hogy gyakorlatilag gondolkodni és ennek megfelelően az élet különböző viszonyai közt helyesen cselekedni is tudjunk. Ily célból a középiskolában a közgazdaságtant is kell tanítani, mely megismertet a társadalmi élet erre vonatkozó viszonyaival és melynek

alapján megérthetjük, hogy az élet szintájának emelése anyagi feltételekhez van kötve.

Fölöslegesnek tartom, hogy az okszerű egészségtan tanításának szükségét is fejtegessem. Elengedhetlen szükség továbbá az anyanyelv beható művelése. Ez alatt azonban nem terméketlen grammatizálást kell érteni, hanem abelyett a nyelvi kifejezések és a gondolatfűzés logikájával, valamint a nyelv szókincsével kellene komolyan és behatóan foglalkozni és ezáltal magasabb és elvontabb fordulatok megértését és használatát lehetővé tenni.

Idegen nyelvek tanításának képző hatása csekélynek mondható, csak a modern kultúrnyelveknek nagy a gyakorlati fontossága és azért ezeket lehetőleg kevés grammatizálással kell tanítani. A szépirodalom kevés kivétellel nem tanítandó, mert épúgy, mint a színészet, csak veszélyezteti a jó ízlést és az erkölcsi érzéket. A helyes irodalomtanítás az volna, hogy az ifjúságot az irodalmi termékek helyes bírálatára tanítsuk, oly értelemben, amint azt Dühring «Die Grössen der modernen Literatur» című munkájában teszi.

Kifejtettem, hogy a középiskolában az általános műveltség szempontjából *mi* tanítandó. Hátra van még, hogy röviden a tanítás módjának reformálásáról is szóljak. A tanítás módját is gyökeresen reformálni kellene. A legnagyobb visszásság ezen a téren az, hogy az újabban annyira hangoztatott aktivitás elve egyáltalában nem érvényesül. A prefesszor órákon át annyit tanít, hogy a tanulók nem győzik hallgatni és még kevésbbé a súlyos, vastag és elég drága tankönyveket elolvasni. Nyilt titok, hogy a tankönyvírók legnagyobb része készakarva úgy ír, hogy a tankönyvből tanár nélkül ne lehessen okulni. Az indító ok nyilvánvaló. Az egoizmusban nyilvánuló általános korrupciótól a tankönyvírók, illetve kiadók sem mentesek. Ezen a téren is szükség volna egy szervezett közönségre, mely képes volna a különben is elég drága iskoláztatás, a tankönyvek okozta még nagyobb drágasága ellen hathatósan védekezni. Ilyen törekvést mindazoknak a tanároknak kellene támogatni, kik az életet

mint a közjóra való törekvést fogják fel. Ha ezt a felfogást azután az ifjúságba is beleoltják, akkor azt lehet mondani, hogy az egész társadalomra kiható nemes munkát végeznek. A tanítási módszer gyökeres reformálása abban áll, hogy ne úgy tanítsunk, mintha még nem találták volna fel a könyvnyomtatást, hanem úgy, hogy a növendékek, kik már olvasni tudnak, megfelelő alapmunkákból maguk tanuljanak és a tanultakat a tanár felügyelete alatt jól begyakorolják. A tanárnak csak irányítania kell a tanulást. Ily eljárás mellett a szellemi emésztés tökéletesebb és élvezetesebb volna, föltéve, hogy a tanár érti a maga mesterségét. Ez könnyítés volna a tanárra nézve is, ki megszabadulna sok szellemölő munkától, mint amilyen pl. az aránylag kevés haszonnal járó füzetjavítás. Hogy mennyire meddő az eddigi tanítási módszer nemcsak nálunk, hanem külföldön is, ezt Niebuhr, a híres hisztórikus is konstatálja, kinek univerzális képzettsége mellett az a körülmény is szól, hogy nemcsak híres történész, hanem gyakorlati téren is mint bankigazgatónak és állami pénzügyi kapacitásnak igen jelentős szerepe volt. Niebuhr ugyanis azt állítja, hogy műveltségének $^1/_4$ részét köszönheti csak az iskolának, felét az önképzésnek és a hátralevő $^1/_4$ részt a társadalmi érintkezésnek.

Hogy mily kevés ideje marad a mai tanuló ifjúságnak az önképzésre és társadalmi érintkezésre, amely ifjúság félnapnál többet tölt a zsúfolt és dohos levegőjű tanteremben, fölösleges fejtegetnem, valamint azt is, hogy a mi iskoláinkból nem kerülhetnek ki ily körülmények között Niebuhrok, Dühringek. A tudományt alkotó nagy szellemek azért lettek azokká, mert autodidakták voltak. Az iskola legfőbb feladata az volna, hogy az önképzést mozdítsa elő. Ezt teszi az angol felső oktatás és ennek köszönhető, hogy Lánczy szerint «a legtartalmasabb, legharmónikusabb társadalmat s a legreálisabb tudósokat teremti. Ott a tanárok előadásai ritkák. Céljuk a hallgatót az illető tudomány néhány alapvető műve felől általánosságban tájékoztatni. A tutorok tanítása pedig átlag csak naponkinti két órára

szorítkozik. Az okulás főforrása az alkotó vagy reprodukáló szerzőkben, a könyvtárban való munka».

Az előadottakból kitűnik a középiskolai oktatás reformjának szükséges volta. A reform nevet csak akkor érdemli meg, ha ez nem pusztán némi módosítása a régi rendszernek, hanem elvi alapon nyugvó gyökeres reformálás. Ehhez szükséges, hogy szüntessük meg a gimnáziális és reáliskolai képzés közti különbséget, de nem reálgimnázium alkotásával, hanem mélyebb alapon, melyből nemesebb általános műveltség fakadhat, mint a mostani középiskolai képzés alapján. Ez a nemes és magasabb műveltség szolgálatában álló oktatás figyelembe veszi az egész embert minden szempontból, anélkül, hogy akár az ifjúságra, akár a tanárra nézve túlterhelés volna, vagy épenséggel az életet kárhoztató Golgotha. Ellenkezőleg, forrása volna a nemes szellemi, erkölcsi és gyakorlati életnek, mely épúgy az egyest, mint a rokonérzelem összekapcsolta nagyobb közösséget boldogabbá tenné. Ez a magasabbrendű műveltség képessé tenné az embert úgyszólván arra a mennyei élvezetre, melynek a monda szerint csak Pythagoras volt részese, t. i. a szférák harmoniájában gyönyörködhetni. Az égi testek mozgásának, törvényszerűségének, ami és a többi megszámlálhatatlan nap éltető hatásainak felismerése, továbbá a makrokozmos mellett a mikrokozmos rejtett titkainak feltárása, szerzett ismereteink alkalmazása, továbbá a társadalmi életben nyilvánuló tudatos tevékenységünk nemcsak szellemi, erkölcsi és gyakorlati képességünk tudatához, hanem mindezekből kifolyólag igaz boldogsághoz is vezet.

Legyen például Sophie-Germain az az ideális nő, aki a magasabbrendű műveltséget reprezentálja. Ezt a műveltséget kell irányadóul tekinteni nemcsak arra nézve, hogy *mit*, hanem azon szempontból is, hogy *hogyan* kell tanítani és tanulni.

Valahányszor a Chladni-féle hangábrákat magyarázom, mindannyiszor eszembe jut, hogy a magasabb műveltség most is csak oly kevésnek van megadva, mint az ókorban.

Amint az ókorban az úgynevezett műveltek nem voltak képesek a nagy tudományos alkotásokat felismerni és méltá-

nyolni, ugyanezt mondhatjuk a mai intelligenciáról is. Minden tankönyvben szerepelnek a Chladni-féle hangábrák, de hogy ezek keletkezésének törvényét Sophie-Germain megfelelő képlettel fejezte ki, és hogy ennek a nagy tudományos alkotásnak, mellyel a párizsi akadémia pályadíját elnyerte, I. Napoleonnak egy megjegyzése volt a szülőoka, melyet Chladni párizsi előadására tett, hogy t. i. érdekes volna a lemezek rezgéseinek törvényét is megállapítani, és hogy ezt az újkor legnagyobb matematikusa, Lagrange a lehetetlenséggel határosnak tartotta; minderről ritka embernek van tudomása. Hogy ez a lehetetlenséggel határos szellemi tett Sophie-Germainnek sikerült, ezt nem pusztán nagy szellemi tehetségének köszönheti, hanem annak a kitartó és akadályokat nem ismerő munkának, melyet ifjúságában kifejtett, midőn 13 éves korában szülői tilalom ellenére éjnek idején atyja könyvtári szobájában oly hidegben dolgozott, hogy a tenta a tentatartóban megfagyott.

A léha ifjúság hősies kitartást tanulhat tőle, de meg mást is. Nő létére annyira nem volt hiú, hogy nem tudott megbocsátani annak az akkor híres filologusnak, ki tilalma ellenére közzétette görög ódáját, melyben Sophie-Germaint a pályadíj elnyerése alkalmából dicsőitette.

Ezeket hallva, azt mondhatjuk, hogy műveltsége egyoldalú volt. Pedig ennek az ellenkezője igaz. Harmonikus műveltsége mellett bizonyít az a tény, hogy a filozofia történetében oly munkával örökítette meg nevét, mely nemcsak, mint Dühring mondja, alig 100 lapon több alapeszmét és következetesebb gondolatrendszert tartalmaz, mint hasonló irányú többkötetes kurzusok, hanem mint címe is mutatja: «Considerationes générales sur l'état des scionces et des lettres aux differentes époques de leur culture», vagyis: «Általános elmélkedések a tudományok és irodalom állapotáról művelésük különböző korszakaiban»; a tudományok és művészetek összességét tartja szem előtt. Ez a munka logiko-esztétikai programm a tudományok, valamint az irodalmi és művészeti tevékenységnek, jövő okszerűbb alakulásának alapformáira vonatkozólag. Egységes kon-

cepciója épúgy a képzeletet, mint az értelmet illetőleg egy alapelvben tükröződik vissza, ez *a törvényszerű harmonia elve.* Ezzel az alapelvvel matematikai-mechanikai analogiákkal kapcsolatosan átkarolta a fizikai és erkölcsi világot és alapját vetette az egységes, nemes és okszerű világ- és életfelfogásnak, melynek alapja ugyan az exakt-tudomány, de szerinte az exakt-tudomány korszaka után következnie kell a tudatos esztétikai korszaknak. Ezt következteti Sophie-Germain abból az alapfelfogásból, hogy képzelet és értelem egységet képeznek és hogy az okszerűség felfogása a képzeletbeli felfogást követi. Ami eddig világ- és élet*költészet* volt, annak át kell alakulnia világ- és élet*igazsággá,* anélkül, hogy fel kellene áldozni azt a viruló bájt, mellyel az ősi népköltészet birt. A tudománynak művésziebbnek és a művészetnek tudományosabbnak kell lennie. Közös kapocsnak kell egyesítenie a tudományos kutatást a költészettel olyképen, hogy a nemes ember erkölcsi és esztétikai szükségletei is kielégítve legyenek.

Íme ez egyúttal az az ideális cél, melyre az iskolai oktatás gyökeres reformjának most és a jövőben irányulnia kell.

Pozsony. *Zala Miksa.*

GYAKORLATI IRÁNYU NŐNEVELÉS.*

Tisztelt Közgyűlés! A polgári iskolák ügyével szeretettel foglalkozó körökben általános törekvés, hogy a négyosztályúvá visszafejlődött polgári iskolát hétosztályúvá fejlesszék, s ezáltal a nagyon is gyakorlatiatlan polgári iskolának erősen gyakorlatias jelleget adjanak. A kialakulni kezdő vélemények a négyosztályú alapra építendő épületet három, mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi irányba akarják fejleszteni.

Ami kísérletek e téren történtek, fiúiskolákra szorítkoznak, pedig itt az ideje, hogy a leány-polgári iskolákat is tovább fejlesszük, gyakorlatiasabbakká tegyük, ami a IV osztályú polgári mostani tanterve szerint vajmi kevéssé lehetséges. Ezért szükség van itt is a négy osztályt kiegészítő osztályokra.

*

A polgári iskolát ma sokan nem polgárleányok általános műveltségi forrássának, hanem kisasszonyképzőnek tekintik. Pedig amit ma a család, a mindinkább elharapódzó fényűzés és igényesség mellett elmulaszt: leányainak a gyakorlati munkás életre való nevelést — azt a polgári iskolának kellene és kell pótolnia.

A nőnek — akár egy család központja, akár önálló kenyérkereső — egyformán értenie kell ahhoz, hogy miként teheti lakását otthonosabbá, hogyan végezzen el olyan házkörüli mun-

* Az Orsz. Polg. Isk. E. Pestvidéki Körének Nagykőrösön május 20-iki közgyűlésén tartott előadás.

kákat, melyek nemcsak egészségesek, de anyagi haszonnal is járnak, s melyek a magunk munkájában való gyönyörködés útján fenntartják életkedvünket, s önértékünk megismeréséhez vezetnek. Hozzá kell szoktatni lányainkat, hogy minden olyan napot elveszettnek tartsanak, melyen valami hasznosat nem cselekedtek, mellyel a maguk s embertársaik javát előmozdították volna.

Azt hiszem, jó gazdasági iskolával elérhetnők ezt a célt. Egy ilyen leánygazdasági iskolának kettős feladata volna. Egyik, hogy lányainkat újabb keresetforráshoz juttassa, s ezáltal önálló megélhetésüket biztosabbá tegye, a másik cél az, hogy a kenyér után törekvő, s emellett a háztartási munkáról, a család-körüli kötelességekről lassanként mindinkább megfeledkező női nemet visszavezesse abba a körbe, mely munkásságának igazi tere, s melyet nem szabad akkor sem elhagynia, midőn maga erejéből kénytelen megélni. Ma már nemcsak azok hanyagolják el a háztartási teendők megtanulását, akik valamely pályára készülnek, hanem mindazok is, akik meghajolva a mai fényűző és kényelemszerető kor tanai előtt, idejüket «manikürözéssel», piperézkedéssel, állandó zsúrozással, mulatozással és a cselédeknek való parancsolgatással töltik. Nem azt mondom ezzel, hogy hamut hintsünk fejünkre, a mosogatódézsa mellé álljunk és a társasélet örömeire, szórakozásaira gondolni se merjünk; de érezzük, hogy létjogosultságunk csak akkor van, ha munkálunk, s ha olyan téren akarunk hasznosakká válni, mely a nőiességgel, a nő fizikailag gyöngébb szervezetével, de egyúttal gyöngédebb lelkületével is leginkább megegyez.

Sajnos, itt a nagykőrösi polgárlányok körében is mindinkább lábrakap a fényűzés; s a városba jövő idegennek előbb meg kell tanulnia megkülönböztetni az estefelé bekötött fejjel kimenő úriasszonyt a polgárasszonytól vagy lánytól. De a munkaszeretet és szorgalom még megvan bennük. Ennek a szorgalomnak kellene új tárgyat adni, s ezt fölhasználni egy pár igen régi, de elfeledett irányú nőies foglalkozás terjesztésére. Épen annyira értenie kellene a háziassághoz a hivatalnokember lányá-

nak is, mint a kézművesének, szóval minden lánynak, aki csak a polgári iskolába jár.

Ezért volna szükség itt helyben egy a polg. leányiskolát kiegészítő gazdasági iskolára, hol a növendékek sütés, főzés; fehérnemű- és ruhavarrás-, foltozás; takarítás és más házimunkán kívül főként a konyha- és virágkertészetben, baromfitenyésztésben és okszerű tejkezelésben, kivitelre érdemes vaj, sajt és túrók készítésében nyernének kiképzést.

Azt hiszem, hogy egy ilyen iskolát a város közönsége kettős okból is szívesen fogadna. Azok, akik négy polgári osztályt végzett lányaikat szeretnék tovább az iskolába járatni, nem lennének kénytelenek azokat a háztól kiadni. Sokan szívesen taníttatnák lányaikat fehérnemű- és ruhavarrásra, de a «varrodákban» annyira felügyelet nélkül vannak, hogy inkább lemondanak erről a szülők és maradnak a lányok varrástudás nélkül. Sokan szívesen látnák a gazdasági iskolát: a hasznossági okokból, mely iránt itt Kőrösön igen nagy az érzék; mert azt meg kell adni, hogy a kőrösiek maguknak dolgozni és szerezni tudnak. Miért ne tanulhatnák hát meg a munkának új ágait, s a «szerzésnek» más, újabb, okszerűbb módjait? Úgy a konyhakertészetre, mint a virágkertészetre igen alkalmas az itteni talaj, s mégis Kecskemétről, Czeglédről, Makóról hozzák városunkba a zöldséget, virágot, holott azt épúgy termelhetnők magunk is nemcsak saját használatra, hanem kivitelre is, mint az uborkát, salátát vagy a gyümölcsöt, melyek igen keresett cikkei piacunknak, s jó jövedelmi forrásai polgárainknak.

Sokan ellenvetik ezeknek, hogy minek tanulnának a mai lányok házimunkákat? Hiszen egyik részük pályát választott s megkeresi a maga kenyerét, nincs rászorulva az «alantas» munkára, amit a szobaleány vagy szakácsné is elvégezhet; másik részüket meg úgyis elfoglalja a társaság, a mulatság, s mi fő: a férjfogás. Ezeknek elég foglalkozás az a léhahangú társalgás, mely sajnos, mind jobban és jobban terjed. Nem mintha leányaink lelkéből a finomság és gyöngédség szikrája hiányozna, hanem mert a nevelésben nem volt mi lángralob-

bantsa, vagy életben tartsa, — s mert ez a hang épen divatos. Ha a férjfogás sikerült, akkor a férj dolga szakácsnő és szobaleány tarthatásáról gondoskodni; vagy telik a «hozományból». Hanem azután, hogy elég-e a férj keresménye vagy az a bizonyos «hozomány» a fényes toalettek és mulatságok mellett még a háztartásra és a felügyeletnélküli cselédek pazarlására — s mi fő: a családi béke fenntartására — az nem tartozik a dologra.

Hol lehet a boldogság és a béke az olyan családban, hol a nőnek minden fontosabb és előbbrevaló, mint házának rendje, tisztasága, jövedelmének helyes beosztása? Milyen anya válik az olyan nőből, ki nem gondos feleség, nem rendes háziasszony? Milyen példát mutat az gyermekének, ki az esetleg betegen fekvő férj ápolása és jó táplálása helyett valamelyik egyesületbe megy *nyilvános* könyörületet gyakorolni, mert az divat? A könyörületességnek, jótékonyságnak első és legfőbb tere a család; legfőbb jótékonyság legszükebb körüknek: családunknak békés, boldog megélhetéséről gondoskodni s csak másodsorban következik a nyilvános jótékonyság. Fontosabb kötelessége az anyának a gondos nő és rendes háziasszony példáját mutatni gyermekének, mint nyilvános jótékonyságát fitogtatni. Ezzel világért sem azt mondom, hogy ne vegyen részt a nő a társadalmi munkában, de az csak másodsorban következzék; első és legfontosabb a család, férfinak és nőnek aziránt vannak legfőbb kötelességei, s végeredményben, ha az anya jó példával neveli gyermekeit, a társadalomnak nevel hasznos tagokat.

Azonban háziasságra nemcsak a feleségnek és anyának, hanem a kenyérkereső nőnek is szüksége van. Ruháját maga tartsa rendben, sőt esetleg maga varrja; lakását néha gondatlan cselédkéz teszi ellenszenvessé és rideggé: maga tudjon benne rendet, csinosságot teremteni. S ha a tanítónőt, óvónőt vagy postáskisasszonyt — mert ez a három kedves foglalkozásuk — rossz sorsa olyan helyre veti, hol rendes élelmezést sem kaphat, ott tudjon maga főzni, s ne vegye el nemes munkakedvét az, hogy nem táplálkozhatik rendesen.

A polgári iskola IV. osztályából kikerülő leányok nagy része nem tud se főzni, se takarítani, se más házimunkához nem igen ért; egyrészt mert ekkora leányok még nem nagyon értek rá tökéletesen megtanulni a főzést, másrészt mert a szülők nagy részüket elkényeztetik. Az ilyenek kedvéért a mi gazdasági irányú iskolánknak a kezdet kezdetén kell belekapnia a tanításba. Azonban feltéve, hogy a szülőkben volt annyi belátás, hogy a főzés és más házimunkák elemeire megtanították leányaikat: ez esetben a polgárit kiegészítő gazdasági iskola a leányok ebbeli tudását kiegészítené, a takarékosság és helyes beosztás módjait tanítaná meg. Milyen sokat takaríthat meg a háziasszony, ha a különböző konzerveket maga készíti al, s nem veszi drága pénzért. Mennyivel egészségesebb, ha az ebéd befejezése nem az idegesítő feketekávé, hanem a háziasszony olcsón, ízletesen és csinosan elkészített befőttje, vagy ügyesen eltartott gyümölcse. Mennyivel több ideig eltart a fehérnemű, ha a gondos nő nem restelte idejében megjavítani; és mennyivel több pénz jut egyébre, ha az asszony se el nem dobja a kilyukadt fehérneműt vagy ruhát, se nem foltoztatja pénzért mással, hanem maga lát a megjavításához. A fűtőanyagon is sokat takaríthat meg az a háziasszony, aki tudja, hogy a kályhából vagy tűzhelyből kikerült használt szenet átrostálva és megnedvesítve újra el lehet használni.

A polgári leányiskola III. és IV. osztályában heti 2—3 órában tanított fehérnemű és ruhavarrás csak igen szegényes alapja lehet a varrni, és még szegényesebb a szabnitudásnak s az ezzel járó takarékosságnak. Pedig legalább a fehérneműt és a háziruhákat minden nőnek magának kellene megvarrnia, ha más komoly elfoglaltsága mellett ráér. Sokszor még az is ráér, aki kenyérkeresési pályán van, hogyne érne hát rá az, akinek csak a háztartás gondjait kell viselnie. A háztartás csak a régiek részére volt olyan igen nagy gond; ma már a gépek korszakában helyes beosztással rá lehet érni a varrásra is.

A mi gazdasági irányú iskolánk a fehérnemű és ruhavarrást is megtaníthatná és vagyonosabbá, vagy legalább adósságmen-

tesebbé tenné vele azt a középosztályt, melynek az igényei, sajnos, nagyok, hanem a tárcája annál laposabb.

A főzéshez, takarításhoz, ruha- és fehérneművarráshoz, javításhoz és tisztántartáshoz járulnának, mint behatóan tanítandó tárgyak: a virág- és konyhakertészet, a baromfitenyésztés, a tejkezelés, vaj-, túró- és sajtkészítés; befőttek, lekvárok és zöldségkonzervek készítése. Utóbbiakat azért vettem külön a főzéstől, mert a kertészettel, baromfitenyésztéssel és tejkezeléssel együtt szakszerűen tanítva, újabb kereseti forrásokul szolgálhatnak. Azok a pályák, melyekre nálunk Magyarországon a nők vállalkoznak, majd mind túlterheltek és sok azoknak a száma, akik oklevéllel a kezükben kénytelenek néha évekig lemondani annak használatáról.

Minden életpályánál egészségesebb foglalkozás a gazdasági irányú. Szabad levegő, szabadabb testmozgás; kevesebb ülés és beszéd. Amint Franciaországban egész «departement» lakossága foglalkozik veteménytermeléssel, miért ne csinálhatnók ezt mi nők itt az egész Alföldön, nemcsak egyes városokban, mint Makón és másutt. Egész jó zöldség terem itt Kőrösön is és ha lehet naponta 30—70 vagon salátát vagy uborkát és rengeteg gyümölcsöt Pestre, Bécsbe és Berlinbe kivinni, miért ne lehetne zöldségfélét is, ahelyett, hogy másoktól vennők. De nemcsak Kőrösön van ez így, hanem sok más városba is máshonnan hozzák a zöldséget, holott a legtöbb helyen jól megterem és foglalkozást ad a nőknek. Egész bizonyosnak tartom, hogy a vidékről olcsón szállított mindenféle zöldség- és gyümölcskonzervet szivesebben vennék meg a vásárcsarnokban, mint a boltban árult drága gyári konzerveket, s itt a Duna-Tisza közén, ahol igen szép és jó gyümölcs terem, nagyobb hasznot lehetne abból mint konzervből húzni, semmint a nyers eladásból, bár így is jó a kiviteli ár.

Aki aztán gazdasági tudását nem otthon, hanem a család körén kivül akarja értékesíteni, annak ilyen előképzettséggel könnyű az internátusokban vagy nagyobb házaknál alkalmazást nyerni. Ott szép tér nyilik a nőies munkásságra s akinek csa-

ládja nincs, kárpótlást nyerhet az árvaházak, gyermekmenhelyek, gyermekszanatóriumok gyermekeiben. Maga a gazdasági oktatás is sok nőnek adhat kenyeret.

Mivel észszerű gyakorlatiasság elméleti ismeret nélkül nincs, így igen természetes, hogy a mi iskolánkban elméleti tárgyakat is kell tanítani. Ezeknek anyagát azonban jól meg kell választani, hogy a gyakorlati tárgyak ismeretét segítsék elő. Eszerint a magyar nyelvből a polgári ügyiratokkal, okiratokkal kellene részletesen foglalkozni, s irodalomból csak kevéssel többet tanítani, mint amennyi ébren tartja az eddigi tudást. Számtanból az alapműveleteken kivül főként a kamatszámítást, háztartási költségvetések készítését tanítanám. Kívánatos volna az egyszerű könyvvitel ismerete; árúisme; a kereskedelmi és mindennapi élet körébe tartozó jogi ismeretek. Ásvány-vegytanból és fizikából mindazt tanítanám, ami összefüggésben van a főzéssel, tejkezeléssel, kertészettel, a különböző emberi és állati táplálékok vegyi összetételét, tápláló-erejét, hatását az emberi és állati testre; erjesztőgombákról; a termőföld alkotórészeiről, különböző tápláló-szereiről; konyhai és kertiszerek működésének fizikai magyarázatáról, stb.-ről. Igen természetes, hogy tanítani kéne gazdaságtant, kertészettant, háztartástant és a szabászat elméletét is.

Úgy a gyakorlati, mint természetesen az elméleti tárgyak évenkénti beosztásánál aztán arra kellene vigyázni, hogy minden osztály némileg befejezett tudást nyujtson; tehát egyik évben teljesen befejezni a fehérneművarrást és javítást és csak a következő évben tanítani e ruhavarrást, hogy akik egy-egy év elvégzése után esetleg nem folytathatják tanulmányaikat, ne féltudást vigyenek magukkal.

Az elmondottakban különösebb tekintettel voltam a nagykőrösi viszonyokra, bár e terv kevés változtatással alkalmas volna az egész Alföld gazdasági irányú polgáriskolái számára, sőt az újabb keresetre még nagyobb szükség volna másutt, mint itt, mert itt megélhet a nép, de van vidék, ahol sokkal szegényebb és kevésbbé élelmes a lakosság. Hogy az ilyen gazdasági irányú

iskolák mennyire beválnak, bizonyítják a külföldi ilyen irányú iskolák, melyek igen szép eredményt mutatnak fel.

Felolvasásomat azzal a jóleső érzéssel zárom, hogy én is szólhattam egy szót a nők gazdasági irányú képzéséről most, mikor a nőnek meg kell tanulnia a maga lábán járnia s ezt összetéveszti igen gyakran azzal, hogy a férfiakat akarja utánozni, eközben mindjobban eltávozva a nő eredeti hivatásától: a családiasságtól és háziasságtól!

Nagykőrös. *Osváthné Kholen Albina.*

A HÁBORÚ PEDAGÓGIÁJA.

Nagy időket élünk; tele van a két kezünk munkával és közben folyton kérdezzük, mit tehetünk még? Még forr, még szerveződik, amibe eddig belekerültünk, de azért minden újabb esemény újabb feladatot ró reánk, ha lelkiismeretesek vagyunk. Talán legközelebb meglesz a végső leszámolás, talán dicsőség közeledik és beáll a megnyugvás a hadakozófelek között. Akkor — boldogságunk közben is — be fognak következni a nehéz órák. Elgondolkozunk rajta könnyes szemmel, hogy hányan maradtak özvegyen, hányan maradtak árván! *Árván.* A hazát és a hősiességnek szép emlékét megtudjuk nekik menteni, de az édes apai szívet nem. Sokszor még az édes anyait sem.

Volt-e már társadalmunknak ideje, volt-e hozzá bátorsága, végiggondolni azokon a vigasztaló *otthonokon,* melyeket az 1914. évi *katona-árváknak* kell létesíteni! Látjuk-e már képzeletünkben ez otthonokat, melyekbe be-belátogatunk valamivel, ami felejteti a fájdalmat. Ezek az otthonok templomok lesznek, a mi nemzeti életünk hatalmas templomai, melyek oltárain a hazaszeretet fog világítani.

De nemcsak ez otthonokban, minden iskolában fel fogják emelni a lelkeket az 1914. év nagy tanulságai. Hogy a hazát szeretni kell, azért áldozni kell kicsinynek és nagynak, hogy mit tesz az összetartó civilizáció, arra egyhamar semmi sem tanít meg jobban, mint az 1914. Bármennyire ápoljuk is majd a megnyugvást, ébresztjük a lelkesedés és a tárgyilagos igazság jótékony érzéseit, bármily sűrű fátyolt szövünk is a csak alig

mult felemelő és szomorú eseményekre: iskoláinkban és nevelésügyünkben nagy változás fog beállani gyakorlati irányban is. Amit régen kellett volna, azt most remélhetőleg igazán megtesszük a legszebb béke mellett is. Nem fogjuk épen legjobbmódú leányainkat olyan sokat külföldi iskolákba küldeni; nem fogjuk legjövedelmezőbb lukszus-cikkeinket «en masse» idegen földön beszerezni; nem megyünk annyit nyaralni és mulatni távoli országokba akkor, mikor legtöbb a pénzünk és legjobb a hangulatunk. Összefogunk, gondoskodunk, hogy meg legyen itt, amit ott olyan nagyon keresünk.

Hogy ez meglegyen, meginț csak tanulnunk, meginț csak dolgoznunk kell. Ennek a tanulásnak, ennek a dolognak nagyon nagy részét jól elvégezhetik, jól előkészíthetik a nők és a leányiskolák.

«Lukszus-tárgyak!» «Ha pénzünk lesz!» Mindez nem más, mint a jövő zenéje. De azért ne riadjunk vissza: a bátort megsegíti a szerencse. Meg különben is, nem fogunk többé e lukszustárgyakért idegenbe menni. Magunk készítünk mindent magunknak jó és tartós anyagból. Iskoláink munkára fognak nevelni fiút, leányt egyaránt s a kézművességnek, a kézimunkának — a női kézimunkának is — nagyon felszökik az értéke. Kötni, foltozni már is újra megtanultunk katonáink kedvéért, s a lenézett, kicsi varrótű jogaiba jutva, a családi jólét emelésének ismét hatalmas eszközévé válik.

És jobban meg fogjuk becsülni a mi drága, véráztatta földünket is; sokat szenvedünk érte, de sokat is várunk tőle, hogy áldása a bőségesnél-bőségesebb legyen; hogy adjon munkát és adjon termést; hogy minden talpalatnyi része értéket jelentsen. Hajdan Wesselényi Ilona egyedül gazdálkodott éveken át, pedig mikor kezdte, nem is értett hozzá. Ma már földbirtokos-családok asszonyai sokat tudnak és megvannak a maga speciális női tapasztalataik, de az iskolák jövőben segítségükre fognak jönni, hogy többet és jobban dolgozhassanak, s a hozzáértés ne csak egyesek kiváltsága legyen. Békében is kár, ha nem szervezkednek jobban; háborús időben kétszeres várakozással fordul feléjük

sok megszorult lélek. Az Isten is megáldja őket, ha nagyon intenzíven dolgoznak a haza javára!

Végül pedig emeljük fel szívünket a családokhoz, az édes anyákhoz. Összeforr az egész nemzet valami megmagyarázhatatlan meghatottságban. Hogyne ragaszkodnék egymáshoz házi, társadalmi és családi nevelés?! Jobban, mint bármikor. Az óhajtott kölcsönhatás családi és iskolai nevelés között gyönyörű harmoniában fog továbbfejlődni.

És nem lesz szegény, rosszul ruházott, rosszul táplált, elhagyott gyermek, mert mindennél jobban meg fogjuk becsülni hazánk jövendő nagyságának legfőbb zálogát: a gyermeket, és mert a háború megolvasztotta szíveinken az önzés és közönyösség kérgét, mert megtanultuk, hogy szegénynek, gazdagnak legfőbb vigasztalása, legnagyobb öröme lehet: adni, segíteni, másokért élni.

Ezért a tanulságért hazánk jövő virulásának legfőbb biztosítéka, mely felemeli és megnemesíti a nemzetet: érdemes küzdeni, érdemes háborút viselni!

Budapest. *Szomolányi Sarolta.*

SZÜNIDEI TANFOLYAMOK GREIFSWALDBAN.

A szünidő elején, mikor még a háború réme nem fenyegetett, elhatároztuk nővéremmel, hogy a nyári szünidőt Németországban töltjük. Sokat hallottunk már beszélni a Keleti-tenger partján fekvő egyetemi városkáról, Greifswaldról, hol évenkint szünidei kurzusokat tartanak a német honosok és idegenek számára. Összekötni a kellemest a hasznossal, különösen alkalmas terv nyári pihenőre. A Keleti-tenger hullámaiban fürödni, a nap más szakában pedig tudós tanárok értékes és lelkes előadásait hallani — mindez igazán feledhetlen élvezet volt. És hozzá mily mély benyomást tett lelkünkre az a testvéries érzés, amelyet egész kintlétünk alatt tapasztalhattunk; a német sajtó lelkesült és velünk rokonszenvező hangja, s a mindenkor tapasztalt előzékeny udvariasság, amikor megtudták azt, hogy magyarok vagyunk.

Kellemes üdülésünket azonban hamar megzavarta a már kétségbe nem vonható tény, hogy «kitört a háború». A szünidei tanfolyam is hamarabb véget ért a szokottnál. A hallgatók sürgették a befejezést; sokan voltak közülök oroszok is, — francia egy sem. A hallgatók legnagyobb része német volt; Németországban ugyanis az ilyen tanfolyamok elvégzését beszámítják, úgy mint magasabb képesítést. Az idegenek közül legtöbb volt a svéd és orosz, kisebb számmal angolok, dánok, norvégek és finnek, — egy amerikai tanítónő Hartfordból, három osztrák (lengyel) és végül, nővéremmel, mi ketten magyarok. Greifswaldot úgy látszik, kevesen látogatják mi közülünk, talán mert nem ismerik. Azért hálából az ott töltött kedves napokért,

megfogadtam, hogy ismertetni fogom kedves lapunkban a «Nemzeti Nőnevelés»-ben Greifswaldot és az ottani szünidei tanfolyamokat.

Greifswald, Stralsund porosz kerületben, Elő-Pomerániának egyik jelentőségesebb városa; lakosainak száma 26,000. A keleti tengerrel a hajózható Ryck folyó köti össze, úgy hogy a kényelmes és sűrű hajóközlekedéssel 20 perc alatt elérhetjük a keleti tenger két legközelebbi fürdőjét: Eldenát és Wiecket. Maga a város igen érdekes régi gótstilű épületeivel és a várost körülvevő hatalmas bástyasétányaival, nagy kiterjedésű fenyő- és lombos erdeivel.

A greifswaldi egyetemet 1456-ban, a város nagyérdemű polgármestere, Rubenow Henrik kezdeményezése, Wratislaw pomerániai herceg alapította. A gereifswaldi egyetemet végzett nevezetes emberek közül meg kell említenem Arndt Ernő, általánosan ismert német hazafias írót, továbbá a világhírű sebészt, Billroth doktort. Ezeknek és még más számos helyi nagyságnak emléktábla örökítette meg nevét Greifswaldban; emléktáblával jelölték meg a Bismarck-Strasseben azt a házat is, amelyben Németország első nagy kancellárja 1838-ban egy évig mint vadászönkéntes lakott.

Az egyetemnek jelenlegi tanácsi kara igazán lelkesedésre indító buzgósággal vezette mindvégig az idei, számszerint XXI. szünidei kurzust. A tanfolyamnak, mely három hétig tartott, célja volt, alkalmat adni arra, hogy a hallgatók ismereteiket mélyíthessék, kibővíthessék, továbbá, hogy a hallgatóknak a tudományos kutatásokhoz is útmutatást adjon. Külföldiek számára külön német nyelvi tanfolyam tette még értékesebbé és vonzóbbá a tudós tanárok nagybecsű előadásait.

A tanfolyam kirándulásokat is rendezett hallgatói számára: Rügen szigetére (Sassnitz, Stubbenkammer, Insel Vilm), Usedom szigetére. Gerdeswalde és Stralsundba. A közel eső két tengeri fürdő: Wieck és Eldena természetesen állandóan nagy látogatottságnak örvendett.

Az előadások legtöbbje kirándulásokkal és gyakorlatokkal

volt egybekötve. Ilyenek voltak a pszichologiai, botanikai, nyelvtani gyakorlatok; művészettörténeti, földrajzi és geologiai kirándulások. A pszichologiai gyakorlatokat dr. Rehmke J. professzor vezette; a kirándulásokkal egybekötött botanikai gyakorlatokat dr. Leick E., a német nyelvgyakorlatokat dr. Heller L. és dr. Richter W. professzorok vezették önfeláldozó buzgalommal és lelkesedéssel.

Kissé hosszadalmas lenne felsorolni a szünidei tanfolyamok teljes programmját. Csak még egyről kell említést tennem, dr. Gebauer M. professzornak mély, alapos tudással átgondolt és művészien összeállított értekezéséről: «a gazdasági és társadalmi fejlődés világtörténeti változatairól».

A jeles professzor bebizonyította előadásával, hogy mily kitünő érzéke van a derék, szorgalmas németnek az okos, célszerű gazdálkodáshoz; mi pedig egész útunk alatt gyakorlatban is tapasztaltuk azt, hogy a fáradhatatlan munka megtermi gyümölcsét. Igazán jellemző volt erre az a körülmény, hogy akkor, amikor a világháború már előrevetette árnyékát, az ember még mindig annyi aranypénzt látott forgalomban Németországban. A bankoknál és bárhol is, mindenütt készséggel adtak ki aranyat papirpénz helyett.

Hogy mennyivel olcsóbban lehet Németországban nyaralni, mint a mi édes hazánkban, Magyarországon, azt bárki tapasztalhatta. És ha keressük ennek okát, megtaláljuk a német földön olyan szépen díszlő egyszerűségben, takarékosságban és a munka szeretetében. Ha még nem ismerjük eléggé ezeket a nemes tulajdonságokat, tanuljuk meg a mi derék szövetségeseinktől és ültessük át őket a mi édes hazánk földjébe, amelyben annyi természetadta kincs rejlik és amelynél szebb, azt hiszem nincsen sehol a világon.

Budapest. *Buday Jolán.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Szemlénk ebben a hónapban megrövidül a francia résszel. Sajnos, a megrövidülés nemcsak egyszerű szerkesztői beosztás, hanem a komoly háborúnak természetes következménye. Miért? Meddig? ez nem idetartozik. De valamire hivatkozhatunk itt is. Rovatunk közel egy évtizede szolgálja a maga apró soraival idegen nemzetek megértését. Magyarország több mint száz éve rajong a francia kultúráért és a francia «szabadság»-ért. Leányiskoláink hétről-hétre, tekintélyes óraszámban tanulják a francia irodalmat, műveltséget, «finomság»-ot. És az ellensége, a német, mindebben nagyon közel jár hozzánk. Ha majd a francia megbékül és új életet kezd, vessen egy pillantást arra, hogy hogyan ápoljuk, milyennek képzeljük dicsőségét és nagyjainak a szellemét. Mi, az «ellenség»-ek, a «gyengék elnyomói!»

A **Frauenbildung** 5. *füzete* összehasonlítja *a nyolcadik-osztályú fiú- és leány*-gimnazistát. Sok helyen lesz mostanában összehasonlítás fiú és leány, férfi és nő között. Ha hosszas tudományos megfigyelésre talán nem is volt még idő, annál nagyobb a tapasztalati anyag. Szempontokat tanulságokat adhat mindenre *dr. Georg Rosenthal*, középiskolai igazgató. Azt mondja, hogy a célt pompásan elérte mindkét iskolában; a vizsgák itt is, ott is jól sikerültek. De — a leányok nagyon jól érzik, hogy új úton járnak, hogy erős kritika, hogy sok veszedelem környezi őket. Küzdenek és nem gyönyörködnek. Egész öltözködésükben egész magaviseletükben valami sajátságos spártai szigorúság nyilvánul meg. (Nálunk nem!) Minden feleletük halk, ünnepélyes, gyónásszerűen meghatott. Túlsokat dolgoznak. Rendkívüli lényeknek érzik magukat, akikre rendkívüli feladatok várnak. Szeretik a jól körülírt leckét, mely biztos feleletre vezet. Nem mernek elhanyagolni semmit, még azt sem, amit nem szeretnek, mert félnek minden szigorúbb szótól Nem mernek elmerülni egy-egy kedves, kiválasztott tárgyba még akkor sem, ha a tanár ösztönzi őket. A tartalomnál fontosabb előttük a végső ok az, hogy helytálljanak az érettségi bizottság előtt. Avval végzi dr. Georg Rosenthal, hogy az életben gyakran tapasztalta férfi és nő között az önálló közös munka virágzó hajtásait, de a katedrán tanári minőségében messze elmaradt kívánsága tól. Kér ehhez a panaszához hozzászólásokat. A kiadó meg is jegyzi mindjárt, hogy a szóbanforgó lányok idegen kiküldöttek előtt számolnak be ismereteikről és hogy ez döntő tényező. Mind-

ebből kiviláglik az a legfőbb óhajtás, hogy amennyire csak lehet, kövesse a nő belső hajlamait, saját eredeti egyéniségét.

A következő két cikk megint arról elmélkedik, hogy elfogadják-e az egyetem kapujául a reáliskolaszeéű «*Oberlyceum*»-ot vagy csak a «*Studienanstalt*»-ot pártolják! Megszólal a szerkesztőség, sok egyesület és végül külön értekezés keretében beszél Paula *Schlodtmann* főtanító. A szerkesztőség fél a nők izgalmától, elgyengülésétől és fél tőle, hogy túlsokan mennek főiskolára; ezért nem akar hallani gyenge előkészülésről, gyors pótlásról vagy megkönnyítésről. *Paula Schlodtmann* az egész vitában arra veti a fősúlyt, hogy nem szabad kényszeríteni az egyetemi tanárokat új tekintetekre, sem a tanítóképzőket, új jogok kivívására. Szóval a lap felfogása az Oberlyceum ellen irányul és a Studienanstalt-ot veszi pártfogásába. Megnyilatkozik itt is a német fegyelem, a német rendszeretet.

Hogy kevés nő menjen főiskolára, azt szeretné *Antonie Ludewig* is. Beszél *a fiúiskolák leánytanulóiról*. Örül, ha minél kevesebben vannak. Azt tartja, hogy a magántanulás nagyobb próba, kisebb és jobb anyagot vezet rá az új útra. Rosszalja, mikor koedukáció megítélésénél csak a fiútanulók érdekeit tartják szem előtt. Arra pedig, hogy a leányok is nyerjenek vele nevelő-értéket, még nem látja elérkezettnek az időt. Az ő véleménye szerint ehhez kellenének nőtanárok is és kellene többoldalú megfigyelés, több előkészítés. Sokat foglalkoznak a koedukáció kérdésével a *tanonciskolákban*. Königsbergben van olyan pálya, ahol az elméleti megvitatást gyakorlati példák támogatják, ezek kedvező eredményekre vezettek. De van külön Szövetség is, mely csak nőket képez mesterségekre és szakirányú iparra. Ez ép most tette közzé a 12 számú röpiratot: Műhely és szakiskola címen. Megint valami örvendetes példa arra, hogy fejlett közmunkásságban jut megfelelő tér a nőnek is.

A felsőbb leányoktatás ügyében alakult egyesület közgyűlési programmját közli a *a 6. füzet*. Érdekes problémái például: A lírai elem tárgyalása, Az emlékezet ápolása, mindakettő az iskolai didaktika szempontjából.

A továbbiakban *dr. Ulrich Peters* azt a kérdést veti fel, hogy *milyen legyen az elbeszélés a bibliai történetben?* Fejtegeti, hogy szükséges ezt kérdeznünk, mert ma már tudjuk, hogy az eredeti egyszerűség, a sokatmondó képek, a természetes erő a gyerek szívét nem hatja meg. Ez nem tárja fel előtte azt a sok-sok hangulatos szépséget. Neki tündérmese kell úgy, ahogyan az édesanya mesél Hallgassuk ezt meg a harci zajban, mikor keressük, egyre keressük az eszközöket, amivel minél több szeretetet ébreszthetünk. Friedrich Wilhelm terjedelmes tanulmányban utal rá, hogy mi mindent jelent *a pedagógiai tanítás a folyceum-ban*. Propagandát csinál annak az eszmének, hogy az ethikai megbeszélések fontos helyet foglaljanak el az elméleti alapvetésben. Az «érthetőség» kedvéért sürgeti, hogy egyéni tapasztalatokból történelmi és költői példákból induljanak ki. Frau *Marie Brumm vizsgálja az angol felsőbb-leányiskola* történetét. Avval foglalkozik, hogy nálunk az iskolakötelezettség és a miniszteri hatáskör negyven év előtt még nem terjedt túl a felső népiskolán. Különösen a lányok házi tanulásra vagy magánoktatásra szorultak, épen

a legértékesekb tanulmányokban. Ez az oktatás nem áll semmiféle felügyelet alatt, nem volt szervezve és szabad kezet adott az üzleti spekulációnak. Mindaz a sok hiba, ami felburjánzott, ugyancsak megérezteti a nyilvános-iskola jobbnál-jobb áldását!

Kaysel főtanítónő *az olvasmány szerepéről* beszél, arról a szerepről, amit az a felsőbb leányiskolákban, a modern idegen nyelvekben visz. Visszagondol arra az időre, mikor a grammatika volt a fő, azután, mikor az olvasmány célja is többször változott. Azokat idézi, azokra támaszkodik, akik most legmagasztosabb feladatuknak tartják, ha feltárhatják az idegen nemzet szokásait, környezetét, lelkét. *Walter* lelkesen kiált fel: «Milyen szép, hogy mi nyelvtanítók is küzdhetünk a népek között nemegy félreértés, nemegy gyanú ellen?» Kaysel főtanítónő sokat épít a növendékek házi foglalkozására is, és igyekszik felébreszteni önálló érdeklődésüket.

Az irodalmi rovat beszámol egy érdemes *pedaagógiai* munkának a harmadik kiadásáról. Mindig több világosságra és egyszerűségre törekszenek; mindig több melegséget és ragaszkodást visznek bele a tudományukba. A torna és a *játék* fejezete alatt ez a kedves cím ötlik a szemünkbe: Mit ad a gyermeknek a természet?

Else Wildhagen nincs megelégedve a lányok *ifjúsági olvasmányainak* a kritikájával. Itt a nőknek szánja a főszerepet. Az egész könyvet egyben óhajtja mérlegen látni nem egy-egy kiszakított mondatot. Ellensége a kiméletlen lekritizálásnak. Gondolkozik rajta, hogy egyáltalában kell-e a lányoknak külön ifjúsági olvasmány vagy nem? Hozzátehetjük, vajjon nem művészibb és nem természetesebb-e, a felnőttek számára írt dolgok némi megváltoztatása?!

A privát-*tanítónők* szövetsége tanácskozik, hogy van-e tanítónőfelesleg és ha igen, hogy milyen más pálya nyílhat meg a képesített tanítónő előtt továbbképzés útján? Micsoda áldás lenne, ha az ilyen tanácskozás alkalmat adna sok kultúrális és gazdasági kölcsönhatásra!

Dr. Schmidt Mária.

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. Tanítónőképzők.

Közvetlen és közvetett felelősség érzete hatja át ezekben az intézetekben tanárokat és a tanárnőket is. Ez a felelősségérzet bizonyára még erősebb lesz a válságos időkben, abban a sok utolsó évfolyamban, ami mindjárt kivezet a mozgalmas életbe. A háborúnak van sok olyan mozzanata, ami itthon dül el, a reakcióban meg a közfelfogásban és a közfelfogás talaját az iskola készíti elő.

Már mult évben kiemelte a Nőnevelés, hogy a tanítónőképzők mennyire törekesznek nevelőtanításra; társadalmi, népi összeköttetésre, szociális tevékenységre és arra, hogy alkotó munkára szoktassanak. Ezek a törekvések bizonyosan megnyerik az idén mindenütt az új, a magasztos tartalmat. «Alkotó munkára szoktatni» — máris dolgoznak sokan katonáknak, sebesülteknek. De ha megnyílik az új iskolaév, valószínűleg új hangok fogják kísérni ezt a buzgóságot. Tanító hangok sok más mozgalomról, ami sorompóba állít mindenkit. Tanító hangok az egész ország állapotáról és jövőjéről, az emelkedés mindenféle módjáról, okáról, céljáról. A társadalomtudománynak egy új, szép fejezete alakul majd ki és nem lesz tárgy, amelyik nem támogathatná.

1913/14-ik iskolaévben is a közös tanterv mellett is általában megvan a maga meghatározott jellege az államiaknak és a felekezetieknek, sőt ezen belül, minden egyes iskola mutat fel valami eredményt, ami speciálisan érdekes.

1. Az államiaknál az **Erzsébet-Nőiskola** vezet. A fenkölt gondolkozású igazgatónő jellemzi a negyven-éves multat és mondja, hogy mikor a nőt «a polgári leányiskolába is beállítják mint tanító nevelő értéket, mintegy polgárjogot adnak neki, tisztet és tiszteletet.» Majd folytatja: «nemcsak tanítónőt akart képesíteni a polgári iskolának, hanem művelt magyar nőt nevelni a családnak, a társadalomnak a hazának». «Hiszem azt, hogy intézetünk különleges értékes, érdekes nevelőereje azért elmulhatatlan, mert benne oly sokféle társadalmi osztály gyermeke megértően, a nemzeti műveltség és a lelki finomság összhangjában megolvadva, egybeforr és egységes szellemmé alakul ki.» Sebestyénné Stetina Ilona pedig így szól: «általánosan elismert tény, hogy az Erzsébet-Nőiskolából kikerült tanítónők éppen azzal szárnyalják túl — még középiskolai oklevéllel biró — társnőiket is, hogy tudnak nevelni és tanítani». Azután hozzáteszi más

oldalról: «az intézet mai színvonala felszerelésénél, tantervénél és tanárai képzettségénél fogva olyan, hogy teljes és rendszeres főiskolai képzettséggel — és női egyéniségük kimívelésével — bocsátja ki a tanítványokat».

A főiskolai jelleget illetőleg, kidolgozták a megfelelő tantervet. készülnek odavaló tankönyvek és kérik a hivatalos jóváhagyást. A tanárképző Apponyi-Kollégium ügyeit alaposan megvitatták; az igazgató sokat hoszpitált, véleményeiket összefoglalták és felterjesztették. A jelöltek mindenütt többször helyettesítik az internátusi nevelőnőket hosszabb ideig; ez jó alkalom a gyakorlati megfigyeléshez. Szeretik, ha a növendékek segítenek egymáson is, különösen, ha az erősebb támogatja a gyengét. Jelszóként emlegetik, hogy sohasem arra panaszkodnak, hogy a munka sok, hanem hogy az idő kevés.

Tanári testület a polgári iskolai tanítónőképző-ben: *Berta Ilona* igazgató, *Bahnert József, dr. Berecz Sándor, Csemez József, dr. Entz Géza, Hollós Károly, dr. Horger Antal, Pogány Iduna, dr. Prinz Gyula dr. Privorszky Alajos, dr. Solymossy Sándor, dr. Székely György, Tocsek Ilona, dr. Tolnai Vilmos, Tordai Grail Erzsébet, dr. Vásony Lajos* tanárok. Exhortatorok: *dr. Saly László, dr. Sebestyén Jenő, Martony Etek.* Az olasz nyelvet tanította *dr. Zambra Alajos,* tudományegyetemi lektor.

Ez a kitünő tanári kar bizonyosan önálló kutatással, tudományos következtetéssel és a rég kipróbált elvekkel fog példát adni az idei nehéz évben is!

A növendékek létszáma a három osztályban *A* és *B* szakcsoportok szerint: 30—29, 30—31 és 31—27. Összesen 176. Apponyi kollegiumban: 16.

2. A **Budapesti II. ker. m. kir. áll. el. népiskolai tanítónő és nevelőnőképző-intézet,** mint a címe is elárulja, azt a kettős feladatot szolgálja, ami a magyarság szempontjából olyan nagyon fontos és ami a jövőben talán még fontosabb lesz. Azután itt van a fiumei oklevélérvényesítő tanfolyam. A jól felszerelt, sokoldalú kert, meg hozzá a gazdasági udvar, szintén többrendbeli érdeket szolgál. Az igazgatói bevezetés szerint a legfőbb eredmény, hogy a legtöbb növendék «életfelfogása is helyes irányban fejlődik, ami a munka megbecsülésben, a takarékosság értékelésében s a családi és nemzeti életről kialakult helyes felfogásban, valamint a társadalmi felelősség és kötelesség érzetében nyilvánul. Növ. létszám 181.

A tanári testület tagjai: *Geöcze Sarolta,* igazgató; *Ambrózy Margit, dr. Andreánszky Jenő, Antony Irén, Bányász Berta, Bittenbinder Miklós, Bizell Margit, Bogoieviti Ghénadie, Bossányiné, dr. Cziklay Aladár, Entz Jolán, Fuchs Vilmosné, Hegedüs Paula, Héger Lujza, Jancsó Erzsébet* és *Gabriella, Kádár Ilona, dr. Kis Arnold, Krajnyák Gábor, Lehóczky Róza, Lépes Árpádné, Nagy Dénes, Nedelykovits Válimir, Palágyi Lajos, Palotainé, Papp Gizella Radnainé, Reif Pál, Répay Dániel, Stepankó Albert, Strauch Gyula, Szalai Béláné, Szcnte Pál, Szőllősi Jenőné, Tordai Grail Erzsébet, Veisz Mór, dr. Zambra Alajos, Zambra Valentina* tanárok.

3. A **Budapesti VI. kerületi s a tanítóképző-intézeti tanárjelöltek didaktikai kiképzésével megbízott állami tanítónőképző-**

intézet. Itt már hatványozódik a nevelési és tanítói cél. Fontos intézményünk a pedagógiai-pszichologiai laboratórium. Az első cikk: «Adatok a serdült korú lányok testi fejlődéséhez» azért, mert «ezek sokkal kevésbbé vannak feltárva!» Nevezetes konkluzió, hogy az évszakok változása reájuk nagy hatással van. Vajjon lehetne-e ezt ellensúlyozni?! A tanári értekezletekből haszonnal idézhetjük: «egyik legfőbb gondunk volt, hogy a tanulókra rótt munkát egyformán elosszuk». Érdekes kérdéseket tesznek fel a lelkivilág kipuhatolására; kérdezősködnek az otthoni meg az iskolai foglalkozásokról. Például felvetik: «Miben mutatkozik az olvasmány hatása reám most? *a)* Gondolkodásomra? *b)* Cselekvésemre? Hogyan hatottak az olvasmányok gyermekkoromban, stb. stb. Aki számot ad magának az egyéniségéről az valószinűleg jobban ki tudja fejleszteni a saját jótulajdonságait. A növ. létszám 119.

A tanári testület tagjai: *Wagner János*, igazgató; *Bikár Radivoj, Bogoeviciu Ghenadie, Braun Angéla, Dékány Mihály, Farkas Elemér dr., Hausz Irma, Kemény Lajos, Kirchner Béláné, Kovács Emil, Lévay Edéné, Mandl Bernát, Nagy László, Novy Ferenc dr., Pataky Vilmos, Schmid Gyula, Sebő Béláné, Szárnovszky Jánosné, Urhegyi Alajos* tanárok.

4. Az **Angolkisasszonyok budapesti intézete** terjedelmes kötetben számol be ezidei működésének sok szép részletéről. Az elemi és polgári preperandiában is mély vallásos szellem nyilatkozik meg, de olyan vallásos szellem, mely a pedagógiának, a hazának és a munkaerőnek a javára dolgozik. Imádkoznak és lelkigyakorlatokat végeznek, a szentségekhez járulnak és felekezeti társulatokba egyesülnek, de ezen az úton az általános emberi lélek ismeretét, az általános szociális szellemet ápolják, a tanítónői erényeket fejlesztik naggyá. Ehhez kérnek segítséget az isteni kegyelem, az isteni malaszt érzésében; ezért tekintenek fel hódoló ünnepléssel főpásztorukra, az ország biboros hercegprímására. Hivatkoznak arra a gyönyörű krisztusi mondásra, ami minden pedagógusnak a legfőbb hitvallása lehet: «Neked adom szívemet, add nekem a tiedet».

A tenniszpályán egymást váltják fel a derültnél-derültebb csoportok; a háztartási helyiségekben a legmodernebb gépek dolgoznak; a gyakorló-iskolában sok egyéni szemponttal folyik a megfigyelés a növendékek mindenféle tehetségének legkülönbözőbb irányában; a magyar irodalomban szerepelnek iskolai meg házi olvasmányok és ezenkívül külön rovat van a kötelező könyvek hosszú sorára.

Az idegennyelveket nemcsak folyékonyan beszélték, hanem színdarabokban alakítottak is az illető nemzeti szellemnek megfelelően. A polgári tanítónőképzőben van nyelvmesternői szakcsoport.

Talán majd egyszer meglesz az isteni harmónia a különböző nemzetek között is úgy, mint ahogyan nálunk megvan a felekezetek között! Növendéklétszám az elemi tanítónőképzőben 138, a polgári iskolaiban: 73.

A tanítótestület: *Almásy Mária*, igazgató; *Schultz Janka* igazgató; *Ellenbacher Adél*, tanulmányi felügyelő; *Tauffer Ilona*, tanulmányi felügyelő; *Arányi Margit, Auer Jenő, Bácskay Katalin, Besskó Jenő, Brósz Ilona, Donczer Béla, Dapsy Klementin, Dötsch Károly,*

lovag *Ember Károly, Farkas Mária, Gerzsó Ilona, Gráner Stefánia, Hirka Antal dr., Lobmayer Eugénia, Oberle Károly, Oswald Sarolta, Pétergál Henrik, Rottmann Elemér, Richter Sarolta, Szerviczky Margit, Ujházy László, Wolfinau Paula* tanárok.

5. **Az elemi tanítónőképző a Szent-Vince-Leányainak Ranolder-Intézetében Budapesten.** Nagyon szeretik régi «szerető szigor»-ral vezetett internátusukat, ahol pedig «nem könnyű a bánásmód, főleg olyan gyermekekkel, akiknél előzőleg — mostoha körülményeik miatt — az édesanyai nevelés teljesen hiányzik, avagy akiket eddig úgy neveltek, hogy a családban nekik engedelmeskedett mindenki . . .». Érzik, hogy az alapító odaállította őket a «Ferencváros lakossága közé, hogy megtanítsák a népet arra, mint kell tiszta értékes életet élni . . .» Ők különösen, gonddal művelik szép házikápolnájukban, az egyházi éneket; a növér-jelöltek és a növendékek is, áhítatosan énekelnek Szent Cecilia védnöksége alatt és ünnepélyeken gazdagabbnál-gazdagabb műsorral szólnak a szivekhez. Egyik irásbeli feladatuk elmélkedés volt a lelki magányról; emellett jól megférnek ilyen thémák is: «Az igeragozás általában,» vagy «A magyar nyelvtan tanulásának célja és fontossága a tanítónőképzőben». A gyermektanulmányokban nagyon megfigyelik, hogy mit tud az iskolába lépő hatéves gyermek és hogy mennyire fejlődött, változott a hétéves gyermek a szünidőben. Az Önképzőben nemcsak az összmunkásságra fordítanak gondot, hanem «egymás munkájának a megbecsülésére» is «önnevelés útján». Nem viselik érzéketlenül az «irgalmas nővérek» nevet; át meg átjárja lelküket a méltányosság és az emberszeretet. A növ. létszáma: 116.

Tanári testület: *Magdics Ignác*, igazgató; *Kókay Ladiszla, Bécsi Kerubina, Bach Flóra, Schieberna Klarissza, Kolarics Leopoldina, Bély Gizella, Csorda Romána, Ékesy Amália, Holzwarth Emília, Jaromi Vilma, Schemnitz Grácia, Vas Etelka*, nővérek és bejáró tanárok.

6. **A debreczeni református egyház tanítónőképzője.** Az értesítőben hosszú bevezető cikk szól a növendékekhez; evvel az egész füzet elsősorban az övék, elsősorban nekik kedves emlék. A fizika tanárának nem volt elég ideje, hogy az elektromos áram munkáját évközben úgy megmagyarázza nekik, mint ahogyan szerette volna; itt adja az év végén útravalóul. Ők is foglalkoztak közös előadás keretében, meghivott, szakértő mesterrel a misszionárius munkával a kínai nőkkel. Nálunk is jól körülnéztek. Az alföldi gazdálkodás külön fejezet volt földrajzukban. Sok nehézségről számolnak be az Ifjúsági Leányegyesület megalakulása körül; hogy még kevesen ismerik, kevesen pártolják. Ebben a tekintetben szintén közösek a bajok majdnem mindenütt. Növendéklétszám: 126.

Igazgató: *Nagy Gyula*, tanárok: *Medgyaszai Lenke, Kiss István, Rácz Erzsébet, Szele Miklós, Tóth Lajos, Tóth Árpádné, Antal Erzsébet, Maár Margit, Dienes János, Benedek Berta, Kiss György, Legányi Gyula;* hitoktatók: *Elefánti Sándor, Bakator József, Simonovits Dezső*; tánctanító: *Alföldy Károly.*

7. **Az eperjesi m. kir. állami el. népiskolai tanítónőképző intézet.** Beszédes szám, hogy «121 növendék közül csak 18 növendék

nem részesült a tandíjmentességen kívül más kedvezményben». Mennyi különböző adakozás, ez magában is méltó a külön tanulmányra, a külön együttérzésre. A magyar irásbeli dolgozatoknál koncentrálták az erejüket erre a kérdésre is: Mit tudunk télire eltenni a háztartás számára? Nem hanyagolták el az ilyen forrást sem: «Hogyan jellemzi Bethlen Miklós «Önéletirásá»-ban Keresztúri Pált, mint nevelőt?» Nagyon lelkiismeretesen jártak el a gyakorlati és művészeti tárgyak tanítása körül; «a hét első felére esett a szlöjd és rajz a hét második felére ének, kézimunka, torna. A tanítási anyag egy egész hónapra kiterjesztetett a tanári szobában, ahol mindenki megtekinthette.» Érdekes volna tudni, hogy milyen eredményt hoz ez a szorgalom ezen az idei télen, mely mindenkinek az erejét olyan nagyon próbára teszi. Olvasunk náluk sok szép olyan énekről, amiről nemigen hallunk iskolai programmban. Már a czímek is meghatók: «Szállj imánk az ég Urához», «A megfagyott gyermek», «Gyászinduló», «Arad felé szomorúan», «Ne sírj, ne sírj Kossuth Lajos», «Kik voltak a honvédek». Természetesen ennek a hatása nem mérhető meg semmiképpen. Növendéklétszám: 120.

Tanári testület: *Dúzs Mária* igazgató; *Dúzs Erzsébet, Feketéné, Lajos Irma, Ludmann Paula, Legányi Ilona, Mangésius Mária, Moyzes Miklós, Slajchó Mihály, Udvarhelyi Etelka, Vörössné, dr. Csatári Ágost, özv. Loorich Istvánné, Vladár Anna* tanárok és nevelők.

8. Itt említhetjük meg az **Országos Nőképző Egyesület Wlassich Kollegiumát,** mely az egyetemen tanuló tanárnők otthona. Ez idén nyolc «tagja» volt. Célja, hogy «a budapesti királyi magyar tudományegyetemen főiskolai tanulmányokat folytató nőhallgatók számára otthont nyújtson s őket egyetemi pályájuk alatt tanulmányaikban irányítsa, vezesse, támogassa». De azért volt köztük egy felső kereskedelmi tanuló és egy, aki az Erzsébet-Nőiskola polgári képzőjét látogatja. A volt növendékek közül kettő külföldi egyetemre is eljutott, az egyik Párisba, a másik Berlinbe. Valószinű, hogy onnan is fenntartották az összeköttetést régi otthonukkal.

A kollégium vezetője: *özv. Posztoczky Lajosné.* Az intézetbe tanárok nem járnak, csak az Egyesület elnöksége és a Kollégium vezetősége intézi ügyeiket.

9. **A kolozsvári m. kir. állami el. népiskolai tanítónőképző intézet.** Mindenütt, még a legmagasabb iskolákban is gondos ellenőrzés alatt van a növendéknek minden lépése, de viszont mindenhonnan gyakran mennek szórakozásra, kirándulásra, tanulmányi-útra. Ennek az intézeteknek az értesítője külön csoportok szerint sorolja fel az ilyen nagyobb eseményeket. Vezette őket a művészettörténeti szempont egy-egy kiváló műremekhez és a pedagógiai ismeretszerzés a legkülönbözőbb gyermekekhez; természetrajzi meg gazdaságtani tanulmányokat végeztek még a gazdasági akadémián is; szociális tanulmányokat tettek és figyelemmel kísérték a zenetársaság ünnepélyeit. Az ő Önképzőkörükben az volt a legfőbb irány, hogy a parlamentáris érzéket fejlesszék. Tanáraik sokszor beszéltek róla, hogy a próbatanításoknál mennyire hagyják magára a jelöltet; hogy a szabadság szent tüzére vagy a tanítás biztonságára ügyeljenek-e elsősorban. Végül azt határozták, hogy eleinte inkább az utóbbit ápolják,

mert ez azután később ugyis megtermi az egyéni lelkesedést. Az év vége felé már nem kívántak részletes kidolgozást sem. Panaszkodtak, hogy nem áll rendelkezésükre megfelelő tankönyv a nemzetgazdaságtani tanterv intencióihoz a nők nemzetgazdasági oktatásához. Ez a tankönyv az idén úgyis sokat változott sok tanulsággal bővült volna!

A tanári testület: *Heinrich Józsa*, igazgató; *Borbáth Lujza, Csipkés Ilona, Diviaczky Rezső, Engel Gábor, dr. Ferencné, dr. Gerencsérné, özv. dr. Inczéné* tanárok.

Érdekes a növendékekhez intézett kérdés: nem volna-e jobb a tantárgyakat oly módon beosztani, hogy a hét első felében például délelőtt csakis nyelv- és történettudományi, a hét másik felében pedig csakis természettudományi és mennyiségtani tanulmányokkal foglalkoznának? 9 a régi, 10 az új rendszer mellett nyilatkozott, négynek mindegy. Növendéklétszám: 116.

10. **A kőszegi sz. Domonkos-rendi apácák vezetése alatt álló elemi és polgári tanítónőképző.** Ez az intézet a művészi képzést ép olyan fontos feladatának tekinti, mint a tudományos célokat. Már a kertjükből adott részletek is szebbnél-szebb romantikus képek. Kézimunkát sokat terveznek, kezdenek, de csak kezdenek, jótékony célra. A Mária-szobrok felvirágozásából és diszítéséből sok ihletet merítenek. A kongregáció szakosztályokra oszlott és a tevékeny szeretet csoportja sok könnyet felszárított. Az Önképzőkörben nagyon lelkiismeretesen választották meg a tisztikart, mely «lelkének értékeit oly módon gyümölcsöztette, hogy azokból a kör minden egyes tagja különösen a kezdők, sok lelkesedést meríthettek». Szerepelt novella, versírás, önálló rajz és festés; öt mese-illusztráció-közül az egyik pályadíjat nyert. Nagyon vonzódnak a természethez, ami nem csoda azon a gyönyörű vidéken! De ha a képzelet és az érzés szárnyal is, a felügyelet oly pontos, hogy a növendékek csak az iskolai előljáróság engedelmével változtathatnak szállást. És az életművészetben sem maradnak hátra. Még az iskolán kívül is, még a rendkívüli tanítónőknek is engedelmességgel tartoznak: tiszteletet kívánnak tőlük a feljebbvalók, a szállásadók és az öregebbek iránt és illemet mindenütt mindenkivel szemben.

A két intézet tanári testülete: *a) Kincs István*, igazgató; *Pauthner*, perjelnő; *dr. Kováts Ferenc, Ferenc Dominika, Szabó Alberta, Szeibert Margit, Desits Evangelista, Donta Angela, Galambos Hieronyma, Molnár Hildegard, Sinkovits Aquinate, Seidl Bertranda, Richter Mária, Früchtl, Fekete Mária* materek és bejáró tanárok.

b) Kincs István, igazgató; *Kollmann Benedikta*, fejedelemnő; *Ferencz Dominika, Szabó Alberta, Szeibert Margit, Desits Evangelista, Doma Angela, Galambos Hieronyma* és *Molnár Hildegard* materek. Növendéklétszám: 160 és 45.

11. **A nagyváradi Orsolya-Szűzek vezetése alatt álló felső nép- és polgári iskolai tanítónőképző.** A tanterv keretein belül keresték a módokat, hogy hogyan könnyíthetnék a túlterhelésen és hogyan adhatnak több időt az önálló olvasásra, a közvetlen érintkezésre legjelesebb iróinkkal. A kongregációban forrásmunkák alapján felolvasásokat tartottak és azokat megvitatták. A jellemképzésben céljuk: komoly törekvést tökéletesedni, minden befolyástól ment szabad-

ság, önző érdekekre nem tekintő tiszta szándék s a szigorúbb bírálattal számoló állhatatosság. A régi növendékektől kértek dolgozatot, megértést életük folyásáról és búsultak, ha az ilyen összetartó felszólításnak nem volt meg a kellő hatása. A magyar tanításban is, életfelfogásukról emelkedett képet adnak a következő thémák: A magyar nő szociális feladata. Álmaink világa. Mire taníthazánk története. A szép érzelme, mint az emberi lélek egyik erény virága. Az élet viszontagságaiban mi a legerősebb támaszunk? Melyik erényt tartom legszükségesebbnek egy leányban, hogy környezetét boldogíthassa? Nemcsak a gyakorlati tanításra fordítanak nagy gondot, hanem teljes figyelemmel fordulnak a gyakorló-iskola felé is. Az a kívánságuk, hogy «egyesüljenek a magyarországi gyakorló iskolák s fejtsenek ki egységes, kemény, lelket odaadó munkát, hogy a tanítónőképzőkből minél több szakképzett, hivatásszerető lelkes munkást küldjenek széjjel nemzeti kulturánk mezejére.» Létszám 132.

Tanári testület: *Heilinger József,* igazgató; *Pataky Philoména,* fejedelemasszony; *Lipcsey Gyula, Rigli M. Ladisla, Sztarill Szerafina, Frits Leontin, Jerzsák Celesztin, Barényi Klára, Zugovits Paula, Viola Viktória, Seres Jozefa, Koncz Antónia, Orosz Emilia, Feszlei Orsolya, Gálbory Olga, Herczeg Mária, Bertrám Brunó, Rosskopf Béla, Kürti István,* materek, illetőleg tanárok. *Borbély Innocentia,* kedves testvér, a gyakorló iskola tanítója.

12. **A nagyváradi református elemi tanítóképző.** A protestáns iskoláknak kevés az anyagi erejük. Elcsodálkozunk rajta, ha olvassuk, hogy mindenütt milyen sok hatóság, egyházmegye, mennyi jótékony emberbarát fog össze, hogy a fenntartást lehetővé tegyék. Puritán egyszerűség, kezdetlegesség a felszerelésben, sok küzdés minden egyes hasznos lépésért. Szóval ez az, ami másutt a történelemé, de ami itt eleven valóság, élő példa. Akinek ezidén másutt is sokmindenről le kell majd mondania és mégis tanítható, csak így tanítható, arra áldásos lehet az ő szerénységük, a szerény külső alatt belső komolyságuk, nagy alaposságuk. Nagyváradon *Sulyok Istvánban,* a megboldogult esperesben, kegyeletes vonások őrzik ezt a nagyszabású ideált, mely náluk mindig aktuális emlék rendes körülmények között is.

Az igazgatótanács természetszerűleg nagy; hivatalból is, testületi megbízásból is helyet foglal benne két-két tanár, egy férfi, egy nő. A tekintélyes értesítőn kívül a tananyag bővebb ismertetését külön füzetben adták ki. Társadalmi mozgalmakban is igen előkelő szerepet visz a tanárság; legfőbb hivatásuknak tekintik, hogy az egyház régi főiskolájának a dicsőségéből minél többet visszaszerezzenek. Növendékeinknek feladták a kérdést: A vallásosság és a munka hatása az ember életére. Pedagógiából rendszeresen íratnak írásbeli dolgozatokat félévenként egyet; a rendes tárgyaktól eltérő thémák ezek; az egész nevelési világnézetet öntudatossá, helyessé és sokoldalúvá teszik. Bibliai olvasókört szerveztek a hitélet mélyítésére, szépségeinek a nagyobb feltárására.

Népiskolájuk három évfolyamos gazdasági ismétlőjében ők is küzdenek avval a nagy bajjal, ami majdnem mindenütt felüti a fejét: kevés a tanuló. Ők megdöbbentő okot adnak rá: «legtöbbjének nem

volt a szigorú télnek megfelelő ruhája s lábbelije». Egyebütt hivatkoznak a kenyérkereseti szükségre. Pedig ezeknek az iskoláknak fel kell virulniok, mert Magyarországon intenzív gazdasági életnek kell folynia. A dolog fontos és nagyarányú, mert például a háztartási iskolákat, a cselédképzőket ugyanilyen gondolatok foglalkoztatják. Itt is nagy eredményeket érhetne el az iskola és a társadalom szoros kapcsolata.

A növendéklétszám 115. Valamennyi jeletkezőt — mint a többi képzőkben — itt sem vehetnek fel.

Tantestület: *Nagy Vilmos*, igazgató; *özv. Bögös Lajosné, Csepl ák Vilma, Homolya Etelka, Ritókh István, Török Erzsébet, Varga Dezső, R. Vozáry Ilona, Király Ilona, Nosz Gusztáv, Kiss Károly, dr. Kassay Kálmán, Sulyok Gizella, dr. Rozvány Jenőné*, rendes tanárok.

13. **A szabadkai m. kir. állami elemi népiskolai tanítónőképző-intézet.** Mindenütt nagy gondot fordítanak a jellemképzésre, de sehol ennyire ki nem emelik, hogy olyan tanítónőket akarnak nevelni, akik már az intézetben megértsék «azon fontos munkát és kötelességet, amely a magyar nőre és tanítónőre vár; akik még az irányítás és vezetés éveiben megszerzik maguknak mindazon lelkierőket és kvalitásokat . . .» stb. Nagy figyelemmel vannak arra is, hogy szívesen leküzdjék az akadályokat, meg hogy az ismeret átadásában örömüket leljék. Őket ez vezeti abban is, mikor nagyon, de nagyon sokan vannak a növendékekkel az iskolán kívül, otthon és és szállásaikon is. A próbatanítás után első az önbírálat. Magyarnyelvi írásbeli dolgozataik közül is nem egy foglalkozik önismerettel és neveléstannal. Önképzőkörükben túlnyomó volt a pedagógia szebbnélszebb tételekkel és szerepeltek művészi tárgyú próbatanítások. A város valamennyi elemi népiskoláját rendszeresen látogatták és számot adtak maguknak a legkülönbözőbb módszerről. Hogy mindemellett a lélek emelkedjék és az érzések mélyüljenek, ahhoz nagyban hozzájárult a karének, amit rendszeresen gyakoroltak és vezettek. Örvendetes jelenség, hogy több intézetnél megemlékeznek a vizsgálati biztos jóakaratáról; Szabadkán azonban avval gondolnak vissza Berecz Gyula tanfelügyelőre, hogy «bölcseségével, tapintatával a vizsgálatok minden mozzanatát mindenkire nézve kellemessé és kedvessé tette». A növendékek létszáma: 120.

Tanári testület: *Barkáts Mária*, igazgató; *Csink Ilona, Kántorné, Kostjál Ilona, Mezucsicsné, Patyi István, Patyiné, Pókász Imre, Wolszky Emilia, Szurcsevics Bogdán, Dettrich Erzsébet, Kövesi Gabriella, Borsi László, Dimitrievics Szvetozár, Hirka Balázs, Korossy Emil, Singer Bernát dr., Bogoeviciu G. Ghenadie* tanárok.

14. **A szatmárnémeti református tanítónőképző.** Annyira kezükben tartják a tanuló minden működését, hogyha valaki «magántanításra kíván vállalkozni, vagy magát valamely irányban az intézeten kívül óhajtja képezni, erre a tanári testület meghallgatásával az igazgató ad engedélyt». Ők különösen nyomatékkal hangsúlyozzák, hogy tartsák vissza a szülők és azok helyettesei a lányokat mindentől, ami feltűnő és rikító; meg akarják éreztetni növendékeikkel, hogy ez nem egyezik meg a tanítónői hivatással; egyszerű ünnepi blúzokra

kihímeztetik velük mindjárt az iskolaév megnyitásánál az intézeti jelvényt. Látszik, hogy sokat törődnek a szlöjd-tanítással; ügyességre tesznek szert játékszerek és apróbb dísztárgyak készítésében; ezenkívül elő tudnak állítani értékes szemléltető eszközöket földrajzhoz, fizikához stb. Létszám: 168.

Tantestület: *Poszvék Irén*, igazgató; *Aczél Ilona, Bánhidiné, Tiefenthaler Etelka, Vass Juliska, Csajkosné, Bélteky Lajos, Junásné, Péter Károly, Pilhoffer Ida, Ritoók Piroska, Szölgyémy Endre, Demián Titusz, Duszik Lajos, Jordán Sándor, Steuer Ábrahám, Uhl Károly* tanárok.

15. **A «Miasszonyunk»-ról nevezett Szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló el. tanítónőképző, Szegeden.** Talán csodálatos véletlen, hogy épen az újjászületett Szegeden és épen az «iskola»-nővérek, nagy gonddal ápolják a változást, az előmenetelt. Keresik az utat elhunyt püspökük távoli magas ideáljához, ki már e földön mindenkinek mindene akart lenni. Az ellenőrző értekezleteken nemcsak az osztályzatokat állapítják meg, hanem főkép: «kutattuk a gyenge osztályzat, esetleges hanyatlás okait, módozatokat kerestünk, amelyekkel a törekvőket buzgalmukban megtartottuk, a gyengébbeket bátorítottuk, illetve erejük felhasználására sarkaltuk». A kongregációkról írják, hogy «prézes minden hónapban a Boldogságos Szent Szűz egy kiváló erényét ismertette meg a tagokkal s őket ezen kijelölt erénynek az egész hónapban való hűséges gyakorlására buzdította, hogy így egyik erényt a másik után elsajátítva lerakják a krisztusi élet alapköveit». Bizonyosan erősen érezték a tökéletesítés vágyát a növendékek is, mikor résztvettek a «Folklore Fellows» előadásain és feljegyezték a jutalomtételeket. A Gyermektanulmányi Társaságtól kaptak «Jellemlapokat» és ezeknek alapján sok megfigyelést gyakoroltak a gyakorló iskola növendékein.

Ezidén nem fejezhetjük be szebben a katholikus tanítónőképzők szemléjét, mint ha kiragadunk a «Miasszonyunk» intézetéből egy gyönyörű magyar nyelvi írásbeli feladatot: «*Igen nagy dolgokat el tud az ember felejteni, ha akar* Jókai: «Az új földesúr» című regénye alapján.» Növ. létszám: 112.

Tantestület: *Szőnyi Mária Paulina, Bezdán János, Berényi Mária Evariszta, Bonn Mária Olivia, Pap Mária Krizosztoma, Pápai Mária Viola, Papp Mária Hilda, Baranyai Mária Lenke, Perczel Mária Ilona, Révész Mária Eleonóra, Sajó Mária Irma, Váczy Mária Genovéva, Wagner Mária Judit.*

16. **A segesvári evangélikus tanítónőképző** német nyelven adta ki értesítőjét, tíz éves jubileumot ünnepel; fenntartásához annak idején még a svéd hitsorsosok is elküldték filléreiket a felső leányiskolákból. Két tartalmas értekezést közöl. Az egyik az intézet történetével és a nőkérdéssel foglalkozik; visszautasít sok-sok aggodalmat, ami a nőt a hivatalos életbe kíséri, de egynél megállapodik komoly elgondolkozással; azt veszi fontolóra, hogy az asszony sokszor kénytelen elhagyni pályáját, a leány pedig nem egyszer hűtlen lesz hozzá kis kellemetlenség miatt, mert a közvélemény nem tartja vissza állásában; fél a zökkenésektől és az ingatagságtól, de azért nem ijed meg, csak igyekszik kétszeres lelkesedést, kétszeres ügybuzgóságot

sugalni; vázolja, hogy milyen kedves és mennyire nőnek való a pedagógiai pálya; idézi jelszavukat: «légy édesanyjuk és maradj gyerek». Sok szépet tud a régiekről, kik már áldást terjesztenek mindenfelé, főleg a vidéken. A második cikk a vizsgálati mizériákat ecseteli. Kérdi, hogy mennyiben szükséges és mennyiben káros a vizsga; amennyiben szükséges, előkészül rá, amennyiben káros, igyekszik ellensúlyozni. A többi beszámolóban nagyon tanulságos az, hogy a különböző helyi ifjúsági egyesületekben tanulmányokat végeznek a növendékek; valószínű, hogy mielőtt a saját ifj. egyesületüket megalakítják, ott betanulnak és tájékozódnak, hogy mire van szükség. Nagyon vonzó jelenség azután az, hogy az egyház a maga tanítói állásainak a betöltésénél számontartja azokat, akik az ő iskolájában helytálltak. Növendékek létszáma 84.

Tanári testület: *Jacobi Julius*, igazgató; *Wachner Heinrich, Reissenberger Fritz, Gratz Martha, Fabini Ludwig, Fleischer Gustav, Wollmann Marie, Donath Georg, Zikeli M. A., v. Sachsenheim, Gottschling Selma* tanárok.*

*

Az állami nőipariskola értesítője. A tanítónőképzők sorában említjük, mert a kézimunkatanítónők képzésével is foglalkozik. Van benne két fontos bevezető cikk. Mikor ezeket a cikkeket írták, akkor még senki sem tudta, hogy rövidesen nagyon felszökik az értékük. Még igazabb az igazságuk. És élesebben fogják most már látni ezt az igazságot akkor is, ha békére fordul a sorsunk. Kiindul, rendszeresen feldolgozódik ez az igazság állami intézetből, összetartó nagy erőből.

Munkára kell nevelnünk! Meg kell tennünk mindent a nő ipari és gazdasági kiképzéséért! Tág munkatéren kell ezt tennünk! így szól az első tanulmány sok tervvel, indítványokkal, beszámolókkal. Mennyi női munkaerőre van ma szükség! Milyen fontos ma a föld és a gazdálkodás! Mennyire szükséges, hogy ipari fellendülés pótolja a háborús feszültség óriási költségeit. *Ez is honvédelem*, ez is nagy, hatalmas életkérdés.

A második értekezés azt fejtegeti, hogy mi a rajztanítás első és fő kelléke. Meg kell tanítania rajzolni, jól, biztosan, tervezésre képesítő könnyedséggel.

Ez a «Munkáranevelés» Sebestyénné Stetina Ilonától, ez a «Nőipari Rajzoktatás» Boros Rudolftól érdekelheti az egész Nőnevelést.

Eleven életről beszél a tanév története is. A beért tanulók összes létszáma 1297 volt. Ezek között 120 készült a kézimunka tanítói pályára. Hálás elismeréssel fogadják, hogy a kereskedelmi miniszter engedélyt adott a vallásoktatásra. Ez a tárgy valláserkölcsi beszédekből állott és az épülést, a lelki élet nemesülését tartotta szem előtt. Az ág. ev. vallású tanulóknak nő tartott előadásokat: Beck Irén, hittanár. Sok hasznos, emellett sok értékes, művészi munkát végeztek. Kimagaslik a temesvári fa- és fémipari szakiskola arany-

* A pozsonyi és szepsiszentgyörgyi állami és a többi felekezeti képzők értesítőit nem kaptuk meg.

himzésű zászlója, melyet pályázat alapján készítettek 1500 korona értékben. Alaprajzul Rucsinszky Anna pályadíját fogadták el. Rucsinszky Annát alkalmazták is az intézethez kevés óraszámmal, leginkább csak művészi tervek készítésére. Az idei kiállítás anyagi okokból elmaradt, de a jövő évre már előre készülnek és bizonyosan velük együtt várja ezt az egész művelt nagyközönség. Az igazgató, a tanerők, a növendékek sok helyen megfordultak tanulmányúton, hogy szemükbe, lelkükbe fogadják mindenütt a szépet, a jót és a méltányos kívánságokat. Itthon késedelem nélkül számolt be róla ki-ki a maga módja szerint, hogy mit látott, mit tanult. Mint miniszteri szakbiztos szerepelt az igazgató a budapeti negyedik kerületi tanítónőképzőben, Dörfler Janka a kalocsaiban és a temesváriban.

A Növendékasztal gyarapodott anyagi erőben. Az operaház sok félárú jegyet bocsátott rendelkezésre. Gross Leopoldina úrnő három hónapon át nap-nap mellett adott ingyen francia leckét tizenöt tanulónak.

A tanári testület tagjai: *Sebestyénné Stetina Ilona*, igazgató, *Boros Rudolf*, *Dörfler Janka*, *Drencsényi Károlyné*.

II. Felsőbb-leányiskolák.

Hogy mit tesz és tehet a nő, az itt igazán feltárul előttünk. Feltárul, amint beleéljük magunkat a felsőbb-leányiskolák szellemébe. A haza javát és fájdalmát ismerni, javaival élni, fájdalmát gyógyítani! Van-e ennél szebb feladat?! Mindennapi életünk megszépül; tudomány, művészet fellendül; iparművészetünk szépséges apróságai közelférnek a szívünkhöz; kereskedelmünk és gazdálkodásunk otthonos melegséggel telik meg, ha a nő mindebbe beleviszi a lelkét, azt a lelket, amit költőink költői szánnak neki, amit a felsőbb-leányiskola tanárai ébresztenek benne.

Felsőbb-leányiskola, mely átveszi a leányok részére is a kitartó munkát, át a kötelességet és a felelősségérzést, de a munkát nagyrészben gyönyörűségnek érezteti, a felelősséget könnyű természetességnek sugallja. Felsőbb-leányiskola, mely a családnak és a közéletnek neveli a nőt.

Az első felsőbb-leányiskola negyvenedik évébe lép. Minden felsőbb-leányiskolának új tanításterve készül. Érdekes volna épen ezidén egy-két vallomás a régi növendékek ajkáról, hogy ismereteik közül az életben mi hiányzik legjobban és minek köszönhetnek legtöbbet. Meg hogy hogyan gondolkoznak róluk mások.

Ennek az első felsőbb-leányiskolának mai címe: *Budapesti M. K. Áll Felsőbb-Leányiskola és Leánygimnázium*. Igazgatója egyszersmind főigazgatója az összes állami felsőbb-leányiskoláknak, miniszteri biztosa az összes katholikusoknak, a községieknek és a magánintézeteknek. Ő biztosítja mindezek közt a hathatós összeköttetést. Tanulságos ebből az alkalomból emlékünkbe idézni előljáró értekezése legfőbb eszméit.

Küzd ő is nyolc évért a régi hat osztály helyébe, de lelkesen ragaszkodik a nőies jelleghez: ragaszkodik ahhoz, hogy az alsó négy

osztály mindenütt tág teret adjon az értékes női lélek megalapozásához. Emellett örömmel mutat rá a felsőbb tagozatban is arra, hogy: «a felsőbb-leányiskola V.—VI. osztályát nemcsak a gimnáziumok sorvasztják, hanem sorvasztja általában minden olyan iskola, amely kenyéradó diplomát juttat növendékei kezébe.» Ez egy okkal több rá, hogy «nem mondhatunk le olyan iskoláról, amely a nőknek természettől kijelölt célját, legnemesebb hivatását tartja szem előtt nevelési és tanítási módszerében. Ezt a célt nem ismeri el lefokozásnak; kiemeli, hogy a minősítésnek teljesen egyenértékűnek kell lennie a fiúközépiskolákkal. A kenyéradó diplomára is ennek a célnak a keretén belül gondol. Ugyanis a felsőbb leányiskolák mellett vannak internátusok; az internátusokban szükség van «magasabb képzettségű állandó nevelő erőkre, erre igen jól rá lehetne nevelni a hivatottakat a nyolcosztályos felsőbb-leányiskola 7—8-ik osztályában, legfeljebb még egy év hozzátoldásával». Mondja, hogy most ez kell legsürgősebben. Látszik, hogy később, megváltozott körülmények között, nem zárkózik el más hasonló pályától sem. A fő, hogy: «a tudományos élet problémáival majd csak elvesződünk mi férfiak magukban is, de hova lesz a földi élet legnagyobb kincse, a családi élet boldogsága, meleglelkű nőnemzedék nélkül?»

Ezek után Hermann Teréz emeli fel szavát a növendékekhez, a hazai ipar védelmére. Bearanyozza thémáját a történelmi élet példájával és a szent hagyományok felidézésével; megindítja a szívet, amint vázol sok szenvedést, sok szárnyaszegett tehetséget; felébreszti a tettrekész akaraterőt egy szebb jövőt vonzó képeivel. Szól a pedagógusokhoz is, hogy vigyék el a tanulókat többször gyárakba, kereskedésekbe; ismertessék és érttessék meg velük azt a gondos, fáradságos munkát, ami ezeken a helyeken is bőven akad; tanítsák meg őket ott a helyszínén a jó választás, a helyes takarékosság nagy értékére. Hódítsanak híveket a gyakorlati életpályáknak; ébresszenek tisztességet, megbecsülést iparosnak, kereskedőnek; mindenekfelett pedig keressenek szép példát, jó példát iparűzéshez és iparpártoláshoz.

Jut még egy külön bevezető cikk arra is, hogy ismerkedjenek jól meg az egyes iskolák céljával és szellemével azok, akik velük élni akarnak; hogy lehetőleg adjanak előnyt a harmonikus, az egyöntetű képzésnek. Csak kivételes esetben éljenek avval a joggal, hogy a felsőbb leányiskola IV. és VI. osztályából a tanítónőképző első vagy harmadik évébe lépnek; ide megfelelőbb alap a négy polgári, illetőleg a két preperendiai osztály.

Ideális felfogással határozza meg ugyanez a cikk a továbbképző tanfolyam célját: «mindazok számára, akik főiskolai tanulmányokat végezni nem akarnak, igen alkalmas betetőzés arra, hogy az egész társadalmat mozgató kérdések iránt érdeklődő, azokat megértő s egyszersmind a családi élet ügyes-bajos dolgait is ismerő és velök szeretettel foglalkozó nőkké váljanak.» Számol e meghatározás a nő többágú feladatával, de impresszionista lelkének sokoldalú érdeklődésével is; iránya megfelel annak, hogy a legtöbb nő munkakörének végleges meghatározása csak később dűl el és hogy az alkalmazkodásban sok önképzésre van szükség.

Nyolc gyakorló tanárjelölt hallgatta az előadásokat, ez szintén fontos tényező a régi hagyományok őrzésére és továbbfejlesztésére. De feltűnő, hogy túlnyomóan csak gimnáziumi órákat látogattak.

Érdekes volna különösen ebben az iskolában, de a többiben is, részletesen összeírni tantárgyak, tankönyvek meg dolgozatok szerint, hogy hogyan igyekeztek emelni a hozzáértést és a lelkesedést a speciális női feladatok körül.

Az általános keretre nagyon fontos az is, hogy hányan jártak a felső osztályokba. Itt V. és VI. párhuzamos osztályok; létszám: 27, 23, 29, 26. Körülbelül annyian vannak, mint ezelőtt húsz évvel, kevesebb konkurrencia mellett. A továbbképző I. osztály: 16, II.: 6. Igaz, hogy érthetetlenül kevés a második szám, de ugyancsak húsz éve, a legelső évben, még az első osztály is alig volt népesebb, a másodikat akkor meg sem nyithatták. A növendékek összes száma a felsőleányisk.-ban: 450, a gimn.-ban meg: 168.

A tanári testület 1913/14-ben: *Révy Ferenc*, igazgató; *özv. dr. Bacher Vilmosné, Bak Elza, Barta Dezsőné, Beller Ilona, Borosnyai Szeréna, Décsei Janka, Egan Lujza, dr. Friml Aladár, dr. Fritz József, Fröhlich Károly, dr. Győry Bella, Hermann Róza, Hermann Teréz, Incze József, Józan Miklós, Kerner Margit, Kiss Erzsébet, Kovács Emil, özv. dr. Kurtz Gusztávné, Laczkovich Ilona, dr. Lehotay Mária, dr. Lersch Ernő, Lyka Károly, özv. Makoldy Józsefné, Mentel Armand, Mauritz Matild, Mészöly Kálmánné, Mika Klára, dr. Molnár Evelin, Odor Emilia, Odor Henrietta, dr. Pécsi Béláné, dr. Prónai Lajos, Rácz Adorjánné, Schlatter Alfrédné, Schmid Gyula, dr. Schwarz Jakab, dr. Sebestyén Károly, Somogyi Kálmán, Steuer Lojos, Szekeres Margit, Szerémi Alajos, dr. Takáts György, dr. Takáts Györgyné, Urbányi Emilia, dr. Visnya Aladár*, tanárok és tanárnők.

2. **Az Erzsébet-Nőiskolának gyakorló felsőbb-leányiskolája,** kapcsolatban a polg. isk. tanítónőképzővel és a tanárképző Apponyi-Kollégiummal. Tekintve, hogy bennlakó és félbennlakó növendékek vannak csak és hogy a félbennlakók is 8—6-ig ottmaradnak, bizonyos speciális jelleg alakul ki, mely megteremtette a «felsőbb-leányiskolai nevelőintézet»-et. Erős benne a társas élet, illetőleg a társadalmi szellem már csak azért is, mert sok a nyilvános tanítás, azután gyakran tanulnak a növendékek együtt, mindig felügyelet alatt. Ennek a szervezetnek, ennek a szellemnek az igazgató azért örül nagyon, mert azt látja, hogy a különböző ágazatok: «munkájukban jótékony, ösztönző hatással vannak egymásra . . .; tantestületeinkre és növendékeinkre egyaránt, alakító és nevelő hatással van intézetünknek ez az előresarkaló, ösztönző szelleme» — mindenki «tehetségének javarészét szívesen és örömmel adja az intézet a köz szolgálatába» . . . a gyermekek és fiatal leányok oly boldog időket töltenek az intézetben. Öntudatlanul is érzik a fiatal fejlődő természettel rokon szellemet, amely előretörekvést, átalakulást, mozgást, nemes értelemben vett életet jelent». A kifelé való élés teret kap, de jó irányban. És találkoznak egymással lányok az egész ország minden vidékéről, mindenhonnan mértékadó körökből. Fontos, hogy az iskolának a tanításmenete «a polgári iskolai tanítónőképzőintézet testületének a részvételével minden négy évben revideálandó».

Idegennyelvekből a rendes tanításban is vannak külön társalgási órák. A szavalatnak is megvan a maga szaktanára. Az összes létszám 182; az V. osztályban 35, a hatodikban 23. Tanári testület: *Berta Ilona* igazgató; *Balogh Zsófia, Bock Ida, dr. Dapsy Alice, Eberhardné Jausz Jozefin, Erőss Ilona, Hollós Károly, Holzmanné Pákh Berta, Nagy Vilma, Steineckerné Szarvassy Margit, Tavassy Mária, Torday Grail Erzsébet, Ulreich Vilma, Závodszky Margit, Dulcz Irma, Érkel Ilona, Fischerné Grosschmid Margit, Gutheil Dóra, Hary Vilma, Malomhegyi Margit, Odor Vilma, Posonyiné, Özv. Simonyi Jánosné, Raiszné, Szerdahelyi Julia, Zöllner Erzsébet, Fabrizii Izabella, Guest Jane Elsie, Lindenmayer Antónia*, tanárok, tanítónők és nyelvmesternők.

3. **A budapesti IV. kerületi községi leányiskola** értesítőjén azt olvassuk: *Leánygimnázium* és *Felsőbb-Leányiskola.* Itt most a gimnázium az első, a legnagyobb gond, ennek a helyes haladása ennek az alkalmazkodása a tudományhoz és a női egyéniséghez. Sürgetnek számára külön épületet, tágas helyiségekkel, hogy örvendetes eredmény legyen az, ami a régiben túlzsufoltság. A kombinált rendszer csak az V-ben és a VI-ban marad meg. A többiben a felsőbb-leányiskola különválik. Hanem az egyesületi életben, a nyilvános szereplésben együttműködik a két intézet és kölcsönösen támogatja egymást. A két bevezető cikk közül az elsőben Erődi Kálmán elmondja, hogy «A svájci földrajztanítás» lényege a nemzeti hivatásnak, továbbá az ország természeti, gazdasági és politikai helyzetének megismerése és megértése; az elemi iskolában pláne nem egyéb ez a tantárgy, mint nemzeti gazdaságtan. A tanítók önállósága igen nagy, és azenfelül minden kanton autonom. A földrajzi olvasmányok mindenütt tekintélyes szerepet visznek. Legfontosabb: világosság és érthetőség; tökéletes szemléltető eszközök és a haza érdeke. Antal Márk itt közli nyomtatásban a gimnázium legnagyobb tanulói számára a kapcsolástant, melyet a könyvtől eltérően tanított. Nagyon alapos, beható munkára törekszik a gimnáziumi Önképzőkör; van irodalmi szemináriuma, irodalmi és történelmi szakosztálya; a tárgyilagos, tapintatos bírálat virágzik és az V. osztály «Kis Önképzőkör» keretében készül jövő feladataira.

A felsőbb-leányiskola V., VI. osztályában a létszám: 43, 35; az összes létszám 169 a leánygimnáziumban párhuzamos osztályok vannak és mindkét nyolcadikban harmincon felül jártak. Érettségit tett 24; valamennyi választott pályát, mind tanárnak vagy orvosnak készül.

Tanári testület: *Bellaagh László* igazgató, *Andreánszky Jenő, Antal Márk, Ballagi Malvin, Bellovics Imre, Braun Margit, Csapody Vera, Dezső Irén, dr. Dénes Lajosné, Ember Károly, Erődy Kálmán, Frisch Ármin, dr. Gallner Ferencné, özv. Gerhardt Alajosné, Hirka Antal, Hollósy Béla, dr. Patek Ferenc, Janécz Erzsébet, dr. Kaiblinger Fülöpné, Kelecsényi János, Képessy Imre, Kiss Aladár, Kiss Ödön, Kundt Ernő, dr. Madarász István, Nagy Dénes, Neisser Irén, Nendtvich Zsófia, dr. Papp Károlyné, dr. Proff Kocsárdné, özv. Radnai Jenőné, Sass Béla, Spillenberg Mária, Szabó Ida, dr. Tichy Margit, dr. Zombori Ida*, tanárok.

4. **Az Országos Nők képző Egyesület** külön értesítőt ad ki a *nyolcosztályú Veres Pálné felsőbb-leányiskoláról*. Nem foglalja egybe a gimnáziummal, csak néha utal arra, ami a kettő között egybefűző kapocs. Itt megint az a nagy kár, hogy a gyönyörű tantervű két felső osztály szünetel. És vajjon hány nagyrahivatott fiatal leány tanulta ezalatt a műveltséget külföldön, idegen szempontból, mielőtt a magasabb magyar felfogást megismerte volna? Hány érezte magát idegennek, hány szülő aggódott és mennyi anyagi erő vándorolt ki? A főző tanfolyamokat megtartották szép sikerrel.

Bevezetésül *Gombócz Endre* visszapillant, hogy milyen is a viszony «Linné és a magyar botanika» között. Hogy a magyar természetrajz milyen későn fejlődött, hogy Linné logikus és intuitiv növénymeghatározásai milyen kevéssé ismertek! Mintha csak azt mondaná: Magyar nők, keressétek fel és ismerjétek meg a magyar növényt, sokasítsátok erdőn-mezőn, gyönyörködjetek benne, használjátok fel, és pusztítsátok, ami káros!

Intézeti ünnepeken, az egyesület nagy időket ért elnöke megjelent a növendékek között, beszélt arról, amit átélt és kegyeletes emlékeket osztott szét. Az V. osztályt 31, a VI-ikat 16 tanuló látogatta, összes létszám: 220. Az Önképzőkörben kidolgozták «A színház és mozi» című thémát; gondolkoztak rajta. Milyen haszonnal járhat egy-egy új technika jövőjére az ilyen felkarolás!

Igazgatók: *dr. Boros Gyula* és *Krup Teréz*. Tanárok: *Algöver Andor, dr. Aubermann Miklós, Boranke Ilona, Bütow Márta, dr. Dékány Géza, dr. Dienes Lajosné, dr. Gombócz Endre, Huszti Józsefné, dr. Laczkó Géza, Laky Dániel, Lutz Elza, Mokos Gyula, dr. Pákozdi Károly, özv. Petrányi Győzőné, dr. Schindler Gyula, Steuer Lajos, Szabó Gábor, Szotyori Nagy Károly, Szőke Ilona, Wählerné Breitner Erzsébet.*

5. **Az Angolkisasszonyok** Felsőbb-Leányiskoláját az V-ikben 33-an, a VI-ikban 26-an látogatták. Ennek a tagozatnak a szelleme is egészen hozzásimul az intézet többi iskolájához. Az idegennyelvekben annyi eredményt érnek el, hogy Mikulás-napon franciául játszanak, máskor francia színjátékot adnak elő és többször énekelnek angol dalokat. Ünnepen mindig azt tartják szemelőtt, hogy «másoknak örömet szerezni a legnagyobb élvezet». A bennlakó növendékek zenevizsgáján gyönyörű búcsúbeszédet tartott *dr. Bita Dezső*, bélai apát. A vallásos zene magasztos szépségére utal; szerinte a zene, meg minden zeneszerző érzi, hogy adósa teremtőjének, kinek az életet köszöni; tudomány, szépművészet és vallás egy család gyermekei.

A továbbképző tanfolyamnak náluk teljesen önálló a szervezete. Előfordulhat itt egész az olasz nyelvig és a művirágkészítésig minden, amihez csak egy fiatal leánynak kedve támadhat. A növendékeknek alkalmuk van a felsőbb-leányiskola VI., sőt esetleg már a IV. osztálya után «ismereteiket bővíteni» és minél teljesebb általános műveltséget szerezni. Nem állanak tehát szigorú tantervvel szemben, hanem a szülők óhaja, a növendékeknek jövő hivatása, működési köre, tehetségeinek célirányos, megfelelő kiművelése irányítják a beosztást. A növendékek összes száma 203.

Tanítótestület: *Almásy Mária* főnöknő, *Darvas Anna* igazgató,

Arányi Margit, dr. Bartha József, Barthoniek Paula, Bácskay Katalin, Dötsch Károly, Gerzsó Ilona, Herein Stefánia, Hirka Antal, Horváth Jolán, Madaras Aurél, Payer Gizella, Sárkány Ilona, Seldeneck Mária prefekta, *Spányi Mária, Trikál József, Újházi László, Vozarik Antónia,* tanárok és tanítónők.

6. **A Baár-Madas református felsőbb-leányiskola és nevelőintézet.** A nevelő-intézeten az internátust értik.

Mikor célját fejtegeti ez az iskola, mindjárt az első sorokban hangsúlyozza, hogy «kedélyükben derült, vidám és testileg edzett, szóval munkás, erőteljes, öntudatos . . .» leányokat akar nevelni. Emiatt is közelről érdekelheti főleg azokat, akik panaszkodnak a fiatalok gyengeségére, vérszegénységére. Az V-ikben 25-en, a VI-ikban 13-an tanultak. Összes létszám: 84.

Érdemes gondolatokkal kísérik aldunai kirándulásukat. Hangsúlyozzák, hogy később aligha lesz alkalmuk hazánk különböző vidékeit szakszerű felügyelet mellett becsülni tanulni, aligha győződnek majd meg róla, hogy nálunk is van megnézni való vidék, megismerésre méltó technika, és hogy a mi kulturviszonyaink sem olyan megvetésre méltók.

Programmértekezést írt *dr. Tóth András* a franczia nyelv tanításáról. Fontosnak tartja az idegennyelvben az eszthetikai, a logikai és a pszichológiai hatást is; ez utóbbin azt érti, hogy beszédünk bizonyos szellemi élénkséget nyer általa. Ebben az internátusban is sokat társalognak idegennyelven, idegennyelvű nevelőkkel.

Tanító- és nevelőtestület: *dr. Majorné* igazgató, *Klimó Julia, Luise Langreuter, Ligórt Olga, Mátéfi-Nappendruck Edith, Maurer Ilona, dr. Pruzsinszky Pál, Seffer Ella, Szász Fanny, dr. Tóth Anorás, dr. Tóth Andrásné, dr. Ványi Ferenc, dr. Weber Arthur.*

7. **Kolozsvári bennlakással egybekapcsolt m. kir. állami felsőbb-leányiskola és leánygimnázium.** Gyászol az intézet. Gyászolja De Gerando Antóniát. Siratja régi igazgatóját, kiről utódja oly szépen mondja, hogy az ő lángoló lelkében «két nagy, bátor, dicső nemzet lobogó energiája csapódott egybe». Őrzi emlékében örök ideálját az iskolájáért mindig dolgozó, folyton áldozó, hozzá utolsó pillanatig ragaszkodó, nagy mesternek.

Mikor a leánygimnázium történetét megírja Szombathy Kálmán, akkor is az ő szelleme és az ő jótékony szíve elevenedik meg. És megelevenedik tapintatos előkelő lelke, mely meg tudja nyerni a tanári testületet, az intelligens társadalmat, az egész egyetemet és összeforrasztotta őket a maga alapos pedagógiai képzettségével. Beálltak annak a fontos célnak a szolgálatába, hogy a második egyetemi város ne legyen leánygimnázium nélkül, hogy a széttagolt Erdélyben ne legyen a leánygimnázium állami vezetés hijján. Az ő lelkesedése száll át Marsits Rozinára, az új igazgatóra, aki ugyancsak hathatós protektora a régi vágynak és ez ihleti meg Jankovich Béla kultuszminisztert, ki a megvalósításhoz megadja a végső lépést. Ennyit tehet egy ember és egy olyan iskola, ahol a fő nevelési tényt így foglalják össze: «jó szívvel és példával békés emberbaráti szeretetre tanítják őket».

A gimnáziumi osztályokban néhányan tanulták az angolt, néhá-

nyan a franciát is, természetesen mindkettőt mint fakultativ tárgyat. A felsőbb-leányiskolai továbbképző megszünt; nem akadt, aki látogassa.

A tanári testületnek sok elsőrendű tudományos folyóirat járt, megnyítván a látókört minden irányba. Az ifjúsági önképzőkör számára kérték, hogy «a jövőben felölelje a műveltség mindazon ágát, melyre növendékeink az iskolában előkészülnek».

A felsőbb-leányiskolában létszám: 174, az V-ik osztályba 9-en, a VI-ikban 7-en jártak csak, de ugyanakkor az I-sőben volt A. és B. — A gimnázium ötödikbe beiratkoztak 38-an, évközben kimaradtak 6-an. Kitartó, komoly munkára intette őket az igazgató.

Az internátusi osztályokban ugyan sok a praktikus intézkedés, különösen arra, hogy a növendékek rendhez, figyelemhez és pontossághoz szokjanak, meg hogy egymást ne zavarják mindenféle adás-vevéssel vagy vásároltatással.

Tanári testület: *Márs its Rozina* igazgató, *Békésy Lila, Bicla Mária, Butyka Vilma, Binder Laura, Fazekas József, Grobowieczky Margit, Jenny Mária, Kovács Klára, Lindner Auguszta, Mayer Irén, Nagyné, dr. Papp József, Péteri Lipótka, Sándorné, Schmidtné, dr. Szabó Imre, Szombathy Kálmán, Szolyori Mária, Tóthné, Váradi Erzsébet, dr. Rosenberg Mór, Zayzon Adél, Mohl Berta,* tanárok és tanítónők.

8. **A fiumei magyar kir. áll. felsőbb-leányiskola és leánygimnázium.** Vastag betük hozzák tudomásunkra mindjárt az első lapon, hogy akik érettségit tettek, azok beléphetnek a fiumei Kiviteli Akadémiába. A leánygimnázium csak két év mulva lép teljesen életbe. Ezidén V., VI. osztály volt 11 és 13 tanulóval. Mondják, hogy szívesen jöttek távolról is, nem törődve a nagy anyagi áldozattal. A felsőbb leányiskola két utolsó osztályában csak négyen-négyen voltak. Itt a szép tengerparton szintén nagyon fontos, hogy ez az irány se fejlődjék vissza, és ezért örömmel tölthet el bennünket, hogy a másodikban párhuzamos osztályt állítottak. Mire ők megnőnek, bizonyosan fog jutni a felsőbb osztályokba is.

A tanításban van egy nagy nehézség. Mindenütt tanítják az olaszt és vannak, akik küzdenek a magyarral. Minden eszközt fel kell használniok, hogy ez a munka minél könnyebb legyen.

Teljes számban vett részt a tanári testület az iskolaközi gyűléseken. Kapcsolatba igyekeztek hozni az elemi, polgári és középiskolákat s ennek megfelelően megjelentek az elemi iskolai tanítási órákon. Növendéklétszám. 149.

Tanári kar: *Babarc Adél* igazgató, *dr. Aczél József* h. igazgató, *Ányos Ármin, Corvin Piroska, Donáth Hedvig, dr. Frank József, Hankó Márton, Hilf Anna, dr. Kallós Zsigmond, Kerecsényi Gizella, Kiss József, Kiss Teréz, Klimkó Vilma, Kosanovič Sara, dr. Krausz Ödön, Láng Kornélia, Lendvai Dezső, Lengyel Ilona, Nicora Vince, Pillepich Edit, dr. Sándorffy Nándor, Schmidt Jakab, Simichen Albert, Simonetti Klementina, Stauffer Elma, Szegfi Emilia, dr. Valentini Elvira,* tanárok és tanárnők.

S. M.

(Folytatjuk.)

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Hohenberg Zsófia hercegnő, ami leendő királyunk bálványozott felesége ott vérzett el férje oldalán, abban a pillanatban, mikor az orgyilkos golyója megölte a kettős monarchia reménybeli fejedelmét. Szebb halála nem is lehetett volna. A hitvesi hűség glóriája ragyogja be emlékezetét, hiszen a veszély pillanataiban, férje figyelmeztetése, kérése dacára «*velement*». Talán hitte, hogy testével fedezve, megmentheti az ismeretlen, de sejtett veszedelemtől azt, kinek boldogítására szentelte életét s ki őt mindenek felett tisztelte, szerette. *Hohenberg Zsófiának* nehéz hivatás volt osztályrésze. Egyszerű udvarhölgy volt s bár arisztokrata családból származott, óriási rangkülönbség választotta el uralkodásra hivatott férjétől. Ideális feleség lett s hűségesen követte férjét azon a nehéz úton, mely országok sorsát irányítja. Megfontoltán ment neki kényes helyzeteknek, nyugodt kedéllyel mondott le előnyökről, visszavonult vagy előtérbe lépett, — ahogy épen a kötelesség kívánta. Eközben kereste a szegényt és a gyengét; szives jósággal fogadott mindenkit, aki jótékonyságot kért tőle. Kifejezést adott mindig annak, hogy örül ha tehet; évről-évre többet tett. Folyton nőtt a hatalma és ő mindjobban élt e hatalommal azok számára, kiknek szenvedés az életük. A tudósok még csak vitatkoztak rajta, hogy lesz-e majd belőle magyar királyné, ő máris királyian áldozott a felebaráti szeretet oltárán anélkül, hogy várta volna a hozzávaló címet. Sokban emlékeztetett a legendás fejedelmi asszony jó szívére, de körültekintésében és okosságában megnyilatkozott a mi korunk nagyvilági nőinek minden társadalmi jártassága.

Utolsó tette nagy tragikum és a legszebb testamentum. Elkisérte férjét, mert azt várta, hogy a felesége oldala mellett nem bántják!

Fájdalom, halk reménye neki szíve vérébe került. Újítsuk meg kegyelettel emlékezetét s merítsünk ihletet ez emlékezésből, hogy az ifjúságot mélységes részvétre és a nagy napokban nemes lelkesedésre taníthassuk.

*

Suttner Berta bárónő, a béke apostola meghalt junius 27-én. Kegyes volt hozzá a Gondviselés és elszólította a békéért való küzdelem munkását, hogy ne érje meg e borzasztó háborút, ne lássa összeomlani az eszményeket, melyeknek oltárt emelt lelkében.

Nem volt esztendő évtizedek óta, hogy Suttner bárónő ne jelen-

tett volna valami fontos eseményt az egész világon minden nőnevelés történetében.

Suttner Berta a 70-es évek háborúit látva, megtelt borzalommal. Elhatározta, hogy ezen változtatni kell és felhasznált minden eszközt, amivel változtatni lehet.

Regényt írt és szónokolt, beszélt és adott, politizált, egyesületeket szervezett, utazott, Nobel-díjat nyert és megint szónokolt. Használt sok-sok fegyvert, amit használnak a férfiak és amiről más nő talán nem is gondolta volna, hogy ő is használhatja.

Mindezt használta természetesen, egyszerűen szive-lelke szerint. Nem hajszolt se férfiasságot, se nőiességet, csak eszmét. Nőies maradt belső sugallatból. A sok férfi között talán még nőiessebb az ellentét erejéből, a szükségérzetből! Átsugárzó érzéssel, meggyőző dokumentummal küzdött szeliden és mégis hangosan. Szava elhallatszott mindenhova, szívhez szólt mindenütt, ahol emberek élnek és szenvednek. Ismerte az embert; ismerte és szerette az emberi ügyet, amit felkarolt. Eszméit és szavait már őrzi az utókor. Példája talán majd csak ezután fog igazán hatni.

Mi most elsősorban az ő beszédes lelkének áldozunk s e nehéz napokban áldva-áldjuk az ő együttérző, gondolkodóba ejtő szellemét!

*

A háború és a társadalom. A háború színvallásra kényszerítette a nemzeteket egymással és önmagukkal szemben. Mi is megismertük a mienket. Megmozdult az egész társadalom. Lelkesen mennek el a harcolók és szerető gonddal igyekeznek az otthon maradottak a háború borzalmainak elébe kerülni s az elkerülhetetlen bajokat enyhíteni. Törvény gondoskodik a bevonultak családjainak állami segélyezéséről. A társadalom az állam segítségére sietett. Gróf Tisza István miniszterelnökkel az élén megalakult az «Országos Bizottság», mely az ország minden helységében «Helyi Bizottság»-okat alakított, melyekhez a többi társadalmi és jótékonyegyesületi akciók csatlakoztak. E bizottságok közül a legnagyobb feladatot a Bárczy István polgármester elnöksége alatt működő «*Budapesti Központi Segítő Bizottság*» teljesíti, ahol a mostani munkafelosztás mellett a kerületi elüljáróságoké a munka oroszlán része.

A székesfőváros első pillanattól fogva gondoskodott a tanácstalanokról és szegényekről, ezen célt szolgálja a *Népsegítő iroda.*

Felejthetetlen buzgósággal állott a jótékony mozgalmak élére *Augusta* főhercegasszony, aki nem várta be az asszonyok, gyermekek panaszát, hanem megszervezte az Augusta gyorssegélyalapot, mellyel a könnyeket kicsordulásuk pillanatában szárította fel. Helyes tapintattal megérezte, mily módon adakoznak az emberek legkönnyebben és megindította az «*Aranyat-vasért*» mozgalmat. És jól számított: igazán kevés kézen nincs még vasgyűrű.

A hadvezetőség a társadalommal karöltve dolgozik. Felállította a *Hadsegélyző hivatalt*, mely a háborúban elesettek özvegyeit és árváit támogatni hivatott; amellett a hadsereg és a kórházak fehérneműjének társadalmi úton való pótlására fényes sikerű gyüjtőakciót szervezett. Hogy a nagy társadalom lelkesedése mit produkál, arra elég, ha

az országszerte elterjedt fehérnemű- és melegruhavarrási és kötési munkára utalunk.

A katonanap és virágnap utcai gyűjtés helyett ünnep lett, ahol szeretteinkért áldoztunk.

A kórházaknak az adományok mintha bőségszarúból ömlenének. Mindezekről itt bővebben nem szólhatunk, a *Vöröskereszt Egyesület gigászi* munkájáról se. Mindezek külön-külön kötetet érdemelnek. Csak hálával emlékezünk meg mindannyiukról, és kimondhatatlanul jól esik tudnunk azt, hogy ezen munkában társadalmunk minden rétege részt vesz. Még azok is, akik úgyszólván fejük alól veszik el a párnát, szájuk elől vonják el a falatot, t. i. a szegény néposztály. A hatvani vasuti állomáson pl. az asszonyok minden kötözés alá kerülő sebesültet friss ruhával látnak el. A lakosság nap-nap után szekérszámra hozza az átvonuló és sebesült katonáknak az élelmet és ez mindenütt így van. Szinte úgy tünik, mintha most a gazdagok vennének példát a szegényektől és a középosztálytól az adakozásban. Bizunk ügyünkben, ahol annyian olyan szeretettel, céltudatossággal és kitartással dolgoznak, ahogyan asszonyainknál látjuk, lehetetlen, hogy Isten áldása ne kisérné fáradozásainkat. Hisszük, hogy a háború áldozatai egy új, szép, hatalmas magyar hazát hoznak mindannyiunknak.

Noha, mint fentebb mondottuk, ezen mozgalmak részletes leírásával nem kivánunk e helyen foglalkozni, az alábbiakban csak azoknak muukásságáról akarunk megemlékezni, akiknek műveit közelebbről ismerjük: a *M. N. Sz.-ről*, a *nőegyesületekről* és a *nőiskoláknak* a háború alatti, eddigi tevékenységükről.

*

A Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége, a háború gond- és reményteljes napjaiban, hivatása magaslatán áll.

Elnökének, gróf Apponyi Albertné nemes lelkének hű tükörképét adja az elért eredmény. A végrehajtás, szervezés, irányítás, útbaigazítás, hatalmas munkáját, az alelnök Rosenberg Auguszta végezte, sőt még a detailmunka nagy része is reá hárult, ezenkívül. mindenütt tett, dolgozott, ahol az ő nagy tehetségére munka leírására szükség volt.

A *Szövetség* már a mult évben, önkéntes ápolónői tanfolyamok szervezését kezdeményezte, hogy ezek milyen szükségesek voltak, bebizonyította a bekövetkezett háború. Amint a háború fenyegetni kezdett, a *Szövetség* újból mozgalmat indított, hogy a tanítónők mint képzett és az ápolás terén talán legértékesebb elem, az ápolónői tanfolyamokon résztvegyenek. A székesfővárosban 212 tanítónőt jelentett be ápolónői kurzuson való részvételre. A *kórházakban* az ápoláson kívül sok olyan teendő van, ami művelt nők türelmét, gyengédségét, kitartását igénylik; ily kórházi irodai és más szolgálatra 94 hölgyet helyezett el. *Pályaudvari üdítőszolgálatra* 3 öttagú hölgycsoportot alakított. «Magyar Nők Segélyalapja» címen, a Földhitelintézetben, folyószámlát tart, mely a háború után van hivatva az elesettek özvegyeinek és árváinak, existenciát biztosítani. A *papnövelde-utcában*, párhuzamosan a *Népsegítő Irodával* munkaadók számára nyitott közvetítő irodát, amely *Lázárné Kasztner Janka, Csurda*

Andorné és *Kramer Félixné* vezetése alatt, kiváló eredményt ért el. Összesen 56 nagy üzemnél kérelmezte női munkások alkalmazását és a jelentkező munkanélküli nők 60%-át, 560 nőt, sikerült állandó keresethez juttatnia, ami a mai gazdasági viszonyok mellett, csakis a legnagyobb erőfeszítéssel, kitartással, céltudatossággal is önzetlenséggel volt lehetséges.

Vidéken is mindenütt munkára szólítja az egyesületeket; a szegénygyámolítás, ápolás, varrás, mindmegannyi asszonyok által elvégzendő kötelesség.

Egyesületei körében kórházi és harctéri fehérneműgyüjtést indított, a Vöröskereszt számára; akörül útbaigazitással, minden érdeklődőt, személyesen is ellátott, sőt saját közelében, 4 Vöröskeresztet támogató hölgybizottságot alakított, amelyek tevékenységét a nőiskolákról szóló fejezetünkben ismertetjük.

Kieszközli, kétmillió darab katonai fehérneműnek, pénzért, arra rászorult munkanélküli nőkkel való megvarratását, a jótékony Nőegyesületek munkaközvetítésének igénybevételével.

Mindenfelé takarékosságra int, vidéken a nagyobb méretű gyümölcsaszalást propagálja. A hadsereg élelmezésének zavartalanítása érdekében, a marhahús fogyasztásának csökkentését javasolja. Egyesületeit felhívja, hogy mindenütt morális és gazdasági szempontból, alamizsnaosztás helyett, fizetett munkát adjanak, úgyszintén a gyermekvédelem ügyében is.

Szűkebb körben is megtesz minden megtehetőt, pl.: Csecsemő Otthont szervezett 25 csecsemő számára.

Állandó ebédet szerzett a háború tartamára 15 személynek. Teljes ellátást 2 gyermeknek. A budapesti népkonyhák és napközi otthonok között, 4 héten át napi 100 kg túrót osztott ki.

Szerzett a Vöröskeresztkórháznak 9 drb írógépet, a foglalkoztató műhelyeknek 45 varrógépet és 20 laptól (Budapest, Prága, Zágrábból) napi 5—5 példányt, a révész-utcai ezerágyas kórház részére. Sok vég vékony flanellt szerzett, melyből az állami Női ipariskolában meleg alsóruhát varrtak a katonáknak.

*

A Nőegyesületek a Szövetség munkájától eltekintve is olyan nagyméretű és komoly munkásságot fejtettek ki, hogy azt külön méltatnunk, helyszűke miatt lehetetlenség.

Nem szólhatunk sokoldalú munkásságuk, minden részletéről. Tudják azt mindenütt, ahol áldóan említik jóságukat, gondosságukat; röviden csak azon intézményeket soroljuk fel, amelyek talán főerejüket foglalták le.

Azon sok kórház közül, melyeket mind nőegyesületek tartanak fenn, felsorolunk néhányat, amelyek saját helyiségeiket nyitották meg a sebesültek előtt: így a József kir. herceg Szanatórium Egyesület tizenhat helyen engedte át kórházait a Vörös-Keresztnek. A Nyomorék Gyermek Otthon 100, a Fővárosi Gyermekkert Egyesület 60 ágyat ajánl fel. A Pesti Izr. Nőegylet, a Szűnidei Gyermektelep Egyesület, a Charité, a Magyar Urinők Egyesülete, az Uránia Nevelőnő-

védő Egyesület, a Budai Jótékony Nőegylet, az Ált. Közjótékonysági Egyesület, mind otthonaikban ápolják a sebesülteket.

Megszámlálatlan azon Egyesületek száma, melyek a helyőrségi és vöröskeresztes kórházakat látják el minden jóval.

Az *anyavédelem* fennkölt célú mozgalmának Stefánia kir. hercegnő állott az élére. A székesfőváros a nőegyesületekkel kéz a kézben oldják meg hivatottan ezen nagyfontosságú feladatot. A *Nővédő Egyesület* száz 25 koronás segélyt osztott. Az *Orsz. Anya- és Csecsemővédő Egyesület*, a *Budai Izr. Nőegylet*, a *Márta Egylet* otthonaikba fogadja az anyákat. Új otthon is alakult a *Batthyányiné Gyermekágyas Otthon*. A *gyermekvédelemben* a legnagyobb munka, a *Központi Gyermekvédő Ligáé*, mely egymaga 2000 árva és elhagyott gyermek befogadására készült már el, rajtakívül nagy feladat várja a gyermekmenhelyeket is.

Az Egyesületek közül a *Magy. Gazdasszonyok Orsz. Egyesülete* 30, az *Országos Nőképző Egyesület Nevelőintézete* 5 tiszti árva teljes felnevelésére vállalkozott. A *Nagypénteki Ref. Társaság* 10 tankötelés árvát nevel fel. A *Magy. Háziasszonyok Orsz. Szövetsége* egy-egy gyermeknek családoknál való elhelyezését propagálja. A *Fővárosi Gyermekkert Egyesület*, a *Gyermek Otthon Egyesület*, a *Budapesti Leányegyesület*, az *Ingyen Tej Egyesület* napközi otthonokat állítottak fel. A gyermekek élelmezéséről a *Sociális Missio Társulat*, az *Ingyen Kenyér Egyesület* és a *Gyermekbarát Egyesület*, gondoskodik. Érdekes a Infanzia *Gyermekbarát Egyesület* fiumei tevékenysége, mely 160 gyermeknek teljes ellátást, napközi otthonában pedig 260 gyermeknek ingyen ebédet ad.

Nőknek otthonról gondoskodtak: a *Magy. Egyesület a leánykereskedés ellen*, a *Magyar Úrinők Otthona* és az *Erzsébet Otthon*, mely tisztek özvegyeit és árváit fogadja be. Élelmezésről gondoskodtak az *Ált. Közjótékonysági Egyesület*, a *Menza Akadémia*, a *Pesti V. ker. Izr. Nőegylet* és a *Pesti Izr. Nőegylet*, mely nagy népkonyhát tart fenn. A *munkaközvetítést* szakértelemmel, a *Nőtisztviselők Orsz. Egyesülete*, a *Feministák Egyesülete*, a *M. N. Sz.*; fiatalkorúaknak a *Patronage Egyesület* végezte.

Fizetett munkaerővel dolgozó foglalkoztató műhelyeket a *Klotild Egyesület*, a *Kath. Háziasszonyok Egyesülete*, a *Szegénygondozó Egyesület*, a *Feministák Egyesülete*, az *Uránia nevelőnővédő Egyesület*, az *Ált. közjótékonysági Egyesület*, a *Magyar Egyesület a Leánykereskedés ellen*, a *Kath. Nőtisztviselők és Női kereskedelmi alkalmazottak Orsz. Egyesülete*, a *III. ker. Közjótékonysági Egyesület*, a *Caritas* három varrótermet is állítottak fel.

A jótékony hölgyek szorgos kezei a gyermekekről sem feledkeztek meg. A Vízcsepp Társaság Markos Györgyné és *Vig Albertné* lelkes vezetése alatt, az apróságok számára sok meleg ruhát készít, úgyszintén a *Művészet és Művelődés Magy. Nők Egyesülete* is.

A vidéki egyesületek közül a *szombathelyi, selmeczbányai, móri, brassói, komáromi, pápai* nőegyesületek szorgoskodását ragadjuk ki.

Mindannyian még a munka kezdetén állunk, ezért nem számolhatunk be valamennyi egyesület működéséről. Még sok-sok munka vár a háború alatt és utána talán még annyi; érezzük már most is,

hogy hölgyeink mind teljesíteni fogják a még bekövetkező feladatokat is.

*

A háború körüli teendők elvégzésében plasztikusan domborodott ki nőnevelésünk fontossága és joggal mondhatjuk, jósága is.

Láttuk, hogy tanítónőink a világ legnagyobb háborújában épúgy megtalálják hivatásukat, mint az iskolában; a növendékek szintén. Az ő jól ápolt érzelmi és értelmi világuk hamar megmutatta nekik azon emberbaráti kötelességeket, melyeknek teljesítése rájuk várt. Az első hívó szóra seregestől csoportosultak a volt és jelenlegi növendékek iskolájukban tanítóik köré, hogy részt vegyenek a nagy munkában.

A *fővárosi tanítónők Dánielné Lamács Luiza* vezetésével az «Iparművészeti múzeum» kupola-termében a főváros előkelő hölgyeitől támogatva, augusztus elejétől kezdve nagyszerű gyűjtő-, javító- és varrótelepet tartottak fenn, melyből több mint 20,000 darab fehérnemű került ki a Vöröskereszt-kórházak használatára. A fővárosi tanítónők fizetésük egy percentjével adóznak havonkint a szűkölködők segítésére; hogy emellett mennyi jót cselekszenek, ki tarthatná azt számon?

Az *Erzsébet Nőiskolában,* Berta Ilona igazgató hívására a volt növendékek, ismerősök serege páratlan áldozatkészséggel varrtak és kötöttek Eberhardtné Jauss Josephin tanárnő szakavatott vezetése mellett. Az elkészült 8000 darab fehérnemű bizonyítja a gyűjtés arányait, a gyengéd ujjak kitartó szorgalmát; Tisza István miniszterelnök meleghangú levélben köszönte meg a gyönyörű munkásságot.

Az iskola a maga körében 2000 koronánál nagyobb összeget gyűjtött, melyhez a III. éves *A*-csoportbeli növendékek egész kirándulási alapjukat, melyet három éven át azért gyűjtöttek, hogy nagyobb tanulmányi kirándulást tehessenek, mind odaadták a jótékony célra (750 korona). A tanári testület is 716 koronát adott s a háború tartamára havonkint 365 koronát ajánlott fel.

Az állami Nőipariskola is dicséretreméltó munkásságot fejtett ki. Tanítónői részben betegápolói szolgálatot teljesítettek, részben egyesületi, irodai munkát végeztek. Legtöbben az iskola hivatásának megfelelően varróműhely vezetésével foglalkoztak. A pesti főintézetben Sebestyénné Stetina Ilona vezetésével «Vöröskereszt-egyesületet támogató bizottság» alakult. Dörfler Janka vezette a gyűjtést, mely igen szép eredményre vezetett, Oszvaldné Pasteiner Irma, Nothaft Eleonora és Gelléri Adolfné tanítónők önfeláldozó vezetése mellett a szünidőben a bizottság tagjai és az iskola növendékei lelkes buzgósággal dolgoztak, s a tanév megkezdése óta az összes tanítónők és növendékek folytatják a munkát. Így az intézet fiókintézeteivel együtt 12,000 darab fehérneműt varrt vagy javított. E nagyszámú fehérnemű legnagyobb részét már el is helyezték a kórházakban és a harctéren.

Az áll. nőipariskola budai fiókintézetében, a Orth Ambrusné vezetése alatt álló Bizottság Scheidl Lajosné és Héger Lajosné útmutatása mellett kitartásban és áldozatkészségben versenyezik a pesti intézettel; ők maguk 3500 darabbal, a kőbányai fiók 1500 darabbal járult az iskola munkásságához.

Az *Orsz. Nőképző Egyesület* iskolájában a befőttek pompás sorait készítik jótékony kórházi célokra.

A budai áll. tanítónőképző-intézet növendékei Geöcze Sarolta igazgató vezetése alatt sok fehérneműt és melegruhát készítettek.

Volt növendékek szorgoskodtak a Deák-téri evang. polg. iskolában, a Batthyány-utcai, Práter-utcai, felsőerdősori és zuglói polg. leányiskolákban. A Miklós-téri és iskola-utcai el. iskolákban, szívesen útbaigazítottak minden kötés iránt érdeklődőt.

Az iskolaév megkezdése előtt már is 10,000 növendék foglalkozott melegruha kötésével a szf. polgári leányiskoláiban.

A tanulókról gondoskodnak ebédadással is, pl. a Mensa Akademika. A székesfőváros étkezőtermében 150, az epreskerti mesteriskolában 300 iskolás tanulót és gyermeket látnak el déli ebéddel.

A tanítónőknek ápolónői szolgálatait már kellően méltattuk. Néhány iskola gondoskodott róla, hogy helyiségeiben saját növendékei segédkezzenek a kórházi ápolásban; így az *Iparművészeti Iskola*, a *Képzőművészeti Főiskola* és a vele kapcsolatos *Festészeti mesteriskola*. Az állami tanítónőképzőkben mindenütt és sok felekezetiben is kórházat rendeztek be.

A vidéki iskolákban is szorgos munka folyik; hisszük, hogy jövő évi értesítőikben sok értékes beszámolót fogunk olvasni, melyről olvasóink folyóiratunk útján is értesülést fognak szerezni.

*

Ünnepély a «Tanítónők Otthonában». A magyar tanítónők otthonát nagyon megszerette egy német asszony: nemes Thielen Mária úrnő, és szeretetének már több bizonyítékát is adta. Többek között tett két alapítványt munkaképtelen, elhagyott magyar tanítónők és nevelőnők számára. Ismerik különben Thielen Mária nevét máshol is Magyarországon, ahol humánus jóléti intézményekről van szó. Ennek a német úrnőnek júniusban, 72-ik születésnapja alkalmából rendezett a magyar tanítónők otthona német nyelvű ünnepélyt, bebizonyítván azáltal is, hogy van még érzés, melyben magyar és német szív együtt dobog, egymást kölcsönösen megértve. Az eléggé jól sikerült ünnepélynek, melyen az egyesület részéről jelen voltak: Sebestyénné Stetina Ilona, Herich Károlyné alelnöknők, Radnai Jenőné titkár stb., sorrendje a következő volt:

1. Szavalat. Tas Stefánia. 2. Felköszöntő. Beck Irén. 3. Schubert-dalokat énekelt Bloss Lola. 4. Schubert G dur Simfónia. Szödényi Aranka. 5. Szavalat. Hartinger Klára. 6. Két ária Sacut-Saîns «Sámson és Delila» című operából. Unghváry Eszter. 7. Sindig «Frühlingsrauschen». Szödényi Aranka.

Végül, az egésznek mintegy méltó befejezéseül, Sebestyénné Stetina Ilona alelnöknő köszöntötte fel néhány szívélyes magyar szóval az ünnepelt úrnőt, aki meghatott hangon mondott köszönetet mind az Otthon lakóinak, mind az egyesület igazgatósági tagjainak.

Az ünnepelt úrnő ma magas kora ellenére «Vöröskereszt» ápolónői szolgálatot teljesit.

IRODALOM.

Tormay Cécile: A RÉGI HÁZ. Regény. Singer és Wolfner kiadása. 1914. Ára 4 K.

Nagy megnyugvás ez a regény művelődésünk történetében. Nincs irodalmi orgánumunk, amelyik ne tárgyalta volna komoly tisztelettel és teljes művészi elismeréssel. De van még valami, ami közelről érdekli a nőnevelést azért, mert nőíró szerepel! — Szabadságharcunk történetét fővárosunk rohamos fejlődését figyeli Tormay Cécile és feldolgozza hozzáértő lélekkel magasztos képpé. — Hála Isten ezt is megértük! — Egy művelt és istenáldotta női tehetség megérti mindazt, ami történelmünkben olyan nagyon drága a férfiaknak; megérti a családi kör hurjain át; tollat ragad gyengéd, de hatalmas erővel, hogy megindítsa, hogy felemelje a sziveket. Felhasználja mindazt, amit a modern tudomány és művészet bőkezűen ad a nőnek is, azután elmerül magába és hálából megszólal, mint elsőrendű munkatárs.

«A régi ház» bátran mondható nemcsak művészinek, hanem egyenesen klasszikusnak. Poetikus, ideális, költői próza megkapó mélységekkel. Minden sor, minden szó ilyen és ilyen az egésznek koncepciója. Nem rohanóan érdekes, nem sokhangulatu, de van benne gondolkodó és érző lebilincselés, ami megható életet lehel mindenbe, igaz miszticizmussal von be tárgyat, vidéket, épületet.

A lelkünket sok-sok szépre, sok nagy elgondolásra hangolja. Benne van egy férfias akaraterőnek minden sikere egy okos, nemes, de sokszor passzív női léleknek egész fájdalma és egész önuralma. Ünnepnapon, magányban, csendes sétákon különösen szívhezszóló. *t. a.*

*

BÁRÓ KEMÉNY ZSIGMOND HÁTRAHAGYOTT MUNKÁI. Sajtó alá rendezte *Papp Ferenc.* B. Kemény Zsigmond születésének századik fordulójára kiadja a Kisfaludy-Társaság. ARA 8 K.

A rendkívül beható és alapos bevezetésből látjuk, hogy ennek az ünnepies kiadásnak a tartalma az a néhány érdekes töredék, ami elkallódott és sok káros viszontagság után újra megkerült. A költő legelső és legutolsó művében visszatükröződik a forrongó kialakulás; a magyarázat meg zz elevenítő jegyzetek elsősorban irodalomtörténetiek, azok az író és azok költeményekkel szemben. Az ünnepelt alkotások sokoldalú tragédiáktól, sok különböző lélektől és száz meg száz eseménytől súlyosak, hogy a könnyed irodalommal szemben Zrínyinek

és társainak a magyar klasszicitását képviselik; fejlődésük nagyon tartalmas, megfeszített fejlődés. Mondhat- juk, hogy itt végtelen gazdag világ tárulhat fel s pedagógia előtt és többnél-több érdekes feladat hárul rá. Elsősorban a komoly tanulmányozás kötelessége. —*t* —*a*.

*

Spiero; GESCHICHTE DER DEUTSCHEN FRAUENDICHTUNG. Leipzig. Teubner. 1913. 139 l.

Régóta tilos jó társaságban az elcsépelt anyósvicc és rég elmult már az az idő is, amikor a férfivilág a «kék harisnyá»-kon gúnyolódni szokott.

Átment már a köztudatba, hogy férfi és nő írók közt nincs különbség alkotó erő és művészi kvalitás tekintetében, különösen az elbeszélő költészetben, sőt van nő, aki messze fölülmulja a férfiakat. — Engel Eduard, a híres német *purista* kritikus szerint a nők általában véve sokkal jobban írnak, tisztább és szebb nyelven fogalmaznak; és ez szerintem természetes dolog, mert a nők konzervativabbak, jobban ragaszkodnak a tiszta, régi stílushoz is, nyelvérzékük finomabb, izlésük biztosabb.

A nők általában véve élesebb megfigyelők, jobban veszik észre a látszólag mellékes apróságokat, az ember és a külvilág finom vonásait; és ez a tulajdonságuk épen nagyon becses a mai korban, midőn az irodalomtól élethűséget, nem szépséget, hanem jellegzetességet kivánunk.

A jelen idő nő-irodalmát bizonyos kesernyés, maró vonás jellemzi, mihelyt férfiakról van szó. Nő-íróknál rendesen a férfi csak olyan átmeneti alakja az állatnak, míg az asszony rendszerint átdicsöült angyal. Férfi-író hamarább tud igazi női-alakot teremteni, mint asszony-író férfit savanyú túlzás és epés mellékíz nélkül.

Feltünő, hogy a nők nem tudtak eddigelé igazi drámai sikereket aratni, kasszadarabokat írtak, de műalkotást e téren nem hoztak még létre. Általában véve kevés női tollból került ki tiszta művészeti alkotás. Az írónő nemcsak képzeletét működteti, ha tollat ragad, hanem filozófiai, társadalmi kérdéseket is akar egyúttal megoldani; regény vagy novella többnyire csak ürügyül szolgál különféle eszmék terjesztésére (pl. Suttner Berta, Else Jerusalem, Clara Viebig tendenciózus művei). Az írónők nem szeretik a l'art pour l'art elvét. Sok írónő nem ismer eszthetikai korlátot; szemérem nélkül tárgyalnak olyan problémát is, amelyhez még Zola is csak keztyüs kézzel mert hozzá nyulni (pl. Hans v. Kahlenberg). Spiero új könyvében bevezetésképen azt a kérdést veti fel: van-e értelme, van-e jogosultsága annak, hogy különválasztják a nők irodalmát a férfiak irodalmától. Tudományos téren ez a szétválasztás ostobaság volna, de a költészetben nyilatkozik meg mindkét nem sajátossága, még pedig nemcsak felismerhetően, hanem igen szembetünően is. Különösen az utolsó félszázadban nyilatkozik meg erősebben a nő és pedig hangsúlyozottan, kimondottan, öntudatosan *mint nő*.

Elmult az az idő, amikor női műre azt mondták legnagyobb dicséretképen: olyan, mintha férfi írta volna. Ma írónő munkáját job-

ban nem magasztalhatják, mintha azt állítják róla: olyan, hogy csak egy asszony írhatta.

A nőemancipáció után való törekvés, melynek tükre az asszonyirodalom, nem a XVIII. és XIX. század forradalmaiban gyökerezik, hanem sokkal mélyebben: a kereszténységben, mely nőnek és férfiúnak Isten előtti egyenlőségét hirdette és hangoztatta.

Csak a vallásalapító szellemében járnak el azok, akik azért harcolnak, hogy a két nem közti erkölcsi egyenlőség a földön is teljes jogi egyenlőséggé váljon. Évszázadokig tart ez a nemes küzdelem és még most sincsen eldöntve.

Az asszonyt erkölcsi és vallási tekintetben egyenrangúnak tartották a középkorban is, de távoltartották a kultúrmunkától.

Évszázadokon át volt legszebb tárgya a költészetnek az asszony, de az asszony maga nem vett aktiv részt a költészetben.

Ritka kivételek voltak: a X. században a gandersheimi apáca: Roswitha, a világirodalom első *ismert* drámai költőnője; a XII. századhan *Ava asssony* az első nő, aki *német* nyelven ír; a XIII. és XIV. század misztikus bencés apácái; a XVI. században a humanista Pirkheimer Charitas; a XVIII. században Gottschedné, a híres leipzigi tanár eleveneszű és fürgetollú felesége stb. A XIX. század elejéig az asszonyok művelik magukat, de nem alkotnak önálló munkát.

Klopstock, Lessing, Herder, Schiller és Goethe életében nagy szerepet visznek a nők, de nélkülök is elképzelhető a kor irodalma. Az asszonyok bíztatói, irányítói, visszhangjai, élvezői és birálói a klasszikusoknak, de nem önálló alkotók.

A romantikus költők kiséretében lépnek fel az első önálló nőírók. A német romantika hirdette először asszony emancipációját is. Schleiermacher új tízparancsolatot állít fel nemes nők számára. A tizedik így hangzik: «*Lass dich gelüsten nach der Männer Bildung, Kunst, Weisheit und Ehre!*» (Lásd Dilthey: Leben Schleiermachers 83. l.)

A romantikus írónők közt leghíresebbek: Michaelis Karolina, előbb Böhmer természettudós, majd Schlegel August, aztán pedig Schelling felesége, akit Schiller éles esze miatt *Madame Lucifer*nek hivott. Schlegel Frigyes felesége: Dorothea, a híres Mendelssohn Mózes leánya; Tieck Dorothea, Shakespeare egyik legügyesebb fordítója; Brentano Bettina, Goethe barátnője, akinek könyvei még most is olvasásra méltók stb.

Spiero a romantikusok közé sorolja *Hahn-Hahn Ida* grófnőt is, aki egyike volt az emancipáció legszertelenebb előharcosainak; radikális eszméket hirdetett, különösen a szerelem terén, és kolostorban halt meg, miután első irányával homlokegyenesen ellenkező regényekben a kereszthez, a tekintélyekhez való feltétlen visszatérést sürgette. Az arisztokrata Hahn-Hahn Ida ellenlábasa a zsidó származású *Lewald* Fanny volt, a polgári liberálizmus hirdetője. Hahn-Hahn és Lewald regényei ma már elavultak, mint mindaz, ami harci célokat, napi tendenciát szolgál. Az igazi műremek csendben, nyugalomban érlelődik. Igazi, el nem évülő remekműveket a letünt nemzedékekből csak három asszony hagyott hátra. Ezek: *Annette von Droste-Hülshoff*, aki Moerikével, Heinével, Uhlanddal együtt a klasszikusok mellé sorolandó, és két nagy elbeszélő: *Louise von François* és *Marie von Ebner-Eschen-*

bach. Spiero részletesebben ismerteti e három rendkivüli nő műveit. Nemcsak jó stiliszták és éles megfigyelők voltak, hanem gondolatokat is adtak kortársaiknak. A három nagy írónő arcképe nagy díszére szolgál Spiero könyvének.

Bennünket magyarokat ezeknél jobban érdekel *Meysenbug Malvida* a legszociálistább német írónő, mert barátságban volt Kossuth Lajossal és Pulszky Ferenccel. Emlékiratai igen érdekesek reánk nézve, amennyiben igen sokat foglalkoznak a magyar emigránsok sorsával.

Spiero igen kemény bírálatot mond a «*Familienblattrealismus*» című fejezetben a családi folyóiratok lapos és vizenyős nőregénygyártásról. *Marlitt* regényei, melyekről egy szellemes asszony azt mondta, hogy csak arra jók, hogy kávé és vajas kenyér mellett élvezzük, nagy kárt okoztak a komolyabb nő-íróknak, mert könnyű, üres és ízetlen olvasmányokhoz szoktatta a hölgyolvasókat. Marlitt minden regénye egy kaptafa szerint készült: szegény fiatal leány találkozik egy idősebb, vagyonos és előkelő úrral, akit először ki nem állhat, de később, miután tévedését beismerte, örömujjongva borul a kebelére, felesége lesz és a publikum fizeti meg a hozományt. A többi családi regényirónő (az irodalmi női kézimunkákat en gros gyártó Adlersfeld-Ballestrem Eufémia, Werner, Herinburg, Hillern, Ossip Schubin, Salburg grófnő) lehetőleg még alacsonyabb irodalmi színvonalon állanak, mert Marlitt legalább kifogástalan, szép stílussal rendelkezett.

A családi regényirodalom egy-egy igen hitvány fattyúhajtása az úgynevezett *Backfisch-irodalom*, melyet Spiero csak röviden érint. Pedig ezzel érdemesebb lett volna bővebben foglalkoznia, mert az írónők, az íróasszonyok ezen a téren vétettek legtöbbet saját nemük ellen.

A bakfis-irodalom (lásd Kurt Wolff: Katechismus der Frauenfrage és a «Frauenbildung» ez idei évfolyamát) az ifjúsági irodalom legnagyobb szégyenfoltja. Míg a fiúgyermek hősökről, utazókról, vadászkalandokról, nagy felfedezőkről olvas — amely olvasmányok ismereteit gyarapítják, akaratát edzik, fantáziáját a való élet harcára irányítják — addig a leánygyermekeket a fád, hazug, limonádés bakfis-történetekkel etetik.

Ezek a cukros olvasmányok növelik az értelmességet, a hiszterikus hajlandóságot, nem gyarapítják a tudást és az akaraterőt, holdvilágos ábrándozásba, ködben lógó légvárakba terelik a képzeletet. A *nők által* művelt leányirodalom mesterséges örvényt nyit a két nem közt; képtelenné teszi a leányokat komolyabb szellemi táplálék befogadására. (Lásd Engel: Geschichte der deutschen Literatur II. 408 l.; főképen Gumpert Tekla, Cron Klára, Helm Klementina értéktelen fércelményeit ostorozza Engel.)

Spiero könyvében néhány száz írónőt ismertet, boncolja az emancipáció kedves jelszavait *Renter Gabriela, Böhlau Helena, Braun Lily* és más írók működésével kapcsolatosan.

Nem talál szót annak a furcsa szokásnak megbélyegzésére, mely szerint *férfi álnevet* használnak olyan nők is, akik nagy feministák. Férfi álnév választása — szerintem — nem más, mint illoyális eljárás; az olvasóközönség félrevezetése. Az a férfi, aki női álnév alatt írna, örök időkre nevetségessé válna.

Nagy dicséretben részesül *Kurz Isolde* éposza: *Die Kinder der Lilith.* Ádámnak, ősrégi zsidó monda szerint, két felesége volt: Lilith, kit az Isten teremtett és Éva, akit Lucifer alkotott az alvó Ádám oldalbordájából. Éva féltékenysége miatt vesztette el Ádám Lilithet és a paradicsomot is. Ádámnak voltak gyermekei Lilithtől is. Lilith gyermekei és Éva leányai közt örök harc van. A világ végén Lilith utódai fognak diadalmaskodni Éva leányai fölött; azaz a jó, tiszta, művelt nők fognak uralkodni, nem a hiú, pucc, parádé és szerelmi kalandok után futó Évák.

A diadalmas új romantika írónői közt első helyen áll *Huch Richarda*, a kitünő irodalomtörténész, lírikus és regényíró; a magyar születésű *Marie Eugenie delle Grazie* nagy fantáziát, izmos alkotóerőt árul el műveiben.

A «Heimatkunst» fejezetben dicsérettel említi az erdélyi szász *Schullerus Anna*: «*Himwik*» című művét.

Igen érdekes Spiero véleménye Suttner Berta bárónő «Die Waffen nieder» című híres munkájáról. Ez művészeti tekintetben hibás alkotás, hatást csak a tárgyával és erős érzésével keltett.

A legnagyobb élő írónő Spiero szerint *Enrica von Handel-Mazzetti*; jobb történelmi regény, mint «*Jesse und Maria*» el sem képzelhető.

Spiero kötetének a végén *Miegel Ágnes*t ismerteti, a német lírikusok vezető egyéniségeinek egyikét.

Spiero szerint a nőköltészetben gyengülő félben van már a tendencia, nem sokára talán már nem is lesz szükség irányzatos művekre. Szaporodnak a tisztára művészeti célokat szolgáló alkotások. Száz év alatt a nők bebizonyították, hogy «*gleichwertig*», de nem «*gleichartig*» művészetet teremthetnek.

Néhány száz írónő méltatása egy 139. lapos kis könyvben igen nehéz feladat. Spiero jól oldotta meg azt, amit maga elé tűzött. Tiszta és világos képet adott arról az óriási útról, melyet a nő kultúrája Németországban egy század alatt befutott. Kis könyve rendkívül sok gondolatot ébreszt az olvasó lelkében és ami a fő, olvasásra, utána járásra, önálló kutatásra csábít és ingerel. Spiero könyve mindenkinek ajánlható. *Lám Frigyes.*

*

Byron: CHILDE HAROLD ZARÁNDOKÚTJA. Budapest, Lampel R., Könyvkiadóvállalata. Ára 3 K. — Fordította *Torkos László.*

Byronnak e híres műve «mulhatatlan költői értékű» — mondja a fordító mindjárt első szavában. — Aki ismeri Torkosnak hangulatos és festői, áhítatos ihletben gazdag nyelvét, az elképzelheti, hogy amit ilyen örökbecsünek érez, abba beleéli magát szívvel-lélekkel, csendes elmélyedéssel és kifejezően adja vissza. Hogy az ősz költő, a fiatalabb generáció kérésére fogott hozzá az átültetéshez, hogy a Balkánországok aktuális és messzi jövőre kiható eseményei ihlették munkájában, mindez egy okkal több arra, hogy sok-sok szállal füződjék hozzá az olvasók érdeklődése és szeretete. *—l—a.*

*

A «Kultura és Tudomány» című vállalatba *Schöpflin Aladár* átdolgozta *Strachey* nyomán: «A FRANCIA IRODALOM FŐIRÁNYAI»-t.

A kiadó-társulat a következő szavakkal vezeti be ezt a kötetet: «. . . nagyon élvezetesen, népszerűen írt, modern szellemű átnézet, amilyen eddig irodalmunkban egyáltalán nem volt!» A Magyar Pedagógia hirdetési lapja pedig azt mondja erről is, hogy a modern «gondolkodás» legkiválóbb terméke.

Azért ilyen élvezetes és azért ilyen nagy gondolatokban, mert mély gyönyörűséggel ír fejlődéstörténetet. Lélekgazdagítóan változatos! A korokban meg a művekben is az írókat jellemzi és minden egyes írói kép egy-egy mestermű a legkülönbözőbb irodalmi munkásságról.

A szellem meg a kedély felső régióiban jár. A világbódító francia művészet legfenségesebb, legvonzóbb tulajdonságait kíséri nyomon. Azt mondhatnók rá, hogy kiváló «irodalomtan», ha ez a szavunk már megvolna a használatban.

Könnyűséggel sugall magas szempontot és sokoldalúságot teremt az írói alkotások megítélésében. Közvetve komoly teremtésre bátorítja azt a művészt is, aki népszerűségre vágyik. Segít eloszlatni a tragikus összeütközést a tehetség és a siker között. —*t.* —*a.*

*

Kultura és Tudomány: RODIN BESZÉLGETÉSEI A MŰVÉSZETRŐL. Összegyüjtötte: Gsell, fordította: *Farkas Zoltán.*

Kiadták számunkra ezt a könyvet magyarul, mert «ez a legérdekesebb és leggazdagabb könyv, amit ma művészetről olvasni lehet. . . . Biztos tájékoztató a mai művészi felfogások és törekvések zürzavarában.»

Leginkább szobrászattal foglalkozik, de nagyon jellemző vonása, hogy a természet és a lélek a fő. Ép ezért a figyelmes olvasó számára nem választja el éles határvonal a többi művészeti ágtól és a tudománytól meg az élettől sem.

Viszont ez a sokféleség az oka annak is, hogy noha mindenki tanulhat minden fejezetből, azért valószínűleg minden egyes szakemberre más-más fejezet lesz a legértékesebb és ennek az erős súlyához képest a többi inkább sokszínű, kiegészítő háttért ad.

Ha csak teheti, olvassa el a pedagógus az egészet! Ha csak pár szabad perce van, akkor se mulassza el azt a néhány sort, aminek a címe és lényege: Hajdani és mai lelkek, A gondolat a művészetben, A művészek hasznosságáról.

Ebben az utolsó fejezetben a nők haladásának a hívei is tanulhatnak sok felemelő reményt! Elképzelhetik, hogy ha majd a nőmozgalom reformeszméi megihletik a művészetet! Ha majd lesznek művészi ideáljai! Ha ezek meg tudnak állni a régiek ragyogó nimbusa mellett! —*t.* —*a.*

*

Diszítő Művészet. Az orsz. m. kir. iparművészeti iskola szerkesztésében jelenik meg ez a folyóirat, melyből az 1914. első félév öt kötete most jelent meg külön könyvalakban is. Összesen kb. 150 oldal

szöveg, 600 rajz, fénykép és színes ábra, 43 önálló műmelléklet, 9 részletrajziv 75 rajzzal, melyek meleg vasalással közvetlenül átvihetők selyemre, vászonra, fára, bőrre stb. tarkítják a könyvet. Nagyobb cikkeket közöl a bőrdíszmunkák, selyem és fonalfestés, a keresztszemes hímzés, a linoleummetszés, a husvéti pirostojás, a fehérhímzés, az elemi iskolai rajzoktatás modelljei, a betűvetés és vízjegyekről, egyben pedig mindezeket számos illusztrációban szemlélteti. Mint munkatársak a legjelesebb művészek neveivel találkozunk, és pedig: Boerné Undi Mariska, Jászi Oszkárné Lesznai Anna, dr. Czakó Elemér, Bíró Mihály, Bokros Ferenc, Damkó József, Fieber Henrik, Gróh István, Helbing Ferenc, Jaschik Álmos, Kárpáti Aurél, Körösfői Kriesch Aladár, Koperly Döme, Mitterszky József, Muhits Sándor, Nagy Sándor, Radisics Elemér dr., Rippel-Rónai József, Szekeres Béla, Szablya Fischauf Ferenc, Szentiványi Gábor, Szőnyi László stb. A nemesebb értelemben vett kézimunka ápolására van hivatva ez a folyóirat, be akarja lopni vele a család és az iskola útján a mindennapi életbe a mesterségek szeretetét, munkára szoktatni, példát nyujtani és izlésre nevelni a fiatalságot. Hisz fejedelmek leendő koronás fők neveléséhez is hozzátartozik, hogy valamiféle mesterségbe belegyakorolják magukat fiatal korukban. Előkelő tervező művészek s a magyaros formanyelv kincstára jön annak segítségére, aki megbízható irányítást kíván nyerni. Kiki a maga örömére alkothat a Diszítő Művészet nyomán, de egyben komolyan előkészülhet a művészetek és mesterségek gyakorlására. Különösen szülőknek ajánlatos, mely az iparművészettel, háziiparral, kézimunkával foglalkozóknak nélkülözhetetlen tárháza, gyermekeit meglepjék és általa a fiatal lelkekbe a tevékeny és szép élet csiráit elültessék. De ajánljuk iskoláknak figyelmébe is, mert kétségtelen ma már, hogy ez a gazdag tartalmú folyóirat helyes nyomon járva az izlés irányításának elsőrendű tényezőjévé lett. Ez a gazdag tartalmú könyv 10 koronáért minden könyvkereskedésben kapható. A folyóiratra elő lehet fizetni félévre 7·50 K-ért, egész évre 15·— K-ért ugyancsak minden könyvkereskedőnél, vagy a kiadóhivatalnál, V., Rudolf-tér 6. Tekintettel, hogy az iskoláknál most kezdődik a vakáció, szeptemberre is elő lehet fizetni. A második félév első száma június 10-én jelenik meg.

*

Magyar Könyvtár. 732. Wells: *Az elcserélt élet és egyéb történetek.* Fordította: Benedek Marcel. — Exaltáltan szövődő meglepetések gazdag sorozata, tipikusan eszes példák: mindez arra is jó, hogy bemutatja a hatását a kábító szemek, az erős tekintetnek, a szuggesztiónak és az erőtlen önelhanyagolásnak; a szív talán nem hevül fel túlmeleg együttérzéssel, de annál jobban megindulhat a felriadt elmélkedés és a megmozgatott tapasztalat, munkábaállhat az okoskodó következtetés, meg az élet rejtett rugóinak az élénk kutatása; a mindvégig kifejező, a tartalomhoz hűen alkalmazkodó fordítás nagyban hozzájárul, hogy gondolkozunk, hogy helyes úton járjunk.

733. Ifj. Hegedüs Sándor: *A trombitás süvege* — elbeszélések. — Egy-egy olyan élet vonzó szépségeit hozza felszínre, melyben sok az

egyszerű és hálás, a nyugodt és lovagias, az önzetlen és természetes; hatásában mély; telve van igazsággal, mely csendes, könnyesszemű, fénylőpillantású; sikerének egyik titka, hogy szava megnyerően ékesszóló és könnyed bőséggel lopódzik a szívbe, különösen olyankor, mikor érzései a legdöntőbb gondolatok körül járnak.

734. Ariosto: *Az őrjöngő Lórántból Olympia története.* Fordította Radó Antal. — Jellemez ez a kis füzet; jellemez a bevezetéssel, a tárgyválasztással, az egymástól különeső szemelvények összefűzésével; jellemez a fordítás ódon hangjával, régies hangulataival; jellemzi Ariosto-t, ki «az igaz költő teremtő zsenijével aranyozza be a letünt lovagvilág képeit.» *S. M.*

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára

Budapest, VI., Bulcsu-utcza 7.

Telefon 21-06

Gyártanak saját gyártelepükön mindennemü **fizikai, kémiai, geometriai** és **psychologiai** tanszereket.

Felszerelnek **természetrajzi, földrajzi** és **történelmi szertárakat.**

Az Erzsébet nőiskola fizikai szertárának évek óta szállítója.

1910. Nemzetközi kiállítás Turin, arany érem és arany diszoklevél.

1911. M. kir. kereskedelemügyi Miniszternek állami arany érme.

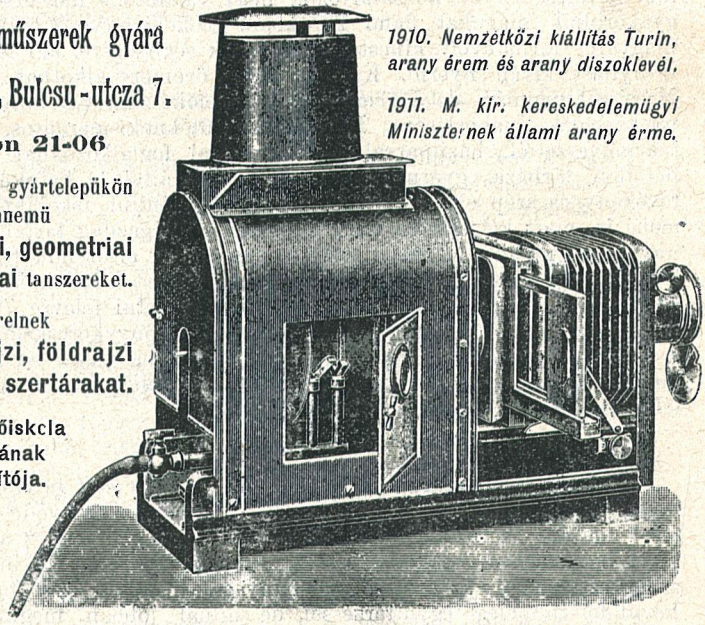

CALDERONI

mű- és tanszervállalat r.-t.

foto-osztálya

Budapest, IV., Váci-utca 50.

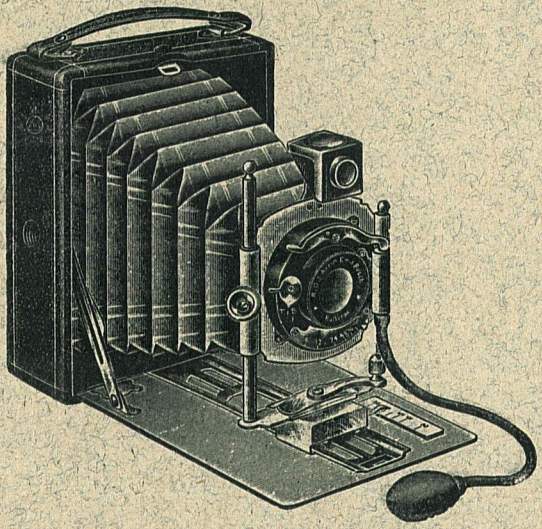

szállítja a legmodernebb

fényképészeti készülékeket

eredeti gyári áron.

Mindennemű fotocikk a legjobb minőségben kapható.

Legújabb képes fotoárjegyzékünket bérmentve küldjük.

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Alapíttatott 1880. *Állami érem 1896.*

Pfaff-

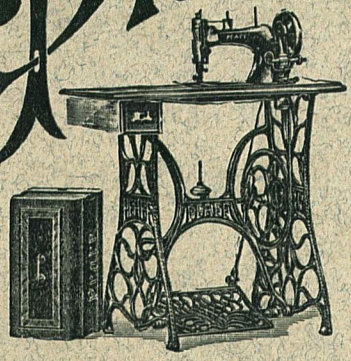

varrógépek a legjobbak!

HERBSTER KÁROLY

varrógép-nagyraktára

a világhírű

PFAFF-varrógépek

vezérképviselője

Budapest, VII., Károly-körút 9.

Nagy javítóműhely!

Képes nagy árjegyzék kívánatra ingyen és bérmentve.